

ANTAGONISM, ---nism, m. 3. Motstånd (i fråga om meningsstrider).

ANTAGONIST, ---nist, m. 3. Motståndare, vedersakare, vederdeloman (i fråga om meningsstrider).

ANTARKTISK, a. 2. Belägen gent emot nordpolen: sydpolarisk. [-arct-]

ANTAL, n. 3. 1) Räknetalet, tillämpadt på vissa gifna föremål. *Sällskapet utgjorde ett a. af tjugu personer. De äro tio till a.-t. Rätternas ledamöter voro ej till fullt a. närvarande.* — 2) Obestämd mängd. *Ett stort, ett litet a. Ett a. menniskor samlade sig.*

ANTASTA, v. a. 1. Angripa (med yttre våldsamheter, men isynnerhet med beskyllningar, tillmälen, påståenden, fordringar, frågor, antingen genom ord eller skrift). *Han a.-de honom på öppen gata och utskäldde honom inför allt folk. Blifva a.-d af tiggare, af polisbetjenter, af björnar. A. ens heder, ens goda namn och rykte. A. en sats, bestrida, söka vederlägga den.* — Syn. Se *Anfalla*.

ANTASTANDE, n. 4. Handlingen, då man antastar.

ANTECENDENTIA, ---seda'ntsia, n. pl. (latin) Föregående lif, handlingssätt. Föregående.

ANTECKNA, v. a. 1. Teckna till minnes (isynnerhet strödda drag, omständigheter, partier, utgiftsposter, ställen i en bok, i ett tal, o. s. v.). *Jag har a.-d dessa verser på mitt plön. Jag skall a., hvad ni påminner mig om. A. de förvarande af ett sällskap. A. sig på en subskriptionslista. Låta a. sig till en bal, till ett spektakel. A. till protokollet, införa i protokollet.* — Syn. Annotera, Uppskrifva, Uppteckna.

ANTECKNANDE, n. 4. Handlingen, då man antecknar.

ANTECKNING, f. 2. 1) Se *Antecknande*. A.-en af alla dessa utdrag har kostat mig mycket arbete. Efter skedd a. sammankallas alla till bologstämman. 2) Hvad som blifvit antecknad (med afseende på innehållet). *Hans efterlemnade a.-ar i naturalhistorien äro af mycket värde.* — Syn. A.-bok, -sklad, -slista.

ANTEDATERA, v. a. 1. På bref eller handling sätta äldre datum, än det rätta. Fördatera. — *Antedaterande*, n. 4.

ANTEDATERING, f. 2. 1) Handlingen, då man antedaterar. — 2) Äldre datum på bref eller skrift, än det rätta.

ANTEDIUVIANSK, a. 2. Som varit till, funnits före syndafloden. Förfodig. A.-a djur, växter.

ANTENNER, -tän-, m. pl. 3. (nat. hist.) Rånselhorn (spröt) hos insekter.

ANTHRACIT, antrasit, m. 3. (mineral.) En svart, metalliskt glänsande, i brottet musslig stenart, som blott består af kol. Kallas äfven Kolblende.

ANTEPENULTIMA, ---nüll-, f. 1. Tredje stafvelsen ifrån slutet af ett ord.

ANTICIPERA, v. a. o. n. 4. 1) På förhand upptaga (skatter, inkomster, afgifter); göra, njuta, emottaga något före den rätta tiden. *A. på sin lön, uppbära en del af sin lön i förväg.* — *Anticipering*, f. 2.

ANTIDOT, ---ät-, m. 3. Motgift.

ANTILOGISTISK, a. 2. (kem.) 1) Benämning på den hufvudsäkt, som förkastar läran om phlogiston. — 2) (läk.) Som motverkar inflammation. [-phlog-]

ANTIQUA, antikva, a. 2. Som tillhör eller liknar

den gamla grekiska eller romerska konstens alster; i forntidens smak och anda. *A. staty, vas. A. mynt.* Motsatser: Modern, Romantisk. — S. m. (alltid i bestämd form) 1) De arbeten i målningskonst, bildhuggeri och byggnadskonst, som utfördes i de gamla Greckernas och Romarnas tid. — 2) (i inkräkt mening) Hvad man känner förtärligast af längst förlutna århundradens ännu återstående konststycken. — 3) Konstverk ifrån forntiden.

ANTIKRIST, ännitkrisst o. antitkrisst, m. 5. 1) (i allm.) Fiende till Christi lära. — 2) En bedragare, som, enligt äldre tiders föreställningar, troddes komma att uppträda kort före Christi tillkommelse och införa en religion, motsatt till den kristna. *Nero, Mohammed och, i 14:de århundradet, Pöjken, ansågos af sina samtida för A.-er.* Kristhatare, Kristfiende. [Antichrist.]

ANTIKRISTISK, a. 2. Fiendtlig emot Christi lära. Motkristlig. [-chri-]

ANTIKRITIK, ---ik, f. 3. Motkritik, motgranskning.

ANTILOP, antilop, m. 3. (nat. hist.) Idisslande däggdjur, till växten likt ett rådjur eller en hjort, ytterst skyggt och snabbfötat, med runda, i allmänhet släta horn, kort och slätt hår. Arter deraf äro Alpgeten, Gasellen, Dvergassellen, m. fl.

ANTIMONIUM, ---mó-, n. 3. ell. **ANTIMON**, ---ón, m. 3. En elektro-negativ metall, silfverhvit, kristallinisk, spröd, lättsmält, flygtig, som tillsammans med bly begagnas till gjutning af boktryckarstilar, samt åtskilliga metall-legeringar, särdeles så kallad Pewter. Begagnas i medicinen, och utgör hufvudbeständsdelen i kräksalt, kallas *Antimonmalm, Antimonglans, Svafvelantimon*; skild ifrån gångarten kallas malmen 14 spetsglans eller Spetsglans.

ANTIMONIALISK, a. 2. (farm.) Som håller antimon.

ANTIINGEN, konj. Inleder den första af tväne eller flera villkorliga sats, hvarefter den eller de följande börjas med *Eller*. *A. han går, eller står, eller ligger. A. han vinner eller tappar. A. han vill eller icke. A. den ene eller den andre.* — Syn. Vare sig — eller —, Ellära — eller —.

ANTINOMI, ---nåmi, f. 3. (vetensk.) Tvänne lagars eller tvänne förnuftsgrunders stridighet sins emellan. [-ic-]

ANTIPATI, ---ti, f. 3. En i naturen grundad, ofrivillig motvilja för person eller sak. Brukas både om menniskor och djur. *Han har a. för henne, för läsnen. Det råder a. dem emellan.* Motsats *Sympati*. [-thi, -thi-]

ANTIPATETISK, a. 2. (föga brukl.) Som väcker ofrivillig motvilja.

ANTIPOD, ---påd, m. 3. Benämning på de jordens invånare, som vända sina fötter midt emot hvarandra. — 2) (fig.) Person, som är af rakt motsatta åsigt med en annan. [-pode.]

ANTIPODISK, antipådisk, a. 2. Boende eller belägen midt emot, på andra sidan af jordklotet.

ANTIQUA, antikva, a. oböjl. o. s. f. *A. stil* ell. blott *A.*, latinsk bokstil. Motsatsen är *Fraktur*, svensk ell. tysk stil.

ANTIQUARIE, ---kvä-, m. 3. Fornforskare. [-qui-]

ANTIQUARISK, a. 2. Som angår eller har att göra med fornforskningen eller antikviteterna. *A. term. A. bokhandel*, der uppskurna och bru-

kade, äldre och nyare böcker, försäljas. *A. bokhandlare*, som idkar sådan handel. [-qua-]

ANTIQUITET, antikvitét, f. 3. 1) Fornlemning af mindre storlek, tjenlig att förvaras i en antikvitetsamling. Fornsak. — Jordfaste minnen ifrån forntiden kallas Fornlemningar, t. ex. Ättehögar, murar, ruiner, m. m. — 2) (fig.) a) Person af de så kallade bildade samhällsklasserna, som enqvist ydhangar gamla bruk och seder. — b) (skämtv.) Äldre ogilt fruntimmer. *Hon är redan fyratio år och hör således till a.-erna.* — Syn. *A.-skunska, A.-skänare, A.-sammlare, A.-samling, A.-svurm.* [-qui-]

ANTIQUITETSHANDEL, m. sing. 2. Handel med antikviteter.

ANTIQUITETSHANDLARE, ---tets---, m. 3. En, som idkar handel med antikviteter.

ANTIQUITETSKABINETT, ---tets---nätt, n. 3. o. 3. Ställe, der en större samling af antikviteter förvaras.

ANTIQUITETS-KRAM, ---tets-, n. 3. sing. Föraktlig benämning på antikviteter i allmänhet, eller sådana, som äro af intet värde.

ANTIQUITETS-KRAMARE, ---tets---, m. 3. Föraktlig benämning på antikvitetshandlare; äfv. på fornforskare i allmänhet, helst dem, som yurma i sin sak eller deruti äga blott lösliga insigter.

ANTIQUITETS-LEXIKON, ---tets-lä'ksi-kon, n. pl. — *lexica*. Ordbok, som upptager allt hvad, som rör ett eller flera folks forna seder, bruk, inrättningar, gudsälska, minnesmärken, fornlemningar, o. s. v.

ANTIREPUBLIKAN, ---än, m. 3. Fiende till den republikanska samhällsformen. Republikfiende, Republikhatare.

ANTIREPUBLIKANSK, a. 2. Fiendtlig emot eller stridig med den republikanska samhällsformen. Republikvidrig.

ANTIREVOLUTIONÄR, ---tschonär, a. 2. Som motverkar eller söker motverka en revolution eller revolutioner i allmänhet. Revolutionsstridig. — S. m. o. f. Förklarad fiende till alla slags revolutioner. Revolutionsfiende, Revolutionshatare.

ANTISCORBUTISK, a. 2. (med.) Som motstår skörbjugg.

ANTISEPTISK, a. 2. (med.) Som motstår röta.

ANTISPASMODISK, a. 2. (med.) Krampstillande.

ANTITES, ---és, f. 3. Retorisk figur, bestående i användandet af motsatser, för att gifva framställningen mer eftertryck. [-thes.]

ANTITRINITARIE, ---tå-, m. o. f. 3. Irrlärlig, som förnekar Guds treenighet.

ANTOLOG, antologi, f. 3. (egentl. ett grekiskt ord, som betyder: blomstersamling) Samling af utvalda smärre skaldestycken. [-gie.]

ANTROPOFAG, ---páfag, m. 3. Menniskokätare. [Anthropophag.]

ANTROPOLOGI, ---pålaji, f. 3. Läran om menniskan, dess andliga och kroppsliga natur. [Anthropologie.]

ANTRÄDA, v. a. 2. (egentl. Träda till, af det tyska *Antreten*) 1) Företaga, börja. *Jag ämnar i sommar a. en resa till Tyskland. Kl. 7 i går morgons a.-ade han resan. A. en färd, en vandring, ett tåg, ett återtåg, en marsch.* Nyttjas i denna bem. föga, utom i anförde exempel. — 2) Begynna utöfningen af (regering, embete), tillträda. *Konungen har a.-ad regeringen.*

ANTRÄDANDE, n. 4. Handlingen, då man anträder.

ANTRÄDE, n. 4. Handlingen, då man tillträder (regering, embete, befattning, egendom). *Vid hans a. till regeringen, till egendomen.* Mindre väl säges *A. af*. — Syn. Tillträde.

ANTRÄFFA, v. a. 1. Oförmodadt träffa på. *Rymnaren a.-des i en skog. På vägen a.-de jag några Zigenare. Dessa djur, växter a.-stundom längst upp i Lappland.*

ANTRÄFFANDE, n. 4. Händelsen, då någon eller något antreffas.

ANTVÄRDA, v. a. 2. 1) Öfverlemnna åt någon i förvar. Brukas i den högre och predikostilen. *Konungen a.-de honom sitt hus. Jag a.-r min egendom i dina händer, i din vård.* — 2) Se *Öfverantvårda*.

ANTVÄRDNANDE, n. 4. Handlingen, då man antvårdar.

ANTVÄRBNING, f. 2. (mindre brukl.) Se *Antvårdande*.

ANTYDA, v. a. 2. 1) Tillkännagifva, förkunna, låta förstå. *A. sin mening genom tecken. Dessa hemliga sammankomster a. intet godt. Hans blick a.-dde vröde. Man lät a. honom, att han borde afstå sig.* — 2) Förståndiga, befalla. *Han har blifvit a.-ydd att inom 14 dagar afgifva förklaring. Generalen a.-yde honom att gå i arrest.*

ANTYDAN, f. sing. indef., **ANTYDANDE**, n. 4. o. **ANTYDNING**, f. 2. 1) Handlingen, då man antyder. — 2) Innehållet af en tillkännagifvelse eller befallning. *Denna hans antydan står i öppen strid med gällande stadgar.* — För bem. 1. brukas *Antydande* mest, för bem. 2. *Antydan*.

ANTÄG, n. 3. Annakande i tågordning. Sages om krigsfolk och processioner, samt skämtvis om flera eller färre personer, som nalkas till fots, till häst eller i vagn, utan att iakttaga någon egentlig tågordning. *Hela tyska armén är i a.* — Syn. Annarsch, Anryckande, Framryckande.

ANTÄGA, v. n. 4. Nalkas i tågordning. Sages om krigsfolk m. m.; jfr. föreg. *Fienden a.-r från två håll. Se, der komma de a.-nde.* — Syn. Anrycka, Annarschera, Framrycka.

ANTÄGANDE, n. 4. Se *Antäg*.

ANTÄNDA, v. a. 2. 1) Sätta eld på. *A. en brasa, ett bål, ett hus, en stad. Bliaten a.-nde tornet.* Mindre ofta säges *Tända an*. — Syn. Anstieka, Stieka i brand, Sätta eld på. — 2) (fig.) Reta, upphetsa, uppejda. *A. begären, lustarna. Dessa ord a.-nde allas sinnen. Hela armén a.-des genom hans tal af begär att måla sig med fienden.*

ANTÄNDE, n. 4. (pass.) Handlingen, då någon eller något antändes.

ANTÄNDARE, m. 3. Person, som antänder (ljus, lampor, lyktor).

ANTÄNDBAR, **ANTÄNDLIG**, a. 2. Som kan antändas, brännbar.

ANTÄNDBARHET, **ANTÄNDLIGHET**, f. 3. Egenskapen att kunna antändas.

ANTÄNDNING, f. 2. Handlingen, då någon eller något antänder. *Genom a. af halm satte han hela huset i brand.* (Fig.) *Läsning af dälliga romaner föranleder lätt begärens a.*

ANTÄNDNINGSRÖR, n. 3. (artil.) Ett med messing omslutet glasrör, fylt med en så beskaffad vätska, att, då röret, insatt i fängsligt på en kanon, genom slag aftrytes, antändes krutladdningen genast.

ANVISA, v. a. 1. 1) Visa någon på en sak till begagnande eller förrättande. *Han a.-de mig en stol. A. någon rum öfver natten. A. legohjon det arbete, de skola förrätta. A. någon*

dess göromål. — 2) Underrätta, hvar arbete kan fås, hvar något kan erhållas, utträttas, besörjas, o. s. v. *Man a-de honom ett ställe, der han kan få tjänst, arbete, sysselsättning.* — 3) Tillkännagifva, hvar penningmedel skola uppbäras. *A. en pension på statsverket. A. en summa till betalning af Hr N.* — Syn. Anordna, Assignera.

ANVISANDE, n. 4. Handlingen, då någon eller något anvisas. *Rummens a. var snart gjordt.*

ANVISARE, m. 3. Person, som anvisar.

ANVISNING, f. 2. 1) Handlingen, då någon anvisar. *Jag gick efter hans a. Efter a. af honom kom jag ganska riktigt fram. Arbetes a. ell. a. af arbete. Vid a-en af rummen.* — 2) Underrättelsen (om plats, arbete, o. s. v. eller ställe, der penningar få lyftas), i och för sig själf betraktad. *Adress. Jag har fått en falsk a. Gifva, så a. på någon eller något.* — 3) Sjelfva skriften, hvari uppgifves stället, der penningar kunna lyftas. *En a. på 1000 Rdr. ställd på statskontoret, på handelshuset N. N.* — Syn. Anordning, Assignation.

ANVISNINGSKONTOR, --- kännör, n. 3. Ställe, der man lemna underrättelse om lediga tjänster, egendomar, som äro till salu, personers vistelseort, m. m. — Syn. Adresskontor.

ANVISNINGSKORT, n. 3. Kort, som utvisar en persons namn och yrke, med uppgift om dess bostad, om båd eller ställe, der varor, konstartiklar o. s. v. af honom hållas till salu. — Syn. Adresskort.

ANVUXEN, a. 2. neutr. — et. 1) (mindre brukl.) Fastvuxen vid någon eller något. — 2) (stallt.) Säges om hästar, som blifvit springda eller förkörda.

ANVÄG, m. 2. (egentl. Andra vägen) *Köra i a., köra a-en, köra eller plöja åkern om igen.*

ANVÄNDA, v. a. 2. 1) Göra bruk af något, i och för något visst behof, ändamål. *A. sin egendom på dåraktiga utgifter. A. en penningssumma till nöjen, till byggande. A. ett läkemedel emot en sjukdom. A. ett ord i dess egentliga bemärkelse. A. all sin möda, all sin tid på något. Val, illa a. sin tid, sina almosor, sin frikostighet. A. sitt inflytande för någon. A. ett i stal uppfördt anslag. A. alla medel, för att lyckas. A. två månader på ett arbete, som bort vara gjordt på åtta dagar.* — Syn. Se Bruka.

ANVÄNDBAR, a. 2. Som kan användas. *A-a kläder. En ganska a. person.* — Syn. Brukbar, Begagnelig, Nyttig.

ANVÄNDBARHET, f. 3. Egenskapen att kunna användas. — Syn. Brukbarhet, Begagnelighet.

ANVÄNDLIG, a. 2. (föga brukl.) Se Användbar.

ANVÄNDNING, f. 2. Se Användande.

ANVÄRFVÄ, v. a. 1. Se Vårfa.

ANVÄRFVÄNDE, n. 4. o. ANVÄRFNING, f. 2. Se Vårfvande, Vårfvning.

AORTA, ärrta, f. 1. (anat.) Den stora pulsåder, som utgår ifrån venstra hjertkamraren.

APA, f. 1. 1) Djursläkte af ordningen Fyrhäningar, som i afseende på kroppsbildning står människan närmast, och sönderfaller i en oändlig mängd arter, tillhörande både gamla och nya världen. *Aporna äro ytterst viga och bekanta för sin stora efterhärmaningsförmåga.* — Syn. Apina, Apkata, Markatta, Babian. — 2) (fig.) Person, som efterapar en annans tal, åtbörder, gång, skick, beteende, skriftsätt, o. s. v. *Han härmar alla människor; det är en riktig apa. Han är blott Stagnelli a., utan att äga något själfständigt i sitt författarskap.* — 3) (sjöf.) Ett trekantigt segel, som far på kryss- eller mesan-staget. — Ss. Aphona, Apik.

APÄ EFTER, se Efterapa.

APANAGE, --- näsch, n. 3. De penningar, länder eller inkomster, som konungar, furstar och andra personer af stånd, hos hvilka förstfödsrätten är införd, måste tilldelas sina yngre bröder eller kusiner, till dessas underhåll.

APANAGERA, --- schära, v. a. 1. Tilldelas, apanager; se föreg.

APART, --- ärrt, adv. Afsides, för sig sjelft, särskilt.

APARTEMANG, --- äng, n. 3. o. 3. Åfrädeshus.

APATI, --- ti, f. 3. Brist på känsla och begär; själsdvala, känslolöshet, liknöjdhet. [--- thia.]

APEL, m. 2. pl. aplar, ell. APELTRÄD, n. 3. Vildt äpleträd. — Ss. Apelskog, A-trä.

APELGRÄ, a. 2. (om hästar) Grä, med ljusare fläckar af ett äples storlek.

APELKASTAD, a. 2. (om hästar) Som har fläckar, ljusare än hufvudfärgen och stora som ett äple.

APELL, APELLERA, se Appell, Appellera.

APELSIN, --- in, m. 3. Den mörkgula, rundade, söta frukten af apelsinträdet.

APELSINTRÄD, n. 3. Trädslag af familjen Pelarblommiga, som växer i de södra länderna, och hvars frukt kallas apelsin.

APERI, --- ri, n. 3. (pop.) Se Appell.

APIG, a. 2. (pop.) Fållen för att apa efter.

APINIA, äpinja, f. 1. (pop.) Se Apa, Markatta.

APKATT, m. o. f. 1. Ett apsläkte, som har apfötter, likt en Maki (Lemur), men liknar för öfrigt en katt, och är en af de lifligaste bland alla apor.

APKÄRLEK, m. 2. Dårligt, oförståndigt, apaktigt kärlek.

APODIKTISK, --- dick-, a. 2. (log.) Säges om satsar, som äro fullkomligt klara och öfvertygande.

APOKALYPSEN, apakalyppsen, f. 3. sing. def. Johannes uppenbarelse.

APOKALYPTISK, a. 2. (fig.) Dunkel, mörk, hemlighetsfull. [--- cal-].

APOKRYFISK, a. 2. Benämning på vissa böcker i bibeln, dem man ej tillräkknar gudomligt ursprung, emedan de tros vara understuckna. Motsats: Kanonisk. [--- cryphisk.]

APOLOGI, apaläji, f. 3. Försvarsskrift, försvarstal. [--- gie.]

APOLOGIST, apalajist, m. 3. Lärare i en apologistkola eller uti räkneklassen i en lärdomsskola.

APOLOGISTKLASS, apalajistklass, m. 3. Klass i en lärdomsskola, der undervisning lemnas i räkna, skriva och sådana ämnen, som behövas för det allmänna praktiska och affärslivet. Räkneklass.

APOLOGISTSKOLA, --- jist-, f. 1. Skola, der undervisning meddelas förnämligast i räkna,

skriva och sådana ämnen, som behövas för det allmänna praktiska och affärslivet. Räkneskola.

APOPLEKTISK, a. 2. (läk.) 1) Slagartad. — 2) Fållen för slag. [--- plect-].

APOPLEXI, apapläcksi, f. 3. Slagfluss.

APOSTASI, apästasi, f. 3. Affall, isynnerhet ifrån en religionslära. [--- sie.]

APOSTAT, apästät, m. 3. Afälling. Brukas isynnerhet för afall i religionen.

APOSTEL, apästt, m. 2. pl. apostlar. 1) Benämning på de tolf Christi lärjungar, som han utsåg att predika hans lära bland folken. — 2) (fig.) a) (i allmänhet) Nitisk tolk och utbredare af kristna religionen. — b) Nitisk anhängare af en politisk, filosofisk o. s. v. lära, som med all iver söker forplanta densamma. — Ss. Apostlakall, -embete.

APOSTEM, apästäm, m. 3. (läk.) Böld.

A POSTERIORI (fil.; latinsk ord) Af erfarenheten. *Sluta, bevisa, argumentera a p. Motsats: A priori.*

APOSTERIORISK, a. 2. (fil.) Grundad på erfarenhet. Motsats: Apriorisk.

APOSTILL, apästtill, m. 3. 1) Anmärkning i brädden af en skrift. — 2) Förord i kanten af eller under en ansökning. — 3) Se Postskript.

APOSTILAGERINGARNE, f. 2. pl. Benämning på en bok i Nya Testamentet, som handlar om apostlarnes resor och bemödanden för kristna lärans utbredande.

APOSTILABAST, m. 2. (skämtv.) Färdas med a-arna, färdas som apostlarna, d. v. s. till fots.

APOSTOLISK, a. 2. 1) Som bekändes eller predikades af apostlarna. *Den a-a tron.* — 2) En apostel tillhörig, värdig eller lik; med apostlarnes lära öfverensstämmande. *A. värdighet, myndighet, min. A-t efterdöme.* — 3) Påfåg.

APOSTROF, apästrof, m. 3. 1) (gram.) Tecken, som antyder en utesluten vokal (?), t. ex.: *han sad i st. f. sade;* eller för att beteckna obestämd genitiv af ett ord, som i nominativ slutas på s, x eller z, t. ex.: *en prins' hof;* eller också för att utmärka, att ett ord blifvit sammandraget, t. ex.: *Re'n, Se'n,* i st. f. *Redan, Sedan.*

— 2) Talfigur, hvarigenom en frånvarande tilltalas, liksom vore han närvarande, eller talet ställs till liflös, känslolös ting, liksom hade de lif och känsla. — 3) (fig.) Häfligt utfall. [--- strophe.]

APOSTROFERA, apästrofera, v. a. 1. 1) Sätta apostrof (jfr. föreg.) efter eller inuti ett ord. — 2) Ställa sitt tal till en frånvarande person, liksom vore han närvarande, eller till ett liföst, känslolöst ting, liksom hade det lif och känsla. — 3) (fig.) Häfligt utfall mot någon. — *Apostroferande, n. 4.* [--- stroph-].

APOSTROFERING, f. 2. 1) Handlingen, då man apostroferar. — 2) Innehållet af ett tal, som ställs till en frånvarande person eller ett liföst, känslolöst ting. *Jfr. Apostrofera, 2.* — 3) (fig.) Stickord, speord. [--- stroph-].

APOTEK, --- ték, n. 3. Ställe, der alla slags läkemedel beredas och försäljas. [Apothek.]

Anm. Utalas vanligen som Appték.

APOTEKARE, m. 3. Person, som förstår och utför konsten att tillreda läkemedel, samt försäljer dem. — Ss. *Apotekar-examen, -tawa, -vetenskap.* [--- thék-].

Anm. Utalas vanligen som Apptékare.

APOTEKAREKEMI, f. 3. Den del af kemien, som är nödig för en apotekare att känna, i vetenskapsspråket kallad: Farmakokemi.

APOTEKARGOSSE, m. 2. pl. — gossar. Lärning i ett apotek.

APOTEKARKONST, f. 3. Konsten att tillreda läkemedel. Äfv. Farmaceutik.

APOTEKERSKA, f. 1. En apotekares fru eller enka.

APOTEKSGLAS, --- téks-, n. 3. Glas, hvaruti vissa flytande läkemedel afmätas.

APOTEKSVIGT, --- téks-, f. 3. Egen slags vigt, hvarmed läkemedel vägas.

APOTEKSÖRT, --- téks-, f. 3. Ört, som användes på apoteken såsom ingrediens vid läkemedels beredning, eller hvars rötter, blad, frön m. m. begagnas, utan tillsats, som läkemedel.

APOTEOS, apästé, f. 3. Förgudning. [Apoteos.]

APPARAT, --- ät, m. 3. Samling af redskap, verktyg, som äro nödiga för något visst ändamål. Brukas isynnerhet om tillbehör för fysiska, kirurgiska eller kemiska experiment. *En kirurgisk, kemisk a. En talspelares a. A. för en elektricitetsmaskin.* I figurlig mening säges äfven stundom: Lärdomsapparat, i fråga om skrifter, för hvilka utarbetande många lärda eller vetenskapliga arbeten blifvit rådförade.

APPARELJ, --- ällj, m. 3. Samtliga tillbehör för en konst, ett yrke. [--- reil.]

APPARELL, --- äll, m. 3. (fortif.) Uppfart till vallgården.

APPARENS, --- äns, f. 3. Yttre sken, sannolikhet, liklighet, vän. [--- rene.]

APPELL, apä'll, m. 3. 1) (gam. lagst.) Vädjande från underdomstol till högre rätt. *Vad. — 2)* (militär.) Krigsfolks sammankallande genom signal med trumpet eller trumma. *Blåsa, stå a. — 3)* Upprop af person. — 4) (i vissa spel) Ny insats. — 5) (jäg.) Rop, hvarigenom man sammankallar hundarna.

APPELLANT, apä'llant, m. 3. (gam. lagst.) En vädjande.

APPELLATION, apä'llattschön, f. 3. Se Appell, i.

APPELLATIONSDOMSTOL, apä'llattschöns-, m. 2. Högre domstol, till hvilken man kan vädja.

APPELLATIF, apä'llativ, a. 2. (gram.) Benämning på de nomina, som beteckna flera föremål af samma slag, t. ex.: *konung, stad, skola* (i all skilnad ifrån nomina propria, som utmärka en enskild person eller sak ifrån andra af samma slag).

— 8. n. 3. Så beskaffadt nomen eller sakord. — Kan lämpligast återgifvas med ordet Benämning, hvaremot för nomen proprium Namn är det egentliga. [--- iv.]

APPELLERA, apä'llera, v. n. 1. 1) (gam. lagst.) Vädja. — 2) Göra ny insats i spel. — *Appellerande, n. 4. o. Appellering, f. 2.*

APPENDIX, apä'ndicks, n. 3. (latin) Bihang.

APPERTINENTIER, se Appertinentier.

APPETIT, --- it, m. 3. 1) Matlust. *Hafva a., god a. Äta med a. Gifva, få a. Skaffa sig a. Vädja, reta a-en.* — 2) (fig.) Lystnad efter något. [Apitil.]

Anm. Utalas vanligen Apptit, men kan icke så skrivas, utom i värslösa samtalsstil.

APPETITLIG, a. 2. 1) a) Som retar matlusten. *Se, hvilka a-a meloner!* — b) Välsmakande, välsmaklig, lækker. *Der vankades en ganska a. rätt.* — 2) (fig.) a) Som retar begären eller väcker intressen: rotande, lockande. — b) Som ger njutning: njutningsfull, luf, behaglig. *Dessa nöjen äro ganska a-a. En a. lektur.* [Apitilig.]

APPLICERA, v. a. 1. 1) Pålägga, påsätta, tillsätta, anbringa, inpassa: använda. *A. ett förband, ett läkemedel.* — 2) Tillämpa. *A. en lagparagraf på ett brottmål. Han a-de detta*

språk på sin broder. — *Applicerande*, n. a. o. *Applicering*, f. 2.

APPLIKABEL, --äbl, a. 2. Användbar, tillämplig. [—cabel.]

APPLIKATION, --attschön, f. 3. 1) Handlingen, då man applicerar. Påläggning, Anbringande, Tillämpning, m. m. — 2) Naturlig fallenhet för något. — 3) (i musik) Fingersättning, fingergrupp. [—ca-]

APPLIKATUR, ---är, f. 3. (i musik) Högst läge på violinen, som icke kan gripas, utan att flytta handen. [—ca-]

APPLÅD, -å'd, m. 3. 4) Handklappning till bifallstecken. — 5) (fig.) Bifallsyttring.

APPLÅDBÄR, v. a. 1. 4) Klappa händerna till tecken af bifall. — *Syn.* Beklappa. — 2) (fig.) Yttra sitt bifall. [Applaudera.]

APPLÅDISSEMANG, n. 5. Bifallsyttring genom handklappning. [Applaudissemang.]

APPORTERA, v. a. 1. Säger om hundar, då de, på sin herres tillsägelse, springa bort, upphämta och bära i munnen till honom något, som han kastat, eller hvar på han gifvit anvisning.

APPRETERA, --präte-, v. a. 1. Genom ett särskilt förfaringsätt gifva glans, täthet och styfning åt tyger, band, o. s. v. — *Appreterande*, n. a.

APPRETERING, f. 2. 1) Handlingen, då man appreterar. — 2) Se *Appreter*.

APPRETUR, --tyr f. 3. Den glans, täthet och styfning, som tyger och band m. m. erhålla genom appretering.

APPRETOR, --6'r, m. 5. Person, hvars yrke är att appretera tyger o. s. v. [—teur.]

APPROBATION, ---tschön, f. 5. Godkännande. — *Ss.* *A-schön.*

APPROBATIONS-MÖNSTRING, ---tschön-, f. 3. (milit.) Mönstring med soldater eller rekryter, då de antingen godkännas eller kasseras.

APPROBATUM, --atur, n. 3. (latin) Han godkännes: det andra i ordningen af de fyra hufvudbetygen i en examen.

APPROBERA, v. a. 1. Godkänna. — *Approberande*, n. a. o. *Approbering*, f. 2.

APPROCHER, aprä'schr, m. 3. pl. (krigsk.) 1) Atskiltliga befäringssarbeten på fria fältet, i ändamål att närma sig fästningen, såsom löpgrävar, minör, skansgrävning, batterier, gallerier, skuldervärn, m. m. — 2) (i inskränkare mening) Löpgrävar.

APPROCHERA, aprä'schère, v. a. 1. 1) Nalkas en fästning genom approcher. — 2) (i allmänhet) Nalkas, träda närmare.

APPROCHERING, aprä'schering, f. 2. (milit.) Handlingen, då man approcherar. — *Ss.* *A-sar-beten*, *A-slinie*.

APPROFONDERA, --fängdära, v. a. 1. Grundligt studera, gå till botten med en sak.

APPROXIMATIV, apräksimativ, a. 2. Ungefärlig. [—-it.]

APPROXIMATIVT, adv. Ungefärligen, förslagsvis. [—-it.]

APPROXIMATION, apräksimattschön, f. 3. Ungefärlig beräkning eller uppskattning.

APPROXIMERA, v. a. 1. Ungefärligen beräkna eller uppskatta. — *Approximering*, f. 2.

APRIKOS, --ös, m. 3. Frukten af Aprikos-trädet.

APRIKOSTRÄD, --ös-, n. 3. Ett slags fruktträd, som växer i de södra länderna.

APRIL, aprill, m. sing. indef. Fjärde månaden i året. *Narra någon a.*, spela någon ett puts på

första eller sista dagen i April; (i vidsträckt mening) narra, spela någon ett puts. — *Ss.* *A-regn*, *-snö*. [Aprill.]

APRILNÄRR, m. 2. Person, som blifvit narrad april.

APRILVÄDER, n. 3. Sådant väder, som det vanligen pågår vara i April; ostadigt, ombytligt väder.

A PRIORI (fil.; lat.) Ur förnuftsgrunder, utan att anlita erfarenheten. *Sluta, bevisa a. p.* — Motsats: *A posteriori*.

APRIORISK, a. 2. (fil.) Bevisad ur, stödd på förnuftsgrunder. *En a. sanning.* — Motsats: *A posteriorisk*.

APROPOS, apräp', adv. 1) I rättan tid, väl till pass. *Han kom just a.* — 2) Familjertalösut, då man börjar tala om något, som man helt hastigt påminner sig. Kan återgifvas med uttrycken: *hör på! det är sant.* . . . t. ex.: *A, jag glömde här om dagen säga er.* — 3) *A. af*, med anledning af, i anledning af, efter det är tal om. Brukas, då man i samtal hastigt öfvergår ifrån ett ämne till ett annat, som med det förra står i visst sammanhang. *A. af nyheter, har ni hört händelsen med herr N?*

APSPEL, n. 3. (pop.) Gyckel, upplåg, skalkstycke.

APTERA, v. a. 1. Anbringa. *A. till*, tillpassa. Brukas i vetenskaplig stil.

APTIT, se *Appetit*.

AQUAMARIN, akvamarin, m. 3. Se under *Beryl*.

AQUARELL, akvarell, m. 3. (mål.) Målning på papper med vattenfärg.

AQUATINTA, akvatinta, n. sing. (mål.) Sätt att gravera i koppar, som liknar tusch- eller lavmaner.

AQUEDUKT, akvedukt, m. 3. Vattenledning.

ARABESK, --bäsk, m. 3. Ett slags prydnad, af löf- och blomsterverk, antingen i uphöjdt arbete eller målning, i arabisk smak, efter konstnärens godtyckliga fantasi, som dervid icke behöfver vara bunden af naturliga förebilder. — *Ss.* *A-måner*, *-målning*. [—besque.]

ARABISK, a. 2. Som tillhör eller har afseende på Arabien eller arabiska folket. *En a. väst.* *A-a språket, litteraturen.* *A-a stoffor*, de vanligen brukade: 1, 2, 3, o. s. v. *A-a byggnadskonsten.* — *Arabiska*, f. 1. sing. 1) Arabiska språket (genom ellips af det sednare ordet). *Studera a-n.* *A-n är ett svårt språk.* *Tala, läsa, skriva a.* — 2) (fig.) Någonting obegripligt, hvad som går öfver ens fattning. *Det är a. för mig.* *Nu talar du a.*

ARACK, arack, m. 3. Af ris eller socker distilleradt, ofta med kokossaft uppblandadt brännvin.

ARACKSPUNSCH, m. 3. Punsch, tillagad af arack.

ARBETA, v. n. 1. 1) Använda kroppens eller själens krafter, eller begge samfällt, på åstadkommandet af något för en sjelf eller andra nödvändigt, nyttigt eller behagligt. *A. med kroppen, med själen, med hufvudet.* *A. med nälen, med pennan.* *A. lätt, trögt, långsamt.* *A. efter modell.* *A. för dagspenning.* *A. i guld, koppar.* *A. i jorden, i en grufva.* *A. på en byggnad, på ett historiskt verk.* (Fig.) *A. på sin, på andras lycka.* *A. på att befria sig ifrån en olägenhet.* *A. för någon, lägga sig ut för någon.* (Ordspråkvis) *A. med både händer och fötter*, d. v. s. anstränga sig på det högsta, uppjuda alla sina krafter. — Aktivt säges: *A. sig brött, seelt,*

varm. *A. ihjel sig*, a. mer, än krafterna tillåta. — 2) (fig.) Vrida sig hit och dit (af sjukdomsplågor). *A. i feber.* *Den sjuke a-r oupphörligt.*

— 3) (om fartyg, i svar sjögång) Häftigt stampa och slingra. — 4) (om hafvet) Våra häftigt upprördt. — 5) (om vissa vätskor) Börja jäsna. *Vinet a-r.* — V. a. 4) Genom kroppens eller själens krafter frambringa någonting för en sjelf eller andra nödvändigt, nyttigt eller behagligt (brukas mest om handverkare och konstnärer). *Heem har a-t det här konstverket? Denna brösnål är a-d af guldsmeden N.* — 2) Bearbeta, förarbeta. *Stål är lättare att a., än jern.* *Detta träslaget låter sig icke så lätt a.* — 3) (handv.) Genom stark och flitig omröring göra en grofstylande massa fin, mjuk och jemn, eller väl utdraga musten af dess beståndsdelar. *A. ler, murbruk, deg.* *A. mäst.* — *A. af, bört, m. fl.* se *Afjobeta*, *Bortjobeta*, m. fl. *A. sig fram, igång, i'n i, &c.*, genom möda och arbete laga, att man kommer fram, igenom, in i något (både egentl. o. fig.). t. ex.: *a. sig fram i världen, a. sig igenom folkträngseln, a. sig in i sitt ämne.* *A. sig i vinden* (sjöt.), att vid kryssning segla tätt bidevind. *A. ändan:* a) undanföra; b) arbeta färdig en del af ett arbete, eller något visst; innan ett annat skall företagas. *A. sig under, anstränga sig så, att man kommer under något.* *A. under sig*, förhålla ett arbete, hvar på hans förlorar. *A. ut sig*, arbeta så öfverdrivet, att hela och krafter gå förlorade.

ARBETAD, a. p. 2. Som varit föremål för arbete. *Ett väl a-t konstverk.* *Väl a. deg.* *En väl a. bildstod.* *En för mycket a. stil.*

ARBETSAMHET, a. p. 1. Som arbetar. *A. le-damot i ett samfund.* *A. klassen*, som försörjer sig med kropp- och handarbete. — S. n. 1) Handlingen, då man arbetar. — 2) Den sjukas vridningar under plågorna. — 3) Ett fartygs stampning och slingringar under svår sjögång. — 4) Vissa vätskors jäsning (isynnerhet om vin).

ARBETARE, m. 3. 1) Person, som arbetar, vare sig med kroppen eller själen. — 2) En, som försörjer sig med kropp- eller handarbeten. Brukas således, i denna mer allmänna betydelse, om dagakarl, legokarl, handverkare, o. s. v.

ARBETAREFÖRENING, f. 2. Förening af arbetarne i de större städerna till förbättrande af deras läge. Bör noga skiljas ifrån *Arbetsförening*.

ARBETE, n. 4. 1) Sjelfva arbetandet, eller handlingen, då man arbetar: göromål, sysselsättning. *A-t hedrar alla.* *Vara trägen i sitt a.* *Börja, sluta upp med a-t.* *Söka a.* *Vara utan a.* *Njuta frukterna af sitt a.* *Vara, komma i a.* *Hafva något under a.* *Jernvägen är redan under a.* — 2) Något visst, som skall göras, förfärdigas, eller det, hvar på man arbetar. *Man har anförtrott honom ett a., som är mycket ansvarsfullt.* *Tinga, beställa, ålaga sig ett a.* *Han håller på med ett a., som icke blir färdigt förr, än om två månader.* *Han har teannat a-t ofullbordadt.* *Det är ett långvarigt a., jag har för händer.* — *Syn.* Se *Göromål*. — 3) Hvad som genom arbetandet blifvit frambragt, det genom arbetandet uppkomna verket, tinget. *Här ser du nu a-t färdigt!* *Ett godt, vackert, fult, dältigt a.* *Hans a. hedrar honom.* *På expositionen funnos en mängd a-n af alla slag.* *Ett a. i stål, i marmor, i trä.* *Ett vittert, lätvt, historiskt, politiskt a.* *Ett a. på vers, på prosa, i historien, i matematiken, o. s. v.* *Ciceros, Tegnér's, Geijers a-n.* Förekommer ofta

i sammansättningar, t. ex.: *Skomakararbete, Viterhetsarbete, o. s. v.* — *Syn.* *Verk*. — 4) Den konst, skicklighet, möda, man nedlagt på utarbetandet, förfärdigandet af en sak. *A-t på denna pjäs har mera värde, än sjelfva ämnet.* — 5) (mindre brukl.) Plåga, vända. *Hans a. under febern är förfärligt.* Ganska brukligt i sammansättningarna *Dödsarbete, Födsloarbete*. — 5) Jäsning (helst om vin). *Vinet är i a.* — *Ss.* *Arbetsdrift*, *-sfält*, *-sföretag*, *-sförmåga*, *-sifver*, *-skraft*, *-srum*, *-ssal*, *-sskygg*, *-ssund*.

Arbete hette i fornspråket *Ervdi*, som betydde: jag, skytte (af är, pil, och *veichi*, fångst, fange), och, emedan jag var de äldsta nordboernas förnämsta; nästan enda sysselsättning, utsträcktes snart betydelsen till alla slags göromål, som fördrö användande af kroppens (sedan äfven själens) krafter.

ARBETNING, f. 2. (mindre brukl.) Se *Arbetande*, s. n.

ARBETSAM, a. 2. 1) Som träget och flitigt arbetar. *A. människa.* — *Syn.* *Se Flitig*. — 2) (mindre väl) Som fordrar mycket arbete. *A-t företag.*

ARBETSAMHET, f. 3. Egenskapen att vara arbetsam (häm. 1). *A-en är människans bästa vän.* — *Syn.* *Se Flit*.

ARBETSBERÄTTELSE, f. 3. Berättelse om verkställda arbeten under det förfutna året.

ARBETSBH, n. 4. Bh, som bygger och samlar honung i kupan. Motsats till *Drönare*, *Vattenbi*.

ARBETSBORD, n. 3. **ARBETSBANK**, m. 2. Bord, bänk, som af handverkare begagnas att arbeta på.

ARBETSCHEF, ärbettsschä'f, m. 3. Person, som har sig anförtrord ledningen af ett större arbete, hvarvid många arbetare användas. Brukas isynnerhet i fråga om arbetskommenderingar.

ARBETSDAG, m. 2. 1) Dag, på hvilken det är tillåtet att arbeta. Motsats: *Heligdag*. — 2) Dag, på hvilken någon arbetar. *I morgon skall det bli en a. för mig.* — 3) Dag, på hvilken någon af tjenstepligt ålägges att arbeta. *I dag är det hans a. i morgon har han fridag.*

ARBETSDJUR, n. 3. (mindre brukl.) Lastdragande djur.

ARBETSGOGE, m. 2. pl. — *fogdar*. Uppsynsman öfver arbetsfolk.

ARBETSFOLK, n. 3. 1) Personer, som försörja sig med förrättande af gröfre arbeten: arbetare, dagsverkare och legohjon. Säges både om män och kvinnor. *Det är mycket a. här i staden.* — 2) Arbetare, som för tillfället sysselsätta sig med något visst arbete. *Hafva tillsyn öfver a-et vid en byggnad.*

ARBETSFRI, a. 2. 1) (om person) Fri, ledig ifrån arbete. *I dag är han a., men i morgon skall han åter börja.* — 2) Säges om viss tid, hvarunder man är befriad ifrån arbete. *Detta är hans a-a dag, vecka, månad.*

ARBETSFRIHET, f. 5. Rättigheten att, utan hinder af skrä, på ärligt sätt försörja sig genom sitt arbete.

ARBETSFÅNGE, m. 3. pl. — *fångar*. Förbrytare, som blifvit dömd till allmänt arbete å fästning eller annan ort.

ARBETSFÖR, a. 2. Som har nödiga krafter att förrätta groft arbete.

ARBETSFÖRENING, f. 2. Förening af flera personer i och för något visst arbete.

ARBETSFÖRSLAG, n. 3. Ungefärlig beräkning af de blifvande kostnaderna i och för ett tillämnadt företag.

i sammansättningar, t. ex.: *Skomakararbete, Viterhetsarbete, o. s. v.* — *Syn.* *Verk*. — 4) Den konst, skicklighet, möda, man nedlagt på utarbetandet, förfärdigandet af en sak. *A-t på denna pjäs har mera värde, än sjelfva ämnet.* — 5) (mindre brukl.) Plåga, vända. *Hans a. under febern är förfärligt.* Ganska brukligt i sammansättningarna *Dödsarbete, Födsloarbete*. — 5) Jäsning (helst om vin). *Vinet är i a.* — *Ss.* *Arbetsdrift*, *-sfält*, *-sföretag*, *-sförmåga*, *-sifver*, *-skraft*, *-srum*, *-ssal*, *-sskygg*, *-ssund*.

Arbete hette i fornspråket *Ervdi*, som betydde: jag, skytte (af är, pil, och *veichi*, fångst, fange), och, emedan jag var de äldsta nordboernas förnämsta; nästan enda sysselsättning, utsträcktes snart betydelsen till alla slags göromål, som fördrö användande af kroppens (sedan äfven själens) krafter.

ARBETNING, f. 2. (mindre brukl.) Se *Arbetande*, s. n.

ARBETSAM, a. 2. 1) Som träget och flitigt arbetar. *A. människa.* — *Syn.* *Se Flitig*. — 2) (mindre väl) Som fordrar mycket arbete. *A-t företag.*

ARBETSAMHET, f. 3. Egenskapen att vara arbetsam (häm. 1). *A-en är människans bästa vän.* — *Syn.* *Se Flit*.

ARBETSBERÄTTELSE, f. 3. Berättelse om verkställda arbeten under det förfutna året.

ARBETSBH, n. 4. Bh, som bygger och samlar honung i kupan. Motsats till *Drönare*, *Vattenbi*.

ARBETSBORD, n. 3. **ARBETSBANK**, m. 2. Bord, bänk, som af handverkare begagnas att arbeta på.

ARBETSCHEF, ärbettsschä'f, m. 3. Person, som har sig anförtrord ledningen af ett större arbete, hvarvid många arbetare användas. Brukas isynnerhet i fråga om arbetskommenderingar.

ARBETSDAG, m. 2. 1) Dag, på hvilken det är tillåtet att arbeta. Motsats: *Heligdag*. — 2) Dag, på hvilken någon arbetar. *I morgon skall det bli en a. för mig.* — 3) Dag, på hvilken någon af tjenstepligt ålägges att arbeta. *I dag är det hans a. i morgon har han fridag.*

ARBETSDJUR, n. 3. (mindre brukl.) Lastdragande djur.

ARBETSGOGE, m. 2. pl. — *fogdar*. Uppsynsman öfver arbetsfolk.

ARBETSFOLK, n. 3. 1) Personer, som försörja sig med förrättande af gröfre arbeten: arbetare, dagsverkare och legohjon. Säges både om män och kvinnor. *Det är mycket a. här i staden.* — 2) Arbetare, som för tillfället sysselsätta sig med något visst arbete. *Hafva tillsyn öfver a-et vid en byggnad.*

ARBETSFRI, a. 2. 1) (om person) Fri, ledig ifrån arbete. *I dag är han a., men i morgon skall han åter börja.* — 2) Säges om viss tid, hvarunder man är befriad ifrån arbete. *Detta är hans a-a dag, vecka, månad.*

ARBETSFRIHET, f. 5. Rättigheten att, utan hinder af skrä, på ärligt sätt försörja sig genom sitt arbete.

ARBETSFÅNGE, m. 3. pl. — *fångar*. Förbrytare, som blifvit dömd till allmänt arbete å fästning eller annan ort.

ARBETSFÖR, a. 2. Som har nödiga krafter att förrätta groft arbete.

ARBETSFÖRENING, f. 2. Förening af flera personer i och för något visst arbete.

ARBETSFÖRSLAG, n. 3. Ungefärlig beräkning af de blifvande kostnaderna i och för ett tillämnadt företag.

ARBETSFÖRTECKNING, f. 2. Förteckning för längre eller kortare tid öfver de arbetare, som användas vid ett gods, eller i och för ett visst arbete, med uppgift om namn, arbetstid, olika aflöning, o. s. v.

ARBETSFÖRTJENST, f. 2. Förtjenst, inkomst genom arbete.

ARBETSGULD, se *Verksguld*.

ARBETSHANDSKE, m. 2. pl. — *handskar*. Enkom förfärdigad handske, vanligen af tjockt läder, som vissa handverkare begagna till handens skyddande under arbetet.

ARBETSHJON, n. 3. Legd person, som arbetar på åker eller äng. Både om män och kvinnor. — Säges i pluralis om arbetare af hvad vilkor som helst, när de äro sysselsatta med dylikt arbete.

ARBETSHUS, n. 5. 1) Inrättning, der åldersstigna fattiga försörjas och sysselsätas med arbete, eller der de erhålla tillfälle till arbetsförtjenst. Frivilligt a. — 2) Ställe, der förhryttare hållas till dem ådömdt arbete. Tvångsarbetshus.

ARBETSHÄST, m. 2. Häst, som begagnas till arbete, i motsats till Vagnhäst, Ridhäst.

ARBETSNÄTTNING, f. 2. Se *Arbetshus*, 1. **ARBETSKÄRL**, m. 2. 1) Daglöpare, som förrättar gröfre arbeten. — 2) Rask, trägen, flitig, oförtruten arbetare (i fråga om hvilka arbeten som helst). Brukas helst med föregående adjektiv.

Här ser du en a., som icke ger någon efter! Denne emblemsman är en rask, duglig a.

ARBETSKLASS, m. 3. Klass i samhället, bestående af dem, som arbeta för dagspenning. Nyttjas alltid i bestämd form. — Bör skiljas ifrån uttrycket: Den arbetande klassen, som innefattar alla dem, hvilka försörja sig med arbete, vare sig kroppss- eller själsarbete.

ARBETSKLÄDER, m. pl. 3. Sämre kläder, som nyttjas under arbete.

ARBETSKOMMENDERING, f. 2. 1) Något större, allmänt arbetes förrättande af dertill kommanderad soldattrupp. *A-ar gifva god arbetsöfning åt soldaten. Soldaten är borta på a.* — 2) Trupp af soldater, beordrade till något allmänt arbete.

ARBETSKOMPANI, -- *kämpspani*, n. 3. 1) För tillfället bildadt kompani eller trupp af arbetare, soldater, som användas till något allmänt arbete. — 2) Stående, militäriskt organiserad trupp af arbetare, som användas i fält, vid fästningars anläggning, allmänna byggnader, o. s. v.

ARBETSKORG, m. 2. Korg, hvori arbetstillbehör förvaras.

ARBETSKOSTNAD, f. 3. Kostnaden för själva arbetet vid ett arbetsföretag.

ARBETSKREATUR, ---- *tår*, n. 5. Lastdragande kreatur.

ARBETSLEDIG, a. 2. Ledig ifrån arbete.

ARBETSLAGA, f. 1. Legokostnad för arbete.

ARBETSLÖN, f. 3. 1) Betalning åt arbetare för verkställt arbete. *Denna arbetare får sin a. hvar åttonde dag. Huru mycket ger du honom i a.? A-erna äro högre i år, än i fjol.* — 2) Betalningen för själva arbetet på en sak, utan afseende på ämnet, &c. Brukas isynnerhet om handverksarbeten. *Denna pjäs kostar mer i a., än själva ämnet är värd.*

ARBETSLÖS, a. 2. Som är utan, saknar arbete.

ARBETSMÅNSKAP, n. 3. o. 5. Samtelige arbetare, vare sig frivillige, soldater eller tvångsarbetare (pionierer, arbetslagar), som användas vid ett allmänt arbete.

ARBETSMENNISKA, f. 1. Person, som är van vid och van af arbete. Brukas mest om fruntimmer, med afseende på husligt arbete.

ARBETSMETOD, arbetsmetod, m. 3. Det sätt, hvarpå ett arbete utföres; den ordning, plan, som dervid följes.

ARBETSMYRA, f. 1. 1) Myra, som arbetar och drager till stacken. — 2) (fig.). Ytterst flitig, arbetsman menniska. — *Syn. Träl, Arbetastrål, Slaf, Arbetshäst.*

ARBETSDORDNING, f. 2. 1) Se *Arbetsmetod*. — 2) Ordningssattda, som iakttagas vid ett större arbetsföretag.

ARBETSPLAN, m. 3. Planen för ett arbete i hela dess omfång.

ARBETSSLESE, se *Verkslese*. **ARBETSSILFVER**, n. 3. sing. Silfver, ämnadt till förarbetning, ej till myntning. Äfv. *Verksilfver*.

ARBETSSKOLA, f. 1. Skola, der undervisning lemnas i hvarje handa slags handelslörder.

ARBETSSFYRKA, f. 1. Antal af arbetare, som användas vid ett större arbetsföretag.

ARBETSSÄTT, n. 3. Se *Arbetsmetod*.

ARBETSTID, m. 3. Den tid af året eller på dygnet, som är bestämmd till arbete, eller då man vanligtvis arbetar.

ARBETSTRÄL, m. 1. (fig.) En, som arbetar ytterst trögt och ofrigt, utan att gifva sig rast eller ro.

ARBETSTUR, m. 3. Se *Arbetsplan*.

ARBETSVAGN, m. 2. Vagn, som begagnas till körslor, ej till lustfärder eller resor.

ARBETSVILLIG, a. 2. Som villigt arbetar, eller villigt förrättar det arbete, honom föresatt.

ARBETSVINST, f. 3. 1) Vinsten af själva arbetet på en sak. — 2) (i statshushållningsläran) Vinsten af arbete i allmänhet betraktadt.

ARBETSVÄG, m. 2. (fig.) Se *Näringsyrke*.

ARBETSSÖK, n. 3. Se *Arbetskreatur*.

ARBETRÄR, -- *är*, a. 2. Godtycklig, beroende af ens eget tycke och val.

ARBOR DIANE, (latin; kem.) Trädlik anskjutning, som uppkommer på glasat af ett kärl, då silfver löses i utspädd saltpetersyra och quicksilfver tillsätts.

ARBUS, arbus, m. 3. Se *Föttemelon*.

ARCANUM, n. pl. *Arcana*. (latinskt ord) Undergörande läkemedel, hvares beståndsdelar äro kända endast af några få.

ARCHIATER, m. fl. se *Arkiater*, m. fl.

AREA, área, f. 1. (geom.) Ytan af en plan figur.

AREAL, areál, m. 3. (geom.) En ytas innehåll i visst mått. *A-en af ett land, en provins, en socken, en åker.* — Adjektivt säges äfven: *Areala innehåll* af . . .

AREKANÖT, arekanöt, f. 3. Nöten af Arekapalmen, som i Ostindien begagnas till tuggning.

AREKAPALM, arekapalm, f. 3. En palmart, som växer uti Indien och på Söderhafsbäarna, och hvares frukt är Arekanöten.

ARENA, -- *ré*, f. 3. (fig.) Fäktarebana, stridsplats.

AREOMETER, areameter, m. 2. pl. — *metrar*. Instrument att finna flytande ämnens specifika vikt. Sänkvåg. En sådan är t. ex. den vanliga brännvinsprovaren.

AREOPAG, arcopag, m. 3. 1) (hist.) Högsta domstolen i Athen. — 2) (fig.) *Vitler a.*, stiftelse, som bedömer vittna prisstraffer.

ARF, n. 3. 1) Händlingen, då man ärfrver, arftagande. *Denna egendom har genom (i) a.*

tillfallit honom. Vara berättigad till a. efter någon. Få i arf, ärfa. Gå i arf, ärvas. — 2) Rättighet att ärfa. *Afsäga sig a. efter någon.* — 3) Egendom, lös eller fast, som man bekommer efter allidna släktingar, enligt i lag stadgad ordning emellan släktlederna. *Han har fått ett stort a. Tillträda ett a. Fordra a. efter någon. Tag a. efter någon, ärfa någon.* — (Lagt.) *A. och aftings*, arftid och förvärfd. — *Syn. Arfegendom, Qvarlätenskap, Arfsmedel.* — 4) (fig.) Egenskap, kroppslig eller andlig, hvaregenom en person liknar någon af sina föräldrar eller förfäder; äfv. insigt, färdighet, dygd, o. s. v., hvatför man har att tacka föräldrar eller släktingar; äfv. tillstånd, förhållande, hvat man genom dem kommit; äfv. tillstånd eller förhållande, som härleder sig ifrån något föregående. *Han har denna sjukdom i a. efter sin far. I den släkten gingo många stora egenskaper i a. från far till son. En god uppfostran är bättre, än något annat a. Släghet är ett förskräckligt a. Detta krig var ett a. ifrån föregående regering.* — Se f. ö. Bröstarf, Bakarf, Fädernearf, Modernarf, m. fl. — *Ss. A-berättigad.*

ARFADEL, m. 2. sing. Adel, hvares adelskap går i arf. Kallas äfven Börsadel.

ARFBERÄTTIGAD, a. 2. Som äger rättighet till arf.

ARFDRÄGT, f. 3. Försnillning af någon del utaf ett arf.

ARFDOMARE, m. 5. Domare, som genom arfsrätt är berättigad att utöfva sitt domarekall.

ARFPIENDE, m. 3. 1) Fiende, hvares fiendskap gått i arf ifrån föräldrar eller förfäder. — 2) (teol. o. bibl.) Benämning på djävulen. *Menniskans a.*

ARFFURSTE, m. 2. pl. — *furstar*. 1) Arfvinge till kronan i fjernare led. — 2) Se *Arfprins*.

ARFFURSTINNA, f. 1. Jfr. *Arfprins*.

ARFFOLJD, f. 3. 1) Händlingen att efterträda någon i egenskap af dess arfvinge. *Laglig, naturlig a.*, i kraft af släktkap, genom lag, utan behof af särskilt testamente. — 2) Rättigheten att efterträda någon i regeringen. *Krig uppstå ej sällan om a-en i ett rike.* — 3) Arfvingar, som äro berättigade att efterträda någon i regeringen. *I brist af a., skall efterträdare utkoras af rikets ständer.* — *Ss. A-skrif, -sordning.*

ARFFÖRDRAG, n. 5. Fördrag om delningen af en ännu levande människas blifvande qvarlätenskap, eller (i diplomatisk stil) om en ännu levande furer länder.

ARFFÖRENING, f. 2. 1) Öfverenskommelse mellan arfvingar om arfs skifande. — 2) Skrift, som innefattar sådan öfverenskommelse.

ARFFÖRLÄNING, f. 2. Förläning, som går i arf.

ARFFÖRPAKTARE, m. 3. Förpaktare, som på grund af arfslig rättighet inncär en förpaktning.

ARFFÖRPAKTNING, f. 2. Förpaktning, som går i arf; arfsligt arrende.

ARFGODS ell. **ARFVEGODS**, n. 3. 1) Större fastighet på landet, som bekommit i arf. Om smärre jordlotter brukas: Arfjord, Arfhemman, Arf jordlöghet, o. s. v. Motsats till Köpegods. — 2) Gods, tillhörigt en viss ätt eller släkt, och som dertiffrån icke utan vederlag får förryttras.

ARFHEMMAN, n. 5. Hemman, som bekommit i arf.

ARFHERR, m. 2. pl. — *herrar*. Ägare af ett arfgods (bem. 2).

ARFJORD ell. **ARFVEJORD**, f. 2. Ärd jord. Brukas äfven om de minsta jordlotter. Motsats: Afsingejord.

ARFKONUNG, m. 2. Konung, som regerar i ett arfsligt rike och således enligt gällande lag om arfslöden emottagit regeringen.

ARFKRIG, n. 5. 1) Krig, som en stat fått i arf från en förgången tid. — 2) Krig, som i forna tider förfördes till följe af då gällande skyldighet för barn och ättlingar, att hämnas faders och förfäders lidna oförrättier och fullfölja deras enskilda tvister eller allmänna krig.

ARFLÖTT, se *Arfslott*.

ARFLÄN, n. 6. Stående län på ärd egendom.

ARFLÄN, n. 5. Se *Arfförläning*.

ARFLÄNDER, n. 3. pl. Sådana länder, som med arfsrätt tillhöra någon viss regerande ätt.

ARFLÖS, a. 2. 1) (egentl., föga brukl.) Som icke har eller haft något arf att vänta. — 2) (allmänare) Som blifvit förklarad sin arfsrätt förlustig. *Göra, förklara någon a.* — *Ss. A-görelse.*

ARFLÖSHET, f. 3. Egenskapen att vara arflös.

ARFPRINS, m. 2. 1) (i Sverige) Prins, som efter kronprinsen är närmast berättigad till tronen. — 2) (i Tyskland) Närmaste arfvingen till ett hertig- eller furstendöme. — 3) (i Danmark) Titel, som kronprinsens bröder förer. — I Sverige kan arfprinsen äfven kallas arfurste, men hans yngre bröder endast det sednare.

ARFPRINCESSA, f. 1. 1) Prinsessa, som är berättigad till tronen. — 2) Gemål åt en Arfprins. Jfr. d. o.

ARFRIKE, n. 4. Rike, hvares regent emottager regeringen till följe af arfsrätt. Motsats till Valrike.

ARFSAK, f. 3. 1) Något, som man ärfrver eller ärft. — 2) Se *Arfvetist*.

ARFSHANDLINGAR, f. 2. pl. Handlingar, som angå arf efter någon viss person.

ARFSJUK, a. 2. (föga brukl.) Säges om den, hvares alla tankar äro riktade derpå, att genom arf göra sin lycka, samt i och för detta ändamål uppbjuder allt, för att lyckas.

ARFSJUKA, f. 1. sing. (föga brukl.) Egenskapen att vara arfsjuk; se föreg.

ARFSKAP, n. 3. o. 5. 1) Allt, hvad en afiden lemnar efter sig och kan ärvas. Brukas i denna bem. mindre ofta. — *Syn. Se Arf, 3.* — 2) Arfslott, arfvedel. — 3) Rättighet att ärfa. Äfv. *Arfsrätt*.

ARFSKIFTE, n. 4. Den fördelning af qvarlätenskap, som äger rum mellan arfvingarna efter död person.

ARFSKULD, f. 3. Skuld på ärd egendom, hvilken åtföljt arfvet.

ARFSLAG, m. 2. 1) Lag, som innefattar något stadgande i fråga om arf och hvad dertill hör. — 2) (kollektivt) Sammanfattningen af alla ett lands gällande lagbestämmelser i afseende på arf. Kallas i Sverige Arfslabalk.

ARFSLOTT, m. 3. Den del af ett arf, som arfvinge bekommer vid arfskiftet. Äfv. *Arfvedel*.

ARFSMASSA, f. 1. Samtliga arfvet i löst och fast efter en afiden person, jemte skulder.

ARFSMEDEL, n. 3. pl. Reda penningar, skuldförbindelser och i allmänhet alla slags räntebärande papper, som tillhöra ett arf.

ARFSRÄTT, m. 3. 1) Rättighet att som arfvinge inträda i besittningen af en afiden persons qvarlätenskap, antingen hel och hällen eller blott en del deraf. — 2) Rättighet att efterträda en afiden i utöfningen af regeringsmakt, myndighet,

embets, rättighet, o. s. v. *A. till tronen.* — 3) Den del af rättsvetenskapen, som afhandlar rättsgrunderna för arf och dertill hörande ämnen.

ARFSRÄTTEGÅNG, m. 2. Se *Arfsrätt*.

ARFSRÄTTIGHET, f. 3. Se *Arfsrätt*.

ARFSYND, f. 3. (teol.) Menniskans medfödda benägenhet till det onda och oförmågenhet att af sig själf, utan Guds nåd, göra det goda.

ARFTAGARE, m. 3. — **ARINNA**, f. 1. Person, som fått emottaga ett arf eller har ett arf att förvänta. Äfv. *Arfvinge*.

ARFTAGERSKA, f. 1. 1) (i allm.) Qvinna, som fått emottaga eller har att förvänta ett arf. — 2) (i inskränkt mening) Ogilt fruntimmer, som har ett större arf att förvänta. *Unga a-or äro ofta ett mål för penningsspekulationer.*

ARFTVIST, f. 3. Rättegång om arf.

ARFTÅGT, f. 3. Emottagande, tillträdande af arf.

ARFVEDEL, m. 2. Se *Arfslott*.

ARFVEGODS, n. 3. Se *Arfyods*.

ARFVEJORD, f. 2. Se *Arfjord*.

ARFVINGE, m. o. f. 2. pl. — *ingar*. 1) En, som arfver eller äger rätt att arfva. *Han är grefvens enda a., enda a-n efter grefven. A. till en stor förmågenhet.* Äfv. *Arftagare*. — 2) (fig.) Barn. *Hans hustru har gifvit honom fyra a-gar, en son och tre döttrar.*

ARFVODE, se *Arvode*.

ARFÖL, n. 3. Se *Graföl*.

ARG, a. 2. 1) Böjd att göra ondt. *En a. fiende, sköldm.* Den a-e fienden, d. v. s. djefvulen. *En a. tunga*, som förtalar andra. *A-a list* (äldre ordform), bedrägeri. — 2) Vred, upphägrt, förbitnad. *Victor blef a. på mig för ett lappr, men vi äro nu goda vänner igen.* — 3) Snar till vrede, argstint, ilsken. *Han är mycket a. af sig. Hon har ett a-gt sinne. En a. hund, tjur.* — 4) (fam.) Ganska stor, elak, svår, hållig. *En a. skälm. Ett a-gt skälmstycke, bedrägeri. I a-aste vintern. Det onda har nu blifvit än nu a-are. Stå efter ens argesta* (äldre ordform), söka skada någon.

ARGALI, ärr --, m. 3. Ett fårsläkte i Högsasen.

ARGANDSK, arrgångsk, a. 2. *A-a lampor*, ett slags allmänt brukliga lampor, så kallade efter uppfinnaren Argand.

ARGBIGGA, f. 1. (skälmty.) Liten argstint flicka.

ARGENTAN, arjentan, m. 3. Se *Nysilfver*.

ARGHET, f. 3. 1) Elakhet, ondska. — 2) Vrede, ilska. *Utösa sin a. på någon.*

ARGLIST, f. 3. List, som går ut på att skada. — *Syn. Se List.*

ARGLISTIG, a. 2. 1) Listig, med vilja att göra andra skada; på en gång listig och ondskefull. *En a. människa, person. En a. handling. Ett a-t streck.* — 2) (skälmty.) Ilparig.

ARGLISTIGHET, f. 3. Egenskap att vara arglistig.

ARGLISTIGT, adv. På arglistigt sätt.

ARGSINNIG, ARGSINNAD, a. 2. **ARGSINT**, a. 1. Snar till vrede. — *Syn. Se Ondstint.*

ARGSINTHET, f. 3. Egenskap att vara argstint. — *Syn. Se Ondstint.*

ARGT, adv. 1) Ondt, illa. *Tänka a. om någon.* — 2) Med vrede, med arg tou, uppsyn. *Tilltala någon a. Blånga a. på någon.* — 3) (fam.) Ganska hålligt, svårt. *Det blåser a. Hålla a. uti, envisas rodd något.*

ARGUMENT, arrgumänt, n. 3. o. 3. Förnuftsskal, förnuftsgrund, bevisningsgrund, skäl, grund.

ARGUMENTATION, arrgumäntschön, f. 3. Utveckling af bevisen för en sats, ett påstående, ett inkast. Bevisledning.

ARGUMENTERA, v. a. 1. Göra slutsatser, slutledningar, slutleda. — *Argumenterande*, n. 3.

ARGUMENTERING, f. 2. 1) Handlingen, då man argumenterar. — 2) Se *Argumentation*.

ARGUMENTUM AD HOMINEM (latin) Bevis, som stöder sig på en viss persons enskilda förhållanden och ej på allmänt giltiga grunder.

ARGUS, m. 2. nom. appell. 1) (rom. myt.) Ios hundraögde vaktare. — 2) (fig.) Vaksam vaktare. *Hafva argusögon* säges om den, som antingen är oräntligt skarpsynt och ger noga akt på allt, eller som har många spioner, hvilka underrätta honom om allt hvad som passerar. — 3) (nat. hist.) Släkte af hönsfåglarna, med stjärt, som kan uppslås, är 3 till 4 fot lång och prydd med ögonlika fläckar.

ARIA, aria, f. 1. 1) (i poesi) Kort lyriskt, för enstämig sång beständigt skaldestycke, hvilket uttrycker en persons innersta känslor, i något visst läge. — 2) (i musik) Melodien till ett sådant skaldestycke, eller äfven båda förenade till ett helt. *I operor är a-n motsatsen till Recitativet och flerstämmiga sångstycken.*

ARIETT, --ätt, f. 3. (i poesi och musik) Kort aria, hvori en mindre djup känsla uttrycker sig. *Jfr. Aria.*

ARIOLO, --ölo, n. 4. (i musik) Sats af långsam rörelse, med så sångbar och uttrycksfull melodi, att den icke behöfver någon vidare pryddad, och uttryckande en mildare känsla, än arian. *Lyriska ställen i ett recitativ behandlas ofta med fördel som A.*

ARISTOKRAT, ---krät, m. 3. (ursprungligen) En af de yppersta och förmåsta i ett samhälle. — 1) Medlem af den mäktigaste folkklassen i en stat, vare sig den utgöres af adel eller icke. *I en stat, der adel icke fins, äro de anseddaste och rikaste, jemte de högre embetsmännen, a-er.* — 2) Medlem af den högre och rikare adeln i ett land. Förekommer ofta i svenska historien under namn af Herre, Herremän. Deraf Herremöte. — 3) (fig.) Vän och anhängare af aristokratiska grundsatser, åsigtar och vanor; anhängare af det aristokratiska partiet i en stat. Herrevän, Adelsvän. — 4) (fig.) Person, som med förkärlek och stolthet betraktar sitt stånd eller yrke, anser sig lika god med hvem som helst, och bättre än de flesta. *Måster Smith var en a. ---crat.*

ARISTOKRATI, ----ti, f. 3. (ursprungligen) De bästes och förmåstas valde. — 1) (fordom) Regeringssätt, enligt hvilket rättigheten till statens styrelse endast tillkom de genom snille, börd, förmågenhet eller talanger utmärkta medborgarna. — 2) (nu) Regeringssätt, enligt hvilket antingen adeln, eller de mäktigaste af adelslägerna, eller de rikaste och mäktigaste leda statens ärenden. Herrevälde, Adelsvälde. Motsats: Demokrati, Folkvälde. — 3) a) Adeln i allmänhet, men isynnerhet den högsta, rikaste och mäktigaste. — b) De anseddaste, rikaste och mäktigaste i ett samhälle, utan afseende på, om de tillhöra adeln eller icke. *Norges a. utgöres af embetsmännen och de rika.* — 4) (fig.) Överlägsenhet, företräde. *Bövdens, rikedomens, talangernas, skönhetens a.* [---cratie.]

ARISTOKRATISK, a. 2. Som tillhör, har afseende på, eller är vän och anhängare af aristokratien, dess makt, grundsatser, tänkesätt och sträfvan. *A-a vanor.* Torde kunna återgifvas

med Herrisk och i sammansättningar med Herre-, t. ex. herriska syften, herrevanor, o. s. v. [---cratie.]

ARISTOTELISK, a. 2. (fil.) Öfverensstämmande med Aristoteles lära.

ARITMETIK, ---tik, f. 3. 1) Räknekonst. — 2) Räknebok. [Arith ---.]

ARITMETISK, a. 2. Räknekonsten tillhörig. *Med a. noggrannhet.* [Arith ---.]

ARK, n. 3. 1) Stort fyrkantigt pappersblad, sådant det kommer ifrån pappersbruket, större eller mindre, allt efter pappersformarnes olika storlek, vanligtvis hopviket i två lika stora delar. *Ett a. skriftpapper, tryckpapper.* Brukas äfv. om pergament och velin. — 2) Helt sådant tryckpappersblad, tryckt och hopviket i flera eller färre delar, allt efter formatet af den bok, dit det hörer. *Hela skriften utgör 8 a. och 64 sidor, är således i oktan.*

ARK, m. 2. (bibl.) Noaks a., det slags fartyg, som Noak, på Guds befallning, lät bygga, för att rädda sig och de sina undan syndaflodden; (fig. o. ordspråkvis) ett hus, der allehanda slags folk bor. *Förbundets a.* ett slags kista, gjord på Guds befallning, och hyaruti lagens tafflor förvarades.

ARKAD, --äd, m. 3. (byggn.k.) Båggöppning, t. ex. på en hvälfad port, på ett hvälfadt fönster eller en hvälfad gång. Hvalfbåge. — 2) Hvälfad gång emellan pelare. Hvalfbåge. [Arcad ---.]

ARKAISMA, ---issm, m. 3. Föråldrad form, ord eller talesätt. [Arch ---.]

ARKAISTISK, a. 2. Föråldrig, föråldrad. [Arch ---.]

ARKEBUSADVATTEN, ---sadvätt, n. 3. Ett slags läkavatten för sårnader.

ARKEBUSERA, v. a. 1. (i militärspråket) Ihjelskjuta, såsom straff. — *Arkebuserande*, n. 3. o. *Arkebusering*, f. 2.

ARKEOLOG, ---lög, m. 3. Fornkunnig. [Arch ---.]

ARKEOLOGI, ---lölgi, f. 3. Fornkunnskap, fornforskning. [Arch ---.]

ARKIATER, ---är, m. 2. pl. — *aträr*. Förste läkare, öfverläkare. [Arch ---.]

ARKIPELAG, ---äg, m. 3. (geogr.) Hafsrymd med en stor mängd öar. *Grekiska, Mexicanska a-en.* Öhaf. [Arch ---.]

ARKITEKT, ---tækt, m. 3. 1) Byggnästare, som studerat byggnadskonsten i hela dess vid och upp för byggnader af större betydelse. *A-en är artist, byggnästaren ofta blott handverksare.* — 2) Tjensteman, hvors äliggande det är att hafva tillsyn öfver offentliga byggnader, m. m. Man har sålunda Stadsarkitekt, Slottsarkitekt, m. fl. [Architekt ---.]

ARKITEKTONISK, ---tæktö-, a. 2. Som har afseende på eller tillhör byggnadskonsten. [Architekt ---.]

ARKITEKTUR, ---tæktür, f. 3. 1) Byggnadskonst. — 2) Byggnadssätt. *Delta hus har en vacker a.* [Architektur ---.]

ARKITRAV, ---äv, m. 3. (byggn.k.) Understa delen af det horisontella bjelklaget uppöfver en pelarrad. Underbjelke, Bindbjelke. [Architraff ---.]

ARKIV, -iv, n. 3. o. 3. 1) Samling af böcker, urkunder och handlingar, som tillhöra det allmänna och röra antingen hela riket, eller ett visst embetsverk, eller enskilda mål. — 2) Byggnad eller rum, der de förvaras. — 3) Embetsverk, som vårdar dem. [Archif ---.]

ARKIVARIE, ---vå--, m. 3. Embetsman, som har vård och tillsyn öfver ett arkiv. [Arch ---.]

ARKLI, -li, n. 3. o. 3. 1) (på fästningar)

Förvaringsrum för ammunition, kulor och krut. — 2) (på örlogsfartyg) Rustkammaren eller förvaringsrummet för blanka vapen, m. m., vanligtvis i aktersta delen af understa batteriet. — *Ss. A-betjent, -dräng, -mästare*, m. fl.

ARKE eller **ARKEMESSING**, m. 2. sing. Ören messing, äfv. Styrkmesing kallad.

ARKTALS, ARKVIS, adv. Ark efter ark; beräknadt efter ark; eller visst antal af ark. *Lägg a. skrifva, betala a.*

ARKTISK, a. 2. (geogr.) Säges om de norra polartrakterna. Nordpolarisk.

ARLA, adv. o. a. oböjl. (gam.) Tidigt eller tidig på morgonen. *Motstycke till Serla. A. regn*, morgonregn.

ARLEKIN, ärlekinn, m. 3. 1) Personage i den forna italienska komedien, benämnt af Pantalon, klädd i jacka och trångt åtsittande benkläder, båda sammankladdade af spetsrutiga, oljefärgade tyglappar, en svart mask för ansigtet, en spetsig flumossa på hufvudet och ett klapprå i handen; slug, illstigt och putslustig. Är nu förvist till farsen på lägre teatrar. — 2) (fig.) Gyckelmakare, putsmakare, narr, putslustig person. — *Ss. A-sdrägt, -svoll, -puts, -sstreck, -sskämt.* [Arlekin, Arlequin ---.]

ARLEKINSSVÄRD, ärlekinnssvärd, n. 3. Det klapprå, arlekin på teatern bär i handen.

ARM, m. 2. 1) Den del af människokroppen, som utgår ifrån skuldran och ändar med handen. *Högra, vänstra a-en. Lyfta, utsträcka, böja a-en. Bära a-en i band. Bjuda någon a-en. Med en korg på a-en. Lägga a-arna på bordet, i kors. Gå och slänga med a-arna. Bära ett barn på a-en. Taga ett barn i a-arna. Hålla någonting på rak a. Kasta sig i ens a-ar. Han dog i mina a-ar. Ett barn, som räcker a-arna mot fadern. Gå med hängande a-ar. Falla någon vid a-en. Taga någon i a-en. Hålla, falla, taga någon under a-en. Gå a. i a. (Fig.) Gå a. i a. med, stå på förtrolig fot med. Taga, gripa, hålla under a-arna, understödja, hjälpa. Bära på sina a-ar, föra, följa för. Emottaga med öppna a-ar, emottaga med alla tecken till vänskap. Sälla a-arna i sidan, vara stursk. *Hafva a-arna fria*, kunna handla fritt och obehindrad. *Hafva långa a-ar*, vara mäktig. *Lägga a-arna i kors*, göra ingenting, lättnas, stå dank; låta alting gå, har det vill. *Kröka på a-en*, vara böjd för dryckenskap. *Slå a-ar och ben af någon*, gifva någon ryggen full af stryk. *Kasta sig i a-arna på någon*, anropa ens beskydd. *Kasta sig med vidöppna a-ar i*, utan eftertänkt företaga eller öfverlemnas sig åt. — 2) (i utsträckt mening) Arbets- eller vapenför person. *Hafva många a-ar till sin tjänst.* Åkerbruket behöfver många a-ar. Tusen a-ar väpnade sig till hans försvar. (Fig.) *Ferdsliga a-en*, den verkliga makten. *Rättseisans a.*, den lagskipande makten. — 3) (fig.) a) Del af åtskilliga verktyg, husgerådssaker o. d., som liknar en arm. *A. på en ljuskrona, på en lyktståle, ett kors, en länstol, en skylt, ett ankare, en vägbalans.* — b) Gren af en flod. — c) Del af hafvet, som ligger emellan två närbelägna länder. *En arm af hafvet skiljer Italien ifrån Sicilien.* — *Ss. A-hud, -muskel, -nerv, -pulsåder, -smycke, -åder.**

ARM, a. 2. 1) I hög grad fattig. — 2) Beklagansvärd, olycklig. *Det a-a folket! Den a-e mannen! han har lidit mycket. Jag a-e syndare! Den a-a stackaren!* — 3) Bländig, svag,

dum, oduglig. *Hvad vill du göra, din a-a krukka, om jag tar dig i kragen? Du duger till ingenting, ditt a-a kråk. Mitt a-a nö, så dum jag var!* — 4) (pop.) *Ikke veta sitt a-aste råd, vara alldeles rådlös.*

ARMADA, -mä-, f. 1. (spanskt ord) Stor krigsflotta.

ARMADILL, armadill, m. 3. Se *Bälta*.

ARMATUR, -ör, f. 3. 1) Utrustning, i afseende på vapen. — 2) (fys.) Jernstycken, som äro fastade vid en magnet, för att öka dess kraft.

ARMBAND, n. 5. 1) Smycke i form af band, som bäres uppm handleden. — 2) (handtv.) Läder, som lägges om armen vid förgyllning af metaller.

ARMBINDEL, m. 2. pl. — *bindlar*. 1) (ktr.) a) Bindel, hvori en skadad arm uppbares. — b) Förband på ett armsår. — 2) Bindel, som i egenkap af utmärkelsetecken bäres om armen. — *Syn.* Armkläde.

ARMBORST eller **ARMBOST**, m. 2. Stor, fordom bruklig pilbåge, med stock, handslag, sigte och tryckpinne, samt hjullås eller trissa, hvarmed han uppspändes. — *Ss.* *A-skytt*.

A. m. Ordet heter ursprungligen *Arborst*, af *ör* ell. *arf*, pil, och *bera*, kasta.

ARMBROTT, n. 5. Kropsskada, bestående deruti, att armpipan blifvit antingen till en del eller helt och hållet afbruten.

ARMBÅGA SIG, v. r. 1. *A. sig fram, ut, in*, medelst tillhjälp af armågstötter skaffa sig rum att komma fram, nt, in. — 2) (fig.) Genom ingrepp i andras rättigheter på ett oblygt och oförsynt sätt bereda sig lycka och framgång.

ARMBÅGE, m. 2. pl. — *bågar*. Yttre delen af armliden, så kallad, emedan den, då armen böjes, bildar en båge. *Stöta med a-n. Stöda sig på a-n.* — *Ss.* *Armågmuskel*, -*nerv*, -*stöt*.

ARMBÅGSKENA, f. 1. Skena på en vapenrustning, som betäcker armågen.

ARMDYNA, f. 1. Dyna att hvila armen på.

ARME, m. 5. Krigshär. [Armée.]

ARMEKORPS, -åkar, m. 3. Af en kommanderande general anfordrad afdelning af en armé. [Armecorps.]

A. m. Se *Korps*.

ARMERA, v. a. 1. 1) Beväpna, bevara. *A. örlogsflootan.* — 2) (fys.) Förse en magnet med vidfastade jernstycken, som öka dess styrka. *En a-d magnet.* — *Armerande*, n. 4.

ARMERING, f. 2. 1) Beväpnande, bevärande. — 2) Samteliga vapen och beväpningspersedlar, som tillhöra t. ex. ett fartyg, en flotta, o. s. v. — 3) (fys.) a) En magnets stärkande genom vidfastade jernstycken. — b) Sjelfva dessa jernstycken.

ARMFEL, m. 2. Se *Bestiftel*.

ARMFODER, n. 3. Foder i ärmarna på ett klädesplagg.

ARMFOTINGAR, pl. 2. (nat. hist.) Benämning på en ordning af blötdjuren, skilda ifrån de öfriga derigenom, att de tillhörande djuren hafva två mjuka fransade armar vid munnen, den de kunna utsträcka.

ARMGRENIG, a. 2. (bot.) Kallas en stam, som har motsatta grenar, ställda parvis lika högt emot hvarandra, dock så, att det öfre paret alltid sitter korsvis emot det undre.

ARMBANDSKE, m. 2. pl. — *handskar*. Se *Långhandske*.

ARMHARNESK, n. 3. Rustning, som betäcker armen.

ARMHÅL, n. 5. Den öppning på ett klädesplagg, hvarigenom armen införes i armen.

ARMHÅLA, f. 1. Stället vid lare vinkeln af axelleden nedan under axeln, emellan armen och sidan af kroppen.

ARMHÅLE, m. 2. 1) Lösarm till framtimmersklädningar. — 2) Lösarm, som nyttjas af handverkare m. fl., för att bevara ärmarna på sina kläder för näring.

ARMKLÄDE, n. 4. Se *Armbindel*.

ARMKLÄNGE, n. 4. Klänge på vissa växter (såsom vinrankor, murgrön, m. fl.), hvarmed de fasthålla sig vid träd, vägg, päle, o. d.

ARMKNAPP, se *Armknapp*.

ARMKRAFT, f. 3. Den del af kroppskraften, som utslutande tillhör armarne. *Han brukade blott a-en dertill.*

ARMKUDDE, m. 2. pl. — *kuddar*. Kudde att hvila armen på.

ARMLED, m. 3. Leden vid midten af armen, som skiljer öfverarmen ifrån framarmen, bildande å yttre sidan Armågen, å den inre Armevecket.

ARMLINNING, m. 2. Linning på nedre kanten af en ärm. Rättare Armlinning.

ARMLÄDER, n. 3. Läderstycke, hvarmed vissa handverkare betäcka armen till skydd under deras arbete.

ARMOD, n. 3. sing. Tryckande fattigdom, nöd.

ARMPIL, f. 1. Det ihåliga, rörliga ben, som ger fasthet och stöd åt armen. *Öfre a-n går ifrån axelleden till armliden och bildar öfverarmen. Stora och lilla a-an*, två smala ben, som löpa jemte hvarandra, å förenade af en senaktig hinna, och tillhöra framarmen.

ARMPLAGG, n. 3. Öfverplagg med ärmar. Rättast Armplägg.

ARMPOLYP, m. 3. 1) (ktr.) Kottväxt, som sett sig vid armhålan. — 2) (nat. hist.) Ett slagte af Blomkoralerna.

ARMRING, m. 2. Ring af metall, som fordom brukades till armsmycke, hvilken sed ännu återfinnes hos vissa vilda folkslag.

ARMRÖRELSE, f. 3. 1) Rörelse med armen. — 2) Benämning på vissa gymnastiska rörelser med armen.

ARMSKENA, f. 1. Skena, tillhörande en vapenrustning, och som betäcker armen.

ARMSLÅNG, a. 2. Af en alns längd.

ARMSPANN, n. 3. Ett par armband.

ARMSPIELL, n. 3. En smal remsa, som insys öfver axeln, på skjortor, lintyg o. d.

ARMSPÄNNE, n. 4. Spänne, hvarmed armen på ett plagg hopfästes nere vid handleden.

ARMSTAKE, m. 2. pl. — *stakar*. Stor ljusstake med armar.

ARMSTARK, a. 2. Som har mycken styrka i armarna.

ARMSTJOCK, a. 2. Tjock som armen.

ARMSTOL, m. 2. Stol med armar, lästol.

ARMSTYCKE, n. 4. Stycke af en rustning eller ett plagg, som tillhör armen.

ARMSTYFF, a. 2. Se *Armstark*.

ARMSTYRKA, f. 1. sing. Styrka i armarna. *Han har mycken a.*

A. m. *Armkraft* brukas såsom motsats till *kraft*erna i de öfriga kroppens delar; *Armstyrka*, för att beteckna graden af en persons kraft i armarna, jemförelsevis med andra människor. *Jfr.* *Armkraft*.

ARMSTÖD, n. 3. Stöd för armen.

ARMSVAG, a. 2. Svag i armarna.

ARMSVETT, m. 2. sing. Svett, som utgår ur armhålan.

ARMT, adv. På ganska fattigt sätt, uselt.

ARMTAG, n. 3. Tag med armarna.

ARMVECK, n. 3. Den inre vinkeln vid axelleden, emellan bålen och öfverarmen.

ARMVINGADE, pl. (nat. hist.) Fjerde flocken af Daggdjurens klass.

AROM, aröm, m. 3. Flygtigt, kryddaktigt lukande, från djur-, växt- och mineral kroppar utgående ämne, i växterna som oftast nära förbundet med eteriska oljor; lukämnet i blommor och kryddväxter.

AROMATISK, a. 2. Som innehåller arom (se föreg.), utmärker sig genom en stark och behaglig lukt. Kryddaktigt, Kryddlik. *A-t ämne. A. lukt. A. ört, växt.* — *Syn.* Se *Välluktande*.

AROMATISKT, adv. *Lukta a.*, halva en stark och behaglig lukt.

ARPEGGIO, arpeggiö, adv. o. s. u. oböfl. (i musik) Utmärker det spelsätt, då ackordernas toner ej anslås på samma gång, utan hastigt efter hvarandra, nedifrån.

ARRACK, se *Arack*.

ARRANGERÄ, arangschärer, v. a. 1. Anordna, tillställa, ombesirra. — *Arrangerande*, n. 4.

ARRANGEMENT, arangschemang, n. 3. Anordning; layd som blifvit anordnad.

A. m. Man börjar äfven skriva *Arrangemang*.

ARRANGERING, arangschering, f. 2. 1) Handlingen, då man arrangerar. — 2) Hvad som blifvit arrangeradt; anordning, tillställning. *Denna a. är icke lyckad.*

ARRENDATOR, arändatör, m. 3. Person, som genom kontrakt på viss tid och under vissa villkor, samt emot bestämd afgift, fått sig af ägarer öfverlåten nyttjanderätten till fast egendom, eller fiskvatten, ladugård o. s. v. Förpaktare.

ARRENDATORSKA, f. 1. 1) Hustru åt en arrendator. — 2) Kvinna, som sjelf arrenderar. Förpakterska.

ARRENDE, arände, n. 4. 1) Det rättsförhållande, då en egendomsägare genom kontrakt på viss tid och under vissa villkor, samt emot bestämd afgift, öfverlätit till annan person nyttjanderätten till någon sin egendom (jord, fiskvatten, ladugård, o. s. v.). — *Syn.* Förpaktning. *Lemna på a. A. af en kungsgård. Taga på a. Hafva på, under a.* — 2) Hvad arrendator genom kontrakt utlåt sig att erlagga för egendomens nyttjande, vare sig i penningar eller in natura. *Ett högt a. Han ger så mycket i a. om året för hemmanet. Betala, leverera sitt a.* — *Ss.* *A. afgift*, -*boskap*, -*gifvar*, -*gods*, -*hemman*, -*kontrakt*, -*penningar*, -*spännmål*, -*summa*, -*tagare*, -*låt*, -*villkor*.

ARRENDERÄ, v. a. 1. Genom kontrakt på viss tid och under vissa villkor, samt emot bestämd afgift, innehafva nyttjanderätten till egendom (jord, fiskvatten, ladugård, o. s. v.). Förpaktare. Brukas ej om gård i sand, utom då betydligare jordvidd medföljer. — *Arrenderande*, n. 4. o. *Arrendering*, f. 2.

ARREST, aräst, m. 3. 1) Fängelse, häkte. *Sätta, sitta, gå i a.* — 2) Fängelsestraff. *Döma till a. Förkunnad någon a. Lindrig, sträng, svår a.* Mörk a., fängelse i mörkt rum. *A. på sina rum.* — *Ss.* *A-byggning*, -*rum*.

ARRESTANT, arästant, m. 3. Person, som sitter i fängelse. Fänge (dock ej krigsfänge).

ARRESTANTRULLA, arästäntrulla, f. 1. Förteckning på arrestanterna i ett fängelse.

ARRESTERÄ, v. a. 1. Fängsla, häkta. *A. någon på blotta misstankar. Sitta a-d.* — *Arresterande*, n. 4. o. *Arrestering*, f. 2.

ARRESTERINGSORDER, arästerings-årdr, m. 3. Af ombetsmyndighet utfärdad befallning om någons fängslande. [Arresteringsordre.]

ARRIERGARDE, arriärgärde, n. 4. Eftertrupp. [Arriärgärde.]

ARRIVERÄ, v. n. 1. Ankomma, anlända.

ARROGANS, arrogans, f. 3. Trotsighet, spetskhet.

ARROGANT, arrogant, a. 1. Trotsig, spetsk.

ARRONDERÄ, arängdärer, v. a. 1. 1) Rundad, afrunda. (Fig.) *A. en period*, afrunda, d. v. s. gifva en period välld för örat. — 2) (mål.) Gifva figurerna naturlig rundning och fylldhet. — 3) (ridk.) Dressera hästen till alla rörelser i rundel. — *A. sig*, v. r. (pol.) Utvidga sitt område så, att det bildar en fast, sammanhängande, afrundad massa af länder.

ARROWMJÖL, arämjöl, n. 3. Fint, välsmakande, stärkande och lättanligt mjöl af vissa amerikanska och österländska rötter.

ARS, m. 2. sing. Bakände på människor. Brukas endast i sina sammansättningar och i det lägsta språket (med undantag af Arsprygel, se nedanförelse), t. ex.: *A-hål*, *A-klänkor*, m. fl.

ARSENAL, arsenäl, m. 3. 1) Förvaringsställe för vapen och ammunition. Tyghus. — 2) (särskilt i Sverige) Förvaringsställe för fanor, rustningar och vapen af alla slag, hvilka antingen tagits ifrån rikets fiender och förvaras som seger-tecken, eller tillhört ryktbara personer.

ARSENIK, arsenik, m. 3. sing. Giftig metall, i brottet ljus blygrå, kristallinisk och glänsande, skör och lätt att pulverisera, samt gifvande från sig, innan den smältes, en hvitlöstligt lukande, giftig rök. *Hvit a.* (rättgift, mercurium), arsenikmetall i förening med syre. — *Ss.* *A-artad*, -*malm*, m. fl.

ARSENIKALISK, a. 2. (kem.) Som håller arsenik.

ARSENIKBLOMMA, f. 1. (mineral.) Arsenik, förenad med syre, och anskuten lik blommor.

ARSENIKBUNDEN, arsenik-, a. 2. (kem.) Förenad med arsenik.

ARSENIKHALTIG, arsenik-, a. 2. (kem.) Som håller arsenik.

ARSENIKKIS, arsenik-, m. 3. (mineral.) Förening af arsenik med jern, oftast tillsammans med koboltmalm. Får namn af Blekkis, då den tillika håller svafvel. Kallas äfven Misspikkel, Hvitkis.

ARSPRYGEL, ärspryg, n. 3. Straff för krigsfolk, bestående i slag af hasselkäppar på förbrytarens bakända.

ART, m. 3. 1) Afdelning af ett slagte, innefattande alla de enskilda väsenden eller ting, som genom vissa gemensamma kännetecken skilja sig ifrån alla andra till samma slagte hörande. *Elgen, renen och rådjuret utgöra arter af hjortsläktet.* (Fig.) *A-en sitter i honom*, han brås på släkten. — 2) Beskaffenhet, egenskap, natur. *Det är rattnets a. att öfverallt sätta sig i jennhöjd. Det har den a-en med sig. Han är af den a-en, att han aldrig vill göra något.* — 3) Sätt, vis, sed, bruk. *All krusa och bocka, det är icke hans a. Han går alltid med händerna i fickorna; det är så hans a.* — 4) Drift, framfärd, framgång. *Han har ingen a. uti sig, det är ingen a. med honom. Det har ingen a. för honom*, han har ingen drift; älv. det vill ej lyckas för honom. *Det har ingen a. med sig*, det duger icke, har ingen framgång. — *Ss.* *Artbenämning*, -*namn*.

ARTAD, a. 2. (egentl. part. af *Arta sig*) Beskaffad till natur, lynne och egenskaper. *Hur är gossen, hästen, malmen a.?* Vål a., illa a. Brukas synnerligast i sammansättningar, för att utmärka en viss beskaffenhet, såsom Värlartad, Elakartad, Illartad, Likartad, Mångartad, Skrårtad, m. fl., som alla ses på sina ställen.

ARTAS, v. d. 1. a. på, likna till art och natur. *Han a. på sin far.* — *Syn. Se Bräs.*

ARTIA SIG, v. r. 1. Antaga viss art, natur, beskaffenhet; likna sig till. *A. sig väl* ell. *blott a. sig*, blifva värlartad; *afv. lyckas*, slå väl ut. *A. sig illa*. *Vädret a-ar sig till regn. Det synes a. sig till krig.*

ARTER, artär, m. 5. (anat.) Pulsåder.

ARTESISK, a. 2. A. brun, tillvägabrägt på ausenligt djup genom borring.

ARTFÖRÄNDRING, f. 2. Se *Afart*.

ARTIFICIEL, ---säjl, a. 2. Med konst gjord, tillvägabrägt. Konstgjord. Motsatsen: *Naturlig*. *Alla blommor, länder, ängar.*

ARTIG, a. 2. 1) Som genom omgänsesvett och uppmärksamhet emot andra vet att göra sig behaglig. *En a. man. Vara mycket a. emot fruntimmer.* — *Syn. Höflig, Uppmärksam, Belevad, Som har verid.* 2) Som röjer omgänsesvett och uppmärksamhet emot andra. *Ett a-t väsende. Tala i en a. ton. Han emottog oss på ett ganska a-t sätt.* — 3) Täck, behaglig, intagande, roande. *Det är ett litet allföer a-t barn. Jag har fått en liten rätt a. gåfva. En a. roman, berättelse, historia.* — 4) Stenrik, quick. *En a. uppfinning. Ett a-t påfund, påhitt. Små a-a konster. Spela någon ett a-t spratt.* — 5) God, förtäflig. *Pennyngar äro alltid a-a att hafva. Priheten är en a. sak.* — 6) Temmeligen god, förvarlig, icke dålig. *Han har a-a kunskaper. Han har en rätt a. stil.* — 7) (iron.) a) Öskicklig, sedeslös, obeskedlig. *Du är mig just en a. pojke!* — b) Dålig. *Han är just i ett a-t tillstånd.* — c) Underlig, besynnerlig, löjlig. *Hvilken a. figur Rochus Pumpertnickel är! Minsann, en a. fråga! Just ett a-t prat!*

ARTIGHET, f. 3. 1) Egenskapen att vara artig; artigt sätt, skick, uppförande. *Jfr. Artig, 1. o. 2. Visa någon en förekommande a. Han emottog oss med mycken a. A. emot fruntimmer.* — *Syn. Höflighet, Belevnhet, Lefnadsvett, Vett, Verid.* 2) Handling eller yttrande, som röjer önskan att visa sig artig. Brukas i denna mening oftast i pluralis. *Göra, säga, visa någon en a. Han gjorde mig en stor a., då han gaf mig detta minne af sig. Han sade henne i hvarje ögonblick tusen a-er. Denna a. tycktes behaga henne.* — *Syn. Höflighetsbevis, Uppmärksamhet.*

ARTIGT, adv. 1) På ett artigt sätt, vis; med artighet. *Jfr. Artig.* Tilltala någon mycket a. *Så a. af honom! Detta är ganska a. arbetadt, utlänt, upplunnet.* (iron.) *När är just a. tilltygad!* — 2) Mycket. *I år har han fått ganska a. med säd.*

ARTIKEL, artfickl, m. 2. pl. — *tiklar.* 1) En särskild, för sig afsluten, mindre del, afdelning af: a) bok, skrift, tidskrift, tidning, t. ex.: *Skrifva en a. i en ordbok. Hans skrift är afdelad i tio a-er. Den tidningen har vanligtvis goda a-er.* — *Syn. Stycke, Uppsats.* — b) af räkningar (vanligare: Post); — c) af kontrakter (Viktor), t. ex.: *En a. i äktenskapskontraktet innehöll, att . . .* — d) af fredsfördrag, handelsfördrag.

o. s. v., t. ex.: *Några a-ar i fördraget voro ganska tryckande; jfr. Fredsartikel.* — e) af kristna trosläran, t. ex.: *läran om försöringen är en af den kristna troslärans viktigaste a-er. Trons Artiklar* är benämningen på det apostoliska Symbolum eller den Apostoliska Trosbekännelsen, innehållande en kort sammanfattning af kristendomens hufvudläror, och afstafad i tre afdelningar: *första, andra och tredje artikeln.* Ordet ingår för öfrigt under sistnämnda hem, i några sammansättningar, tillhörande teologien, t. ex.: *Trosartikel, Grundartikel, Fundamentalartikel, Hufvudartikel.* — f) *Se Krigsartiklar.* — 2) Sages i handelsstil om de särskilda varor, en köpmän har att sälja. *Silke är en a., som i år varit mycket efterfrågad. Dessa a-ar hafva god afgång.* Brukas mycket i sammansättningar, t. ex.: *Varuartikel, Modartikel, o. s. v.* — 3) (gram.) Ett ord eller en ändelse, som tillkännagifver, om föremålet är bestämdt eller obestämdt. Bestämningssord, Släktord, Släkttecken. *Artikeln i svenska språket är trefaldig: obestämd (en), bestämd (ändelseformen en, et) och utmärkande (den).*

ARTIKELVIS, adv. Hvar artikel särskilt för sig, stycke för stycke, punktvís.

ARTIKULERA, v. a. 1. Uttala (ord) så, att de särskilda bokstäfverna tydligt och klart skiljas ifrån hvarandra. *Barn kunna i början icke a. orden. Det ges vissa fåglar, som kunna a. åtskilliga ord.* — *Artikulerande.* n. 4. o. *Artikulering*, f. 2.

ARTILLERI, ---ri-, n. 3. 1) Alla slags tyngre skjut- och kastpjäser, som icke af enskilt krigsman kunna föras, såsom kanoner, haubitser, mörsare, m. m., jemte tillbehör och ammunition, såsom lavetter, bomber, kulor och krut. Motsats till handgevären. *Tungt, groft, lätt a. Man har tre slags a.: fält-, belägrings- och fästnings-artilleri.* — *Syn. (gam.) Skytteri.* — 2) Den del af en armé, en trupp, som sköter och begagnar detta slags vapen. *Ridande, åkande a. Han är officer vid a-et. Föra befälet öfver a-et.* — 3) Både trupp och material tillsammans. *A-et är tredje hufvudvapnet i krig; infanteri och kavalleri äro de två andra.* — *Ss. A-häst, -korps, -löjtnant, -material, -officer, -salva, -vagn.* [Artillerie.]

ARTILLERIFELD, ---ri-fält, m. 2. Skjutandet med kanoner, kanoneld.

ARTILLERIGÅRD, ---ri-gård, m. 2. 1) Gård, der kanoner, mörsare, m. m., jemte tillbehör och ammunition, förvaras. — 2) Kasern för artillerimanuskap.

ARTILLERIPARK, ---ri-park, m. 3. 1) Vid belägringar och i fält det ställe, der arméens artilleri och ammunitionsvagnar hafva sin plats. — 2) De kanoner med ammunition och utredning, jemte nödiga handverkare, som tillhöra ett batteri.

ARTILLERIPJES, ---ri-pjes, m. 3. Kanon.

ARTILLERISKOOLA, ---ri-skoola, f. 1. Undervisningsanstalt särskilt för dem, som ämnat gå i tjänst vid artilleriet.

ARTILLERIST, ---ri-st, m. 3. 1) En vid artilleriet anställd soldat. Brukas äfven stundom om personer, tillhörande befälet, t. ex.: *Är löjtnant R. kavallerist? Nej, han är a.* — 2) I förening med ett tilläggssord nyttjas det stundom, för att utmärka beskaffenheten af den insigt eller erfarenhet i artillerivapnets begagnande, som en officer kan äga. *General A. är en god kavallerist, men klen a. Cardell var en utmärkt a.*

ARTILLERITRAIN, ---ri-träning, m. 3. Hela tillbehöret, anspann och tross, som fordras till de gröfre kanonerna.

ARTILLERIVAPEN, ---ri-väpn, n. 5. 1) Vapen, hörande till artilleriet, såsom kanoner, mörsare, haubitser, m. fl. — 2) Artilleri (se d. o. 3). Brukas då alltid i bestämd form. *A-pnet har på sednare tiden blifvit mycket fullkomnadt.*

ARTILLERIVETENSKAP, ---ri--skap, f. 3. Vetenskapen om artilleriets inrättning och begagnande med hvad dertill hörer. Brukas alltid med bestämd artikel.

ARTIST, ---ar-tist, m. o. f. 3. 1) Utöfvare af skön konst. Konstnär. Under denna benämning inbegripas egentligen målare, bildhuggare, tonkonstnärer, arkitekter, sångare, skådespelare, fäktmästare, konstberedare och gymnastiker. — 2) Titel, som af artighet tillägges utöfvare af vissa mekaniska konster, hvilka stå i något samband med de sköna.

ARTISTISK, artistisk, a. 2. Som tillhör, har afseende på eller motsvarar fordringarna af skön konst. Konstnärlig.

ARTISTISKT, adv. På ett sätt, som motsvarar fordringarna af skön konst. Konstnärligt. *Ett a. utfördt arbete.*

ARVODE, n. 4. Vedergiftning för något särskilt, tillfälligt uppdrag, göromål eller besvär, som icke hör till någon viss tjänsteförättning eller icke kan betalas efter beräkning af viss tid. *En läkares, advokats, litteratörs a.* — *Syn. Se Lön.* [Arfvode.]

Arv. Arvode betydde fordom arbete, af det gamla Evidi.

AS, n. 3. 1) Den döda kroppen af ett djur, som icke blifvit slagadt. Sages endast om däggdjur och fåglar. *A-et af en häst, af en sjelfdöd oze, ko, half, o. s. v. A-et af en varg, en hare, en örn, en Falk, o. s. v.* — 2) (i lägre språket, föraktl.) Död människokropp. — 3) (fig. pop.) Odaglig eller förderfvad människa, liderlig persedel, vrak. — *Ss. Asluk.*

ASA SIG, v. r. 1. Släpa sig på bakdelen.

ASALÄRAN, f. 1. def. Den fordom nordiska gudaräran, som anses hafva blifvit införd af Oden.

ASAR, m. 2. pl. (i sing. *As*, hvilket dock sällan förekommer) 1) (nord. myt.) Benämning på Oden och de andra nordiska öfvergudarna. — 2) (hist.) a) Den historiske Oden jemte hans förnämste följeslagare eller drottar. — b) Sjelfva folket, som medföljde honom på hans invandringståg.

ASBEST, äsbäst, m. 3. Mineral af trädig sammansättning, som begagnas till beredande af oförbränneliga tyger, eldfast papper, lampveckor, m. m. Arter deraf äro Amiant eller Berglin, Bergläder, Bergkork, Bergpapper, m. fl.

ASBLOMMA, f. 1. Växt med ganska vackra blommor, som dock hafva en högst vidrig lukt, nära liknande den af *as. Stapelia*.

ASCENDENT, aschändänt, m. 3. Släktning i uppstigande linie, såsom fader, faderfader, o. s. v. — Motsats: *Descendent*.

ASCENSION, aschändschön, f. 3. 1) (vetensk.) Uppstigande, uppstigning. — 2) (artil.) Den höge, en kastad bomb beskriver.

ASFALT, äsfält, m. 3. 1) Becksvart eller svartbrunt mineral, som isynnerhet träffas ymnigt omkring Döda Hafvet i Palestina, af hvars vågor det drifves till stränderna. Kallas äfven Bergbeck, Bergharts, Jordbeck, Judebeck. — 2) Se under *Bergtjärna*. [Asphalt.]

ASFLUGA, f. 1. En flugart, som isynnerhet lever af *as*.

ASFÄGEL, m. 2. pl. — *fäglar*. Benämning på de fåglar, som leva af *as*.

ASGAM, m. 2. En art af gamsläktet, till storlek som en korp, hvit, med svarta vingar, smal näbb, naket hufvud och fjäderklädd hals; lever af *as* och finnes i Afrika, södra Asien och Europa. Kallas äfven *Ludergam*.

ASK, f. 2. Stort och rakt trädslag, med vacker, lummig krona, och hvaraf veden begagnas till stödvirke, löfvet till boskapsfoder och barken i läkekonsten. — *Ss. A-bark, -lund, -löf, -trä, -träd, m. fl.*

ASK, m. 2. Husgerädsak af trä, papp, halm, m. m., äfven af metall, försedd med lock, till formen vanligen cirkelfrund eller åggrund, stundom äfven fyrkantig, tjenande till förvaring af hvarjehanda smärre persedlar, vissa ämnen o. s. v. Asken skiljer sig ifrån *Skrån* deruti, att den vanligen är mindre, tunnare och utan lås, hvarremot skrinet är af bastantare arbete och försedd med lås. Ordet förekommer i många sammansättningar, med huseende till ämnet eller användningen, t. ex.: *Tråsk, Poppask, Rakask, Tobaksask, Hattask, o. s. v.* — *Ss. A-lock.*

ASKA, f. 1. sing. 1) Återstoden efter förbränningen af ett organiskt ämne. *A. af trä, ben, papper. A-n efter ett nedbrunnet hus. Förbränna till a. Blanda med a. Lägga en stad i a., uppbrenna den.* (Fig.) *Kläda sig i säck och as*, göra bot. *Göra bot i säck och as*, göra sträng bot. *Staden har åter uppstått ur a-n*, har åter blifvit uppbyggd. *Elden glimmar under a-n*, det finnes ett hemligt missnöje, hat, en hemlig upprorsanda, som hotar med öppet utbrott; en hemlig fara hotar. *Falla, komma ur a-n i elden*, komma i ännu värre ställning än förut. *Hjelpa ur a-n i elden*, med sitt försök att hjälpa blott förvärja ens belägenhet. *Kasta sig ur a-n i elden*, genom försöket att komma ur en svår ställning försätta sig i ännu värre. — 2) (fig.) Quarlevorna af ett lik; äfv. en af dens persons graf. *Carl XII:s a. hvilat i Riddarholmskyrkan. Gå att gråta på sin fars a.* — *Ss. Askaktig, -blanda, -fat, -färg, -färga, -färgad, -grå, -hög, -kar, -kärl, -lik.*

ASKA, v. a. 1. (tekn.) Beströ med aska, inlägga i aska, ingnida eller blanda med aska.

ASKBAD, n. 5. Ett slags bad, då hela kroppen omböjles af ett lager varm aska.

ASKBLY, n. 5. sing. *Se Vismut.*

ASKBLÄSARE, m. 3. *Se Turmalin.*

ASKBRÄNNARE, m. 3. En, som genom förbrännande af vissa trädslog, växter eller ben tillverkar aska.

ASKBRÄNNERI, n. 3. Ställe, der aska genom förbränning tillverkas.

ASKBRÄNNING, f. 2. Tillverkning af aska genom förbränning.

ASKET, aschet, m. 3. En, som under iakttagande af ett ytterst strängt och återhållsamt lefnadsätt sysselsätter sig förnämligast med andaktsöfningar. [Ascet.]

ASKETIK, aschetik, f. 3. Lära om den stränga kristliga dygdens utövande. [Ascetik.]

ASKETISK, aschetisk, a. 2. 1) Strängt gudlig. — 2) (om religionsböcker) Uppbyggelig. [Ascetisk.]

ASKFIS, m. 2. (i lägre språket) 1) Litet horn, som ingenting kan företaga, utan sitter i spisen

och gräver i askan. — 2) (fig.) Speord, hyar med betecknas en odugling, som sitter hemma bak ugnen.

ASKHÄRD, m. 2. Rummet i en fyrgn, der askan samlar sig.

ASKIG, a. 2. Beströdd, nedsmutsad, full med aska; blandad med aska.

ASKKLÄDE, n. 4. Kläde, hvori aska inbindes till begagnande vid bykning.

ASKKRUKA, f. 2. 1) Kruka eller urna, som fordom begagnades till förvarande af de dödes aska. — 2) Kruka, hvori aska förvaras.

ASKLAKAN, n. 3. Lakan, hvori aska inbindes till begagnande vid bykning.

ASKLUT, f. 2. sing. Lut af aska, hvori bykläder kokas.

ASKMÖRJA, f. 1. Het aska. *Steka potatis i a-n.*

ASKONSDAG, m. 2. Onsdagen eller fastlags-söndagen.

ASKPÄNNA, f. 1. 1) Se *Askrum*. — 2) Panna, hvori aska förvaras.

ASKREGN, n. 3. Naturföreteelse, isynnerhet vid utbrott af cidsprutande berg, och nedfallandet af meltenstenar, bestående deruti, att vulkanisk aska nedfaller i stor mängd ur luften och betäcker marken.

ASKRUM, n. 3. Stället i en fyrgn under gallret, der askan stannar och samlas.

ASKUNGE, m. o. f. 2. pl. — *ungar*. Se *Askfis*. Brukas mest om qvinnön.

ASKURNA, f. 1. Urna eller kruka, hvori fordom de dödes aska samlades.

ASKÖRT, f. 3. Örtslagte, bestående af öfver 400 arter, spridda i de flesta världens delar. Cineraria.

ASMODEUS, asmodéus, m. 2. sing. Ätenskapsdjefvyl, störare af den ätenskapsliga endräkten.

ASP, m. 2. Fisk af bränseläget, två till tre fot lång; finnes i större sjöar och floder i norra och medelstra Sverige, och värderas mycket för sitt välsmakliga och lättsmälta kött.

ASP, f. 2. Trädslag, som växer i något fuktiga skogstrakter, och hvaraf dels veden begagnas till bränsle eller slöjdvirke, dels löfvet till bogskaftfoder. — *Ss. A-lund, -skog, -trä, -träd, -ved, -virke, m. fl.*

ASPEKT, aspekt, m. 3. 1) (astrol.) Den ställning, som en planet har till en annan i djurkretsen. — 2) (fig.) Utsigt. *Goda, elaka a-er*, utsigter, som antingen lofva något godt eller bota med något ondt. *Han har alls ingen a. för framtiden*. [Aspect.]

ASPIRATION, --- tschön, f. 3. (gram.) En bokstafs uttalande med föregående h-ljud.

ASPIRERA, v. a. 1. 1) Eftersträva. — 2) (gram.) Uttala med föresatt h-ljud. *A en vokal, a, i, o, s. v. Förekommer mest i grekiska språkläran. — Aspirerande, n. 4. o. Aspiration, f. 2.*

ASPLÖF, n. 3. Löf af asprådet, *Darra* som ett a, säges om den, som är ytterst förskräckt.

ASS, n. 3. Minsta afdelningen i flera vigstyster; motsvarar i svenska viktualievikten $\frac{1}{64}$ skålpund.

ASSA DULCIS, f. (lat.; farm.) Se *Benzö*.

ASSA FORTIDA, f. (lat.; farm.) Se *Dyvelsträck*.

ASSEKURANS, ASSEKURERA, m. fl., se *Assurans*, Assurera, m. fl.

ASSEMBLE, assangblé, m. 3. Offentligt dansgille i större stil, för den finare och bildade delen af inbyggarna i en stad och trakten deromkring. — *Ss. A-hus, -rum, -sal*. [Assemblée.]

ASSESSOR, assessor, m. 3. Bisittare i hofrätt eller kolloqium.

ASSESSORSKA, assessoriska, f. 1. Hustru eller enka till en assessor.

ASSIETTE, aschätt, m. 3. Litet fat till finare maträtter, såsom sallat, frukt o. d.

ASSIGNANT, assignant, m. 3. Person, som ger inbudsning på penningars lyftande eller varors uttagande.

ASSIGNAT, assignat, n. 3. (under franska revolutionen) Sedel, innehållande anvisning för en viss summa på försäljningen af de indragna andeliga godsens. *A-erna utgäfs i början till ett värde af 400 millioner.*

ASSIGNATION, assignationschön, f. 3. Skriftlig anvisning på en person, att till sedelhafvaren utlemna penningar eller varor. Anvisning, inbudsning.

ASSIGNERA, v. a. 4. Gifva ut en skriftlig anvisning att få lyfta penningar eller uttaga varor. Anvisa, invisa. — *Assignerande, n. 4. o. Assignering, f. 2.*

ASSIMILATION, --- lattschön, f. 3. (fysiol.) Process i djuriska kroppar, hvarigenom främmande, antingen i tarmkanalen, eller genom andräkten, huden eller på annat sätt i kroppen inkomna ämnen förvandlas till djuriska beståndsdelar, för att införlivas med kroppen och bidraga till dess uppehållande.

ASSIMILERA, v. a. 1. (fysiol.) Förvandla, förarbeta näringsämnen till djuriska beståndsdelar. Jfr. föreg.

ASSITERÄTT, assiterätt, m. 3. Fransk, af Napoleon införd brottmålsdomstol med jury.

ASSISTANS, assistans, m. 3. Inrättning till allmänhetens tjänst, der man emot pant kan bekomma penningar till låns. Assistanskontor, Pantlänneinrättning, Pantlännekontor hafva samma betydelse. [--- stance.]

ASSISTANSKONTOR, assistansskänntör, n. 3. Se föreg. [--- stancekontor.]

ASSISTANSEDEL, assistanssedel, m. 2. pl. — *sedlar*. Bevis, som vid låntagning vid ett pantlännekontor erhålles, utvisande beloppet af lånesumman, lånetiden, den lemnade pantens beskaffenhet och beloppet af räntan, som skall erläggas, jemte hvad låntagaren i och för pantens inlösen har att iakttaga. [--- stance--.]

ASSISTENT, assistent, m. 3. 1) (i allmänhet) Biträdare, medarbetare. — 2) Bisittare, ledamot i vissa underrätter och lägre tjänsteverk.

ASSISTENTUR, assistentur, n. 3. (i sjömansspråket) Ett litet vanligt sekundur, som blifvit jemförd med och ställt efter kronometern, samt i stället för denna begagnas vid förefallande observationer på däck.

ASSISTERA, v. a. 1. Biträda, bispringa, understöja. — *Assisterande, n. 4. o. Assistering, f. 2.*

ASSOCIATION, associationschön, f. 3. 1) (i allm.) Förbindelse, förening, förknippning. *Idéernas a.*, föreställningars närmare samband eller förening, hvarigenom de lätt uppväcka hvarandra. — 2) Förening af flera personer i och för något visst ändamål. Sällskapsförening, Bolagsförening. — *Ss. A-srätt.*

ASSOCIE, m. 3. (fransyskt ord) Bolagsman, delägare i ett företag.

ASSOCIERA, v. a. 1. Förenas; intaga i bolag eller samfund. *A. sig med någon*, förena sig med någon i och för ett visst ändamål, träda i bolag med någon.

ASSONANS, assonanngs, m. 3. (i poesi) Snarlikhet i ljudet emellan tveano ords grundstavelser, t. ex. i fornsvenska orden *Starkr, Marku*. Helassonans kallas det, då både vokal- och konsonant-ljuden äro lika, såsom i nyssnämnda exempel; Halfassonans, om vokaler äro olika och blott de påföljande konsonanterna desamma, t. ex. ord och gård, luften och skriften; eller också om blott vokaler äro desamma och likljudande.

ASSORTERA, v. a. 1. (handelsl.) Förse med alla tillhörande sorter. Ordet brukas nästan endast i part. pass., i uttrycken: *A-d handel, A-d varulager*, d. v. s. väl försedd med alla olika sorter af dithörande varor.

ASSORTIMENT, assortiment, n. 3. o. 3. 1) Ett helt, afdeladt i vissa sorter. — 2) Fullständigt varulager för någon viss handel.

ASSTEKEL, m. 2. pl. — *steklar*. Familj af insekter, som lefva af andra insekter och äro spindlarnes farligaste fiender, emedan de dels döda dem, dels lägga sina ägg direkte i spindelns kropp, som af de utkläckta larverna dödas och förtäres.

ASSURADÖR, assyrador, m. 3. En, som försäkrar gods, d. v. s. emot betingad afgift (premie) utfäster sig att godtgöra skadebeloppet derför, i händelse af olycka. Försäkringsgivare.

ASSURANS, assyrans, m. 3. 1) Fördrag, hvarigenom enskilt man eller bolag, emot en viss betingad afgift (premie), förbinder sig att godtgöra ägaren möjlighvis inträffande skada på gods och egendom (skepp, hus, varor och lösöre), som sålunda försäkras. Försäkring. Se även *Lifassurans*. — 2) Se *Assuransbolag*, *Assuranskontor*. — *Ss. A-afgift*. [Assurance.]

ASSURANSBOLAG, assyransbolag, n. 3. Bolag, som åtager sig att emot en viss betingad, af ägaren förut erlagd afgift godtgöra förluster på allahanda slags gods (skepp, hus, varor o. d.), Försäkringsverk, Försäkringskontor.

ASSURANSBREF, assyransbrev, n. 3. Bevis, meddeladt af ett assuranskontor, innehållande uppgift i det försäkrade godset, ägarens namn, summan, hvartill det blifvit värderadt, och afgiften. Försäkringsbrev. Jfr. *Assurans*. [--- rance--.]

ASSURANSKOMPANI, assyransskampani, n. 3. Se *Assuransbolag*. [--- rancecompagnie.]

ASSURANSKONTOR, assyransskänntör, n. 3. 1) Kontor, der ett assuransbolags (försäkringsverks) affärer skötas. Försäkringskontor. — 2) Se *Assuransbolag*. [--- rancekontor.]

ASSURANSPOLIS, assyransskänntör, m. 3. Se *Assuransbrev*. [--- rancepolice.]

ASSURANSPREMIE, assyransskänntör, m. 3. Afgift, som betalas vid försäkring af gods och egendom. Jfr. *Assurans*. [--- rance--.]

ASSURANT, assyrant, m. 3. Se *Assurador*.

ASSURERA, assyrera, v. a. 1. 1) (om försäkringsätagare) Emot en viss på förhand erlagd afgift betinga sig godtgörelse af ett assuransbolag (försäkringsverk) för möjligen inträffande förluster på gods och egendom. Jfr. *Assurans*. — 2) (om försäkringsgivare) Utfästa sig till sådan godtgörelse. — *Assurerande, n. 4. o. Assurering, f. 2.*

ASTER, astr, m. 2. pl. *astrar*. Trädgårdsväxt, som blommar om hösten, och hvaraf finnes mångfaldiga arter och varieteter. Kallas äfven Stjernblomma.

ASTERISK, asterisk, m. 3. En liten stjärna (*), som man sätter i texten af en skrift, för att hänvisa läsaren till en anmärkning under texten.

ASTRAKAN, --- än, m. 3. En allmänt bekant, välsmaklig varietet af äplen, egentligen sommarfrukt. Man har deraf flera sorter, hvaribland de hos oss allmänaste äro: byta klara, röda, och s. k. byta, samt vinterastrakaner.

ASTRILD, astrild, m. nom. propr. Kärleksguden, Amor.

ASTROGNOSI, astragnosi, f. 3. Kännedom om stjernbilderna och dit hörande enskilda stjernor. [--- sic.]

ASTROLAB, astrilab, m. o. n. 3. (astron.) Instrument, som begagnas att taga en stjernas höjd öfver horisonten.

ASTROLOG, astrilab, m. 3. En, som af stjernornas ställning till hvarandra förutspår tillkommande ting. Stjerntydare.

ASTROLOGI, astrilabi, f. 3. Den förmenta vetenskapen att af stjernornas ställning till hvarandra kunna förutspå tillkommande ting. Stjerntyderi. [--- gie.]

ASTROLOGISK, a. 2. Som tillhör eller har afseende på astrologien.

ASTRONOM, astronom, m. 3. Person, som är kunnig i astronomien, Stjernkunnig.

ASTRONOMI, astronomi, f. 3. Läran om himlakropparnas beskaffenhet, inbördes ställning och lagarna för deras rörelse. Stjernkunskap. [--- mie.]

ASTRONOMISK, a. 2. Som tillhör eller har afseende på astronomien. *A-t ur*, som visar stjernornas lopp.

ASTVÄN, m. 3. (i gam. svenskan) Gunstling, älskare.

ASUR, se *Azur*.

ASYL, asyl, m. 3. Fristad, tillflyktsort.

ASYNJÄ, asynja, f. 1. Benämning på de förnämsta nordiska gudinnorna, enligt asaläran.

ATEISM, --- ism, m. 3. 1) Lära, som förnekar tillvarelsen af en Gud. Gudsförnekelse. — 2) Gudlöshet. [Atheism.]

ATEIST, --- ist, m. o. f. 3. 1) En, som förnekar tillvarelsen af en Gud. Gudsförnekare. — 2) Gudlös människa. [Atheist.]

ATEISTERI, n. 3. Se *Ateism*, 1.

ATEISTISK, a. 2. 1) Som tillhör, har afseende på eller utmärker ateismen. Gudsförnekande. — 2) Gudlös. [Atheistisk.]

ATELIER, atelié, m. 3. En konstnärns verkstad.

ATHENEUM, ateni-um, n. 3. 1) Ett Athens tempel i Athen, der skalderna sammankommo, för att uppläsa sina dikter. — 2) Lär skola; lärst skolekap.

ATLAS, atläss, m. 3. 1) Samling af geografiska kartor. Kartsamling. — 2) (anat.) Benämning på första halskotan i ryggraden.

ATLAS, atläss, n. 3. 1) Ett slags kypradt sidentyg, på ena sidan glatt och glänsande, på den andra taflikt. — 2) Väfnad af ylle, linne eller bomull, som liknar det förra. — *Ss. A-klädning, -väfvere, -väfverska, -väfstol*.

ATLASHAND, atlässhand, n. 3. Ett slags kypradt band, som likna atlas.

ATLASERZ, atlässärris, m. 3. Ett slags fin, smidig, mjukt och atlässglänsande kopparmalm.

ATLASK, atläss, förädradt skrifstätt för *Atlas* (sidentyg).

ATLAPPAPPER, atlässpapper, n. 3. En sort gläddt papper.

ATLET, atlét, m. 3. 1) Kämp, som fäktade entingen med knytnävarna eller med cestus, vid Grekerna och Romarna kämpspel. Kämp. — 2) (fig.) Ovanligt grof och stark karl. [Athlet.]

ATLETISK, a. 2. Kampallik, restig. [Ath--.]
ATMOMETER, ätmåtmät, m. 3. pl. — *metrar.* (fys.) Instrument att mäta qvantiteten af vattnets afstundning i atmosfären på en given tid.

ATMOSFER, ätmåtsfär, m. 3. Den jorden omgifvande luftmassan. Luftkrets, Dunstkrets.

ATMOSFERISK, a. 2. Som tillhör eller har afseende på atmosfären.

ATOM, atöm, m. 3. 1) (filos.) Benämning på de oändligt små, odelbara partiklar, hvaraf materien antages bestå. Enligt vissa filosofiska system äro a-erna materiens grundbeståndsdelar. — 2) (fig.) Ganska liten, knäppt synbar kropp; grand. — 3) (kem.) Uttrycksätt för att i tal beteckna de olika förhållanden, efter hvilka kroppar kemiskt förenas med hvarandra.

ATOMIST, atömist, m. 3. (vetensk.) Anhängare af det atomistiska systemet i naturläran.

ATOMISTIK, atömistik, f. 3. (vetensk.) Lära, som antager atomer.

ATOMISTISK, a. 2. (vetensk.) Tillhörig den åsigten, att materien består af atomer. Det a-a systemet.

ATOMLÄRA, atömlära, f. 1. (vetensk.) Den läran, att atomer utgöra materiens beståndsdelar.

ATOMVIGT, atömvigt, f. 3. (kem.) De kemiska ekvivalenternas i decimaler uttryckta förhållande till syret, när dess vikt antages = 1.00.

ATONI, atöni, f. 3. (med.) Nervernas och musklernas förslappning. [— nic.]

ATRAMENTSTEN, --mämntstén, m. 2. Grön vitriol.

ATT, partikel. Beteckningsord för infinitiven af alla slags verber. t. ex.: att älska, att älskas, att vara, att slås, att ändas. Brukas: 1) när infinitiven står såsom subjekt i en sats, t. ex.: Att fela mensklighet är, gudomligt att förbita; — 2) när infinitiven följer på ett transitivt verb, såsom verbalt objekt, t. ex.: Han fruktar att dö. Jag önskar att få; — 3) när infinitiven följer såsom utbildningsord på intransitiva verber eller nominer och particeper, t. ex.: Han går att försvara fäderneslandet. Mod att tala sanning. Beredd att dö; — 4) när infinitiven följer efter en preposition, i stället för böjd kasus af nominer eller fluit modus af verber, t. ex.: Genom att vara ständaktig vinner man ofta sitt ändamål. Sätta sin ära i att vara ordhållig; — 5) efter Äga framför infinitiven, när det innefattar betydelsen af rättighet eller skyldighet, t. ex.: Han äger att befalla. Han äger att inställa sig inför domstolen; — 6) efter Håfa framför infinitiven, i bemärkelsen af böra, kunna, må, t. ex.: Du har att noga ålyda denna befälning. Han har att skylla sig själv; — 7) i talesättet Håfa att göra, d. v. s. hafva göromål, vara sysselsatt; — 8) framför infinitiven och en derpå följande preposition, i stället för ett föregående relativt med personligt pronomen och hjälpverbet kan, t. ex.: Han har intet att lefa af, intet att börja med, ingen att gå till. — Att uteslutes alltid framför infinitiven efter hjälpverber (med undantag af Vara), t. ex.: Jag vill gå; han lär komma; du bör skynda; vi få se; låt så vara; han tordes ej göra det. — Att uteslutes vanligen framför infinitiven, när ett annat verb, omedelbart åtföljdt af ett nominalt eller pronominalt objekt, föregår, t. ex.: Jag ser honom komma. — Att kan uteslutas: a) när infinitiven står såsom subjekt i en sats, t. ex.: arbete är ett vilkor för lifvets trefnad; — b) efter åskiljliga verber, såsom: önska, lofa, bedja, tänka, tillåta, ära, begära, m. fl.,

t. ex.: Han önskar, lofar, tänker komma; tillåt mig fråga; han rådde försaga sig; — c) efter en preposition, som omedelbart styr infinitiven, t. ex.: Hon är kunnig i sy, spinnu, väfva; skicklig i räkna, rita, o. s. v. — Att kan aldrig uteslutas: a) när infinitiven föregås af vissa andra verber, såsom: vara, hafva (i bemärkelsen af äga), äga, besitta, tillhöra, erhålla, bekomma, få (liktidigt med bekomma), komma, m. fl., t. ex.: Hvad är ditt göra? jag har att lefa af; vi komma att gå; vi få mycket att göra; — b) när infinitiven föregås af nominer eller particeper, t. ex.: Förmåga att tänka; konsten att rida; ledsen att lefa; lätt att förstå; böjd att gå ut; beredd att uppoffra allt.

ATT, konj. Står i början af satsen, med verbet i fluit form: 1) efter verber, som uttrycka tro, förmodan, önskan, vilja, o. s. v., t. ex.: Jag tror, att han kommer. Det är troligt, att så sker. Jag vet, att det är sanning. Jag önskar, att så måtte ske. Han fordrar, att du inställer dig; — 2) efter ord, som uttrycka en orsak, t. ex.: Vi hata dem derföre, att de tillfogat oss skada; — 3) efter orden: så, sådan, den (i bemärkelse af sådan), m. fl., t. ex.: Det fryser så, att det kan spränga berg. Jag är så ledsen, att jag kan dö. Vara af den natur, att man ej kan . . . 4) för att uttrycka en af-sigt, i stället för: på det att, för att, till den ändan att, t. ex.: Jag skickar dig penningar, att du må kunna betala din skuld. Kom närmare, att jag må höra riktigt. — Att, i egenskap af konjunktion, uteslutes stundom, t. ex.: Jag tror, (att) han kommer; jag hoppas, (att) han förbättrar sig. — Att bildar åskiljliga sammansatta prepositioner och konjunktioner, såsom: På det att, till den ändan att, för att, så att, utan att, i det att, genom att, till att, liksom att, än att, m. fl., hvilka ses på sina ställen.

ATTACHE, atasché, m. 3. Person, anställd vid en beskickning.

ATTACHERAD, ataschéradd, a. p. 2. Fästad vid, tillgiven; anställd (isynnerhet vid en beskickning).

ATTACK, atäck, m. 3. Anfäll, angrepp.

ATTACKERA, v. a. 1. Anfälla, angripa. — *Attackerande*, n. 4. o. *Attackerering*, f. 2.

ATTENDERA, -tengd--, v. a. o. n. 2. Gifva akt på, uppmärksamma.

ATTENTAT, attänntat, n. 3. Djerft tilltag, förgripelse.

ATTENTION, attannngschön, f. 3. 1) Uppmärksamhet, aktgiffning. — 2) Sorgfällighet. — 3) Tjenstaktighet.

ATTENTIV, attanngtiv, a. 2. Uppmärksam. **ATTEST**, atäst, m. 3. Skriftligt intyg, bevis, betyg.

ATTESTATUM, atäststatum, n. pl. — *ata.* Se föreg. Brukas blott i formlik stilt.

ATTESTERA, v. a. 1. Skriftligen intyga, betyga. — *Attesterande*, n. 4. o. *Attestering*, f. 2.

ATTICISM, --stism, m. 3. 1) Attiskt språkbruk. — 2) Den fina smak i tal och skrift, som fordom utmärkte Athenarna.

ATTIK, atick, m. 3. 1) Siratlist uppom hufvudkargisen på en byggnad. — 2) Halfväning med sirater uppom de öfriga. [Atika, Attique.]

ATTRIAL, --älj, m. 3. 1) Tillbehör. — 2) Tross till ett artilleri. [Attrail.]

ATTISK, a. 2. 1) (geogr.) Tillhörig ell. utmärkande landskapet Attica i Grekland eller dess

inbyggare. — 2) (fig.) Fin och smakfull. *A-t sall*, flat och smakfull skämt.

ATTITYD, --y'd, f. 3. Viss kroppens ställning, som en människa antager, eller hvar en bild är framställd. Brukas mest i skön konst. Kroppsställning, Kroppsläge, Ställning, Läge. [Attitud, Attitude.]

ATTRAKERA, v. a. 1. Draga till sig, draga. *Magneten a-r.*

ATTRAKTION, attrackschön, f. 3. (fys.) Dragningskraft. Se följ. [Attraction.]

ATTRAKTIONSKRAFT, attrackschönskraft, f. 3. (fys.) Den egenkap hos kropparna, till följe hvaraf de sträfvä att närma sig till hvarandra. Dragningskraft. [Attractionskraft.]

ATTRAPP, atrapp, m. 3. 4) Fint puts, skålmstycke. — 2) Ångemän öfverraskning, medelst någon artig och oväntad skänk eller annat dylikt.

ATTRAPPERA, v. a. 1. Få fatt i, uppsnappa, träffa på.

ATTRIBUT, --üt, n. 3. 1) (i allm.) Oskiljaktigt tillhörande egenskap. — 2) (i estetiken) Biföreställning, antingen blott tänkt (såsom i sköndekonten), eller uttryckt i bildligt tecken (såsom i målare- och bildhuggarkonsten), hvilken tilläggas en person, ett personifieradt begrepp eller en figur, för att gifva mer tydlighet åt framställningen deraf. *Starkhetsbillet är ett af Thors attributer.* — 3) (log.) Väsentligt kännetecken hos ett begrepp, när det icke ingår i dess definition, utan blott följer deraf. — 4) (teol.) Benämning på hvarje af Guds egenskaper.

AUCTION, se Auktion.

AUDIENS, ---äuns ell. ---ängs, m. 3. Företräde hos furstliga personer. *Gifva, bevilja, neka, begära, få a.* Han har haft a. hos hans majestät konungen. — *Ss. A-day, -rum, -sal.* [Audience.]

AUDITORIUM, ---tö--, n. 3. 1) Rum, der föreläsningar hållas. Hörsal, Lärosal. — 2) Samling af åhörare, som bivista föreläsningar.

AUDITOR, --ör, m. 3. Lagfarens tjänsteman vid ett regemente och ledamot i krigsrätten. — Generalauditor och Öfverauditor äro benämningar på de högre graderna af denna tjänst.

AUGIT, --j'it, m. 3. (mineral.) Mörkgrön eller svart, vanligen ogenomskinlig stenart, bestående af kisel-, kalk-, talk- och lerjord samt jernoxid, och förekommande vanligtvis i åttidiga prismar, hvilka ändrar hvarandra bildas af två ytor. Har största likhet med Hornblende.

AUGMENT, auggmänt, n. 3. o. 3. 1) Tillökning, tillsats. — Se följ.

AUGMENTHEMMAN, auggmänothemma, n. 3. Hemman, anslaget till hjälp åt rusthåll i och för rustningen.

AUGUSTI, augusti, m. 3. sing. (egentl. genitiv af Augustus) Benämningen på åttonde månaden i året. Skördemånad.

AUGUSTINERMUNK, ---ti--munnk, m. 3. och **AUGUSTINERNUNNA**, f. 4. Munk, nunna, som följer den helige Augustini ordensregel.

AUKTION, auktschön (i höres föga), f. 3. Offentlig försäljning af lös eller fast egendom, efter utrop, till den mestbjudande, eller vid leverans och entreprenad, till den minstbjudande. *Sälja, utbjuda på a. Sälja, köpa på a. Anslå till försäljning på a. Hålla a. på något. Inropa på a. Kungöra, utlysa a. på lösören. Största delen af hans förmögenhet har gått på a. Frivillig a., då ägaren frivilligt låter sin egendom försälas. Exekutiv a., då pantförskrifvet*

(*utpantningsa.*) eller i mät taget (*utmätningsa.*) offentligt försälas till gäldande af skuld. *A. i uppslag* tillgär så, att spekulanterna bjuda öfver hvarandra, tills det stås för den mestbjudande; *a. i afslag* är, då spekulanterna, vid leverans- och entreprenad-auktioner, bjuda under hvarandra, d. v. s. göra fordringar, som understiga hvarandra, tills minsta budet stannar för slaget. — *Ss. A-smedel, -trum, -ssal, -stillfälle.* [Auction.]

AUKTIONERA BORT, se *Bortauktionera*.

AUKTIONIST, auktschönist, m. 3. Den, som förrättar auktioner, uppropar buden och genom klubbslag avslutar köpet. Auktionsförrättare. [Auctionist.]

AUKTIONSANSLAG, auktschönsänslag, n. 3. Offentligen anslaget papper, hvarigenom tillkännagifves en blifvande auktion på fast eller lös egendom, med uppgift om tiden och stället derför.

AUKTIONS-FÖRRÄTTARE, m. 3. Se *Auktionist*.

AUKTIONS-FÖRRÄTTNING, f. 2. Se *Auktion*.

AUKTIONS-FÖRVALTARE, m. 3. I allmänhet liktydigt med *Auktions-kommissarie*.

AUKTIONSKAMMARE, m. 3. 4) Publikt verk, som i vissa städer har insecndet öfver der skedande auktioner. — 2) Vanliga stället, der offentliga auktioner i städer hållas.

AUKTIONSKLOCKA, f. 4. Större ringklocka, hvaruti ringes: 1) då på gator och torg kungörelsen om en blifvande auktion uppläses; 2) vid sjelfva auktionstillfället, för att underrätta de sammankomne, att sjelfva auktionen begynner.

AUKTIONSKLUBBA, f. 4. Klubba, hvarmed auktionisten, sedan sista anbudet flera gånger blifvit uppropadt och intet vidare bud höres, genom slag tilldömer den uppropade egendomen eller saken o. s. v. å den sist bjudande till det pris, han bjudit.

AUKTIONS-KOMMISSARIE, auktschönskammisarie, m. 3. Tillförordnad tjänsteman, som har högsta uppsigten öfver auktionsväsendet, förrättar auktionerna, samt uppbär och redogör för de inftutne medlen.

AUKTIONSMESSIG, a. 2. (föga brukl.) Försatt i så svåra omständigheter, att man snart nödgas försälja sin egendom på auktion.

AUKTIONS-MÄKLARE, m. 3. Se *Auktionist*.

AUKTIONS-NOTARIE, auktschönsnotarie, m. 3. Särskilt tjänsteman, som vid auktioner förer protokollet.

AUKTIONS-PROTOKOLL, auktschönsprotokoll, n. 3. o. 3. Protokoll, som föres vid auktioner, bestående i en förteckning på alla de särskilda auktionspersedlarna, och hvaruti, vid hvarje klubbslag, köparens namn och hemvist jemte priset antecknas för den bortslagna artikeln.

AUKTIONS-UTROPARE, m. 3. Se *Auktionist*.

AUKTIONSVÄRK, n. 3. Se *Auktionskammare*.

AUKTOR, aukttär, m. 3. 1) (i allm.) Upphöfsman, ansifftare, uppdonare. — 2) (litter.) Författare. [Auctor.]

AUKTORISATION, aukttärsattschön, f. 3. Befullmäktigande, bemyndigande. [Auctorisation.]

AUKTORISERA, v. a. 1. Befullmäktiga, bemyndiga. — *Auktoriserande*, n. 4. o. *Auktorisering*, f. 2. [Auktorisera.]

AUKTORITET, aukttäritet, f. 3. 4) Laglig myndighet och makt hos styrelse och embetsmän i ett lagbundet samhälle. Brukas i denna mening

mindre. Man säger: Embetsmyndighet, Myndighet, Laga Myndighet. — 2) Offentligt styrelse- eller förvaltningsverk, med afseende förnämligast på dess förhållande till medborgarna i samhället. Embetsmyndighet, Styrelsemyndighet, Förvaltningsmyndighet, (i plur.) Myndigheter, Vederbörande. *Kammarkollegium är en af statens högre a-er. Denna a. har alltid åtnjutit ett rättvist anseende. Söka rättvisa hos a-erna.* — Kan äfven sägas om enskilt embetsman, när han i vissa allmänna ärenden äger ut på embetes vägnar fatta beslut, falla utslag eller dom. — 3) Personligt anseende, hvarpå man förlitar sig. *Jag har gjort det på din a.* — 4) (litter.) a) Gällande vittnesbörd, intyg, utsago, som tillerkännes en författare eller skrift. *Vitsord. Jag öfveropar Berselius a. Den heliga skrifts a. På hvilken författares a. stöder han den uppgiften?* — b) Författare, skrift, hvilken så beskafadt vitsord tillerkännes. *I afseende på denna uppgift är Cicero min a. Den heliga skrift är en a., hvars anseende ingen må jäfva.* [Auctoritet.]

AUKTORLIG, auktorlrigg, a. 2. Författare tillhörig eller utmärkande. *A. fäfänga, ömtållig-het.* [Auct.-.]

AUKTORSKAP, auktoriskap, n. 3. o. 3. Författarskap. [Auct.-.]

AURIKEL, aurickel, eller **AURIKELFIFVA**, f. 1. Trädgårdsväxt med en stor mängd varieteter: vild i södra Europa. *Primula auricula.* [Aurickel.]

AURIPIGMENT, ---- mät, n. 3. (mineral, kem. o. tekn.) Gul svafvelarsenik. Kallas äfven Opermert.

AURORA, -- rö --, f. 1. (poet.) Morgonrodnad. — *Ss. A-färg, -färgad.*

AUSKULTANT, auskultant, m. 3. Tjenstemän i vissa embetsverk, som icke ännu har någon ordinarie syssla, utan endast är antagen som skrivvarbiträde, med rättighet att konsultera, d. v. egentl. s., höra på verkets offentliga förhandlingar, hvarigenom han kan äga tillfälle att erhålla nödig förberedande kännedom om göromålen. [Ausc.-.]

AUSKULTERA, v. n. 1. Vara anställd som auskultant vid ett embetsverk. [Ausc.-.]

AUSPICIER, -- spi --, pl. 3. 1) Spådomstecken. — 2) (fig.) Anförande, befäl, ledning. *Under hans a. går allting lyckligt.*

AUTENTICITET, autantsigtöt, f. 3. Egenheten att vara autentisk. Äkthet. Jfr. följ. [Authenticité.]

AUTENTIK, autantsikt, a. 2. Sages om handlingar eller skrifter, när det är fullkomligt säkert, att de äro författade af den person eller på den tid, som uppgifves. Äkta. [Authentik.]

AUTENTISK, a. 2. Se *Autentik*. [Auth.-.]

AUTOBIOGRAFI, avytbiografi, f. 3. Af någon författad beskrifning af egna lifvadshändelser. [--- - phie.]

AUTOBAFÉ, m. 3. Egentl. Trosakt. Offentlig och högtidlig bestraffning, efter dom af spanska inquisitionsdömsstolen, och bestående hufvudsakligen i förbränning å bålet. (Fig.) *Anrätta, tillstålla en a. åt en bok, en skrift, o. s. v., offentligt och högtidligt uppräna den.*

AUTODIDAKT, avytiddidakt, m. 3. Sjelflärd: en, som utan biträde af andras undervisning förvärfvat sig kunskaper.

AUTOGRAF, avytgräf, n. 3. Egenhändig skrift (helst af någon märkvärdig person). [--- - graphie.]

AUTOKRAT, avytkrät, m. 3. Regent, som i sin person förenar hela statens makt. Sjelfherrs-kare. [--- - erat.]

AUTOKRATI, avytkrati, f. 5. Fullkomligt oinskränkt regeringsmakt i en enda persons hand. Envåld. [--- - erati. --- - cratie.]

AUTOKRATISK, avytkratisk, a. 2. Som har afseende på, tillhör eller utmärker autokratien. Oinskränkt. [--- - cratisk.]

AUTOMAT, avytamat, m. 3. 1) Maskin, som utan yttre tillhjälp, genom ett inuti densamma doldt maskineri, sättes i rörelse. *Ur äro egentligen också a-er. Vaucansons flöjtblåsar är en af de märkvärdigaste a-er, världen hittills sett.* — 2) (fig.) Person, som gör allting maskinmessigt, liksom vore han en blott automat utan tanka och vilja.

AUTOMATISK, a. 2. Som tillhör eller utmärker en automat. A. rörelse. Maskinmessigt.

AUTOMATISKT, adv. (fig.) Såsom ett automat, maskinmessigt.

AUTONOMI, avytanami, f. 5. (fil.) Viljans sjelfbestämning. [--- - ie.]

AUTONOMISK, a. 2. (fil.) Som styres efter egna lagar.

AUTOR, **AUTORISATION**, m. fl., se *Auktor*, *Auktorisation*, m. fl.

AUXILIÄRTROPPER, auxiliärtrupper, m. 3. pl. Se *Hjelptrupper*.

AUXILIÄRVERB, auxiliärverb, n. 5. Se *Hjelpverb*.

AVANCEMENT, avanngsomnang, n. 3. Befördran. — Skrifves nu temmeligen allmänt *Avan-cemang*.

AVANCERA, avangsära, v. n. 1. 1) Gå fram-åt. — 2) (fig.) Vinna befördran. — *Avance-rande*, n. 4. o. *Avancering*, f. 2.

AVANTGARDE, avannggarde, n. 4. För-trupp.

AVANTSCENE, avanngsän, n. 3. Den del af skådebanan, som är närmast åskådaren.

AVANTURIN, avannturin, m. 3. 1) Rödbrun, gulaktig ädelsten, som, då den blifvit slipad, glin-drar från en stor mängd små punkter med guld- eller messingsglans, och brukas till halsmycken, vaser, m. m. — 2) Konstgjord ädelsten, bestående af rödaktigt glasfluss med tillblandad messinggläspån.

AVARI, -- ri --, se *Haveri*.

AVENBOK, f. 2. pl. — *bökar*. I Sverige in-hemskt skogsträd af de Hängblommiga Löfrädens familj.

AVENY, -- ny --, m. 3. Väg, hvarpå man kom-mer fram till ett ställe. [Avenue.]

AVERS, avärrs, m. 3. Bildsinn på mynt.

AVERSION, avärrschön, f. 3. Afsky, veder-vilja.

AVERTERA, v. a. 1. Tillkännagifva.

AVERTISSEMENT, avärtisssemang, n. 3. Tillkännagifvande, anmälan.

AVIS, av, m. 3. 1) Underrättelse, tillkänna-gifvande. Brukas förnämligast i handeln. — 2) Råd, tillstyrkan.

AVISA, ävisa, f. 1. Tidning. Brukas nu föga utom i plur. och i dagligt tal.

AVISBREF, avärbref, n. 3. (handelst.) Bref, innehållande underrättelse om afsända varor, vex-lar o. d.

AVISFAKT, aväsfäckt, f. 3. Snällseglande far-tyg, som öfverför underrättelser eller order ifrån ett skepp eller en hamn till andra, eller ock ger akt på en färdlig flotta.

AVISSKRIFVARE, avisskrivare, m. 3. Tid-ningskrifvare. Brukas numera vanligtvis i för-aktlig mening.

AX, n. 5. 1) Smalt och utdraget, qvartsittan-de blomfäste, hvarpå blommor med inga eller en-dast ganska korta blomskäft sitta tät fästade. *Enkelt ax* består af enskilda blommor; *dubbelt ax* af flera småax, såsom t. ex. hos gräsen. — 2) Den nedre delen af en nyckel, hvarigenom kolfven i lä-set drages in eller ut. — *Ss. Axknippa*, -lik.

AXBEEKRANSAD, a. 2. (poet. o. myt.) Be-kransad med ax.

AXBILDNING, f. 2. Den småningom skeende utbildningen af axet och dess delar.

AXBINDEL, m. 2. pl. — *bindlar*. (kir.) Bin-del, hvars cirkelvindningar gå några gånger i kors öfver hvarandra.

AXBLOMMIG, a. 2. (bot.) Sages om växter, hvilkas blommor sitta fästade på ax.

AXEL, äcksl, m. 2. pl. *axlar*. 1) Rät linea, som går genom medelpunkten af ett klot, och hvaromkring det vänder sig rundt omkring. — 2) (geogr. o. astr.) Den linea, som antages gå genom jordens, eller en annan himlakropp, eller hela verldsrymdens medelpunkt och begge polerna. *Jor-dens, verldens, en planets, Saturni a., o. s. v.* — 3) (i konst och handtv.) Pjes af trä eller jern, som går genom medelpunkten af en sak (ett red-skap, ett verktyg, en maskin, o. s. v.), och hvar-omkring den vänder sig rundt omkring. *A-n på ett vagnshjul. En hjulstock är också en a.* — *Syn.* Vändbom. — 4) (vetensk. o. i utsträckt me-ning) Hvarje linie, som antages gå genom medel-punkten af en figur eller kropp och dela den i två lika delar. *A-n af en ellips. Människo-kroppens a.*

AXEL, äcksl, m. 2. pl. *axlar*. Armens öf-versta led, som sammanfogar den med kroppen. *Bära något på a-n. Bära något i rem, i ge-häng öfver a-n. Ej råcka en till a-n*, vara kortare än (Fig.) *Höja, rycka, draga på axlarna*, visa tecken till förakt, medömkän, otä-lighet, harm, o. s. v. *Se öfver a-n*, betrakta med förakt. *Bära kappan på begge axlarna*, hålla med alla; allt efter som äns fördel det for-drar; rätta sig mer efter omständigheterna, än efter heder och samvete. — *Syn.* Skuldra. — *Ss. A-muskel, -pulsåder, -åder.*

AXELBAND, n. 5. 1) Band, som går öfver axeln. — 2) Ett flera gånger upp- och nedgående ylle-, guld- eller silfversnöre, som bäres af hof-farier, hoftrumpetare, pager, lakejer, m. fl. på venstra axeln. — 3) (artil.) Beslag, som förenar axeljernet med träaxeln.

AXELBEN, n. 5. 1) Se *Nyckelben*. — 2) Detsamma som Öfre Armpipa (se *Armpipa*).

AXELBLAD, n. 3. Se *Skulderblad*.

AXELBRED, a. 2. Bred emellan axlarna.

AXELBREDD, f. 2. Bredd emellan axlarna.

AXELBULT, m. 2. (artil.) Bult, som går ge-nom axelbanken och axels frykant.

AXELDYNA, f. 1. Dyna, som lägges på axeln, för att lättare kunna bära något.

AXELDRAGNING, f. 2. Handlingen, då man drager på axlarna.

AXELGEHÄNG, n. 3. Gehäng, som går öfver axeln.

AXELGRÖP, f. 2. och **AXELHÅLA**, f. 1. Se *Armlåda*.

AXELHÖJNING, f. 2. (föga brukl.) Handlingen, då man höjer på axlarna.

AXKALKIG, a. 2. (bot.) Benämning på växter, hvilkas blomkalk består af ett eller två fjäll-lika blad, sittande öfver hvarandra, så att det öfre faller inom det nedre.

AXELKAPPA, f. 1. Slängkappa, så vid, att man kan kasta ena liken deraf öfver axeln nedåt ryggen.

AXELKIL, m. 2. 1) (anat.) Det kilformiga benet i axeln. — 2) Se *Axellapp*.

AXELKNAPP, m. 2. Knapp på axeln af ett klädesplagg.

AXELLAPP, m. 2. Ett litet stycke, särskilt tillklippt och insydt öfver axeln på vissa klädes-plagg.

AXELLED, m. 3. Ledet, som förenar armen med kroppen.

AXELNERV, m. 3. (anat.) Nerv i axeln, som går omkring armbenets hals och utgrenar sig till trakten kring armbålen, till flera muskler i skul-dran och öfverarmen samt den sednares hud. [--- - nerv.]

AXELRING, m. 2. (tekn.) Jernring kring änden af en axel, för att bättre bevara den.

AXELRYCKNING, f. 2. Handlingen, då man rycker på axlarna.

AXELSKENA, f. 1. Jernskena; hvarmed en vagnsaxel förstärkes.

AXELSNÖRE, n. 4. 1) Prydnad, bestående i ett dubbelt, sirligt slingadt ylle-, guld- eller silf-versnöre, som af militärpersoner bäres på venstra axeln. — 2) (i plur.) Snören af ett visst slags kavalleriuniform, nedhängande från axeln och äm-nade att brukas vid furagering i fält, till att bunta hö med.

AXELSTOCK, m. 2. (tekn.) Grof axel af trä, t. ex. en hjulstock.

AXELSTYCKE, n. 4. 1) Den del af ett harnesk, som betäcker axeln. — 2) (på militäruniformer) Det beklädda jernstycket, som ligger öfver axeln, för att skydda den emot hugg. — 3) Den del af en mans- eller fruntimmersklädning, som betäcker axeln.

AXELTRÄ, n. 4. (tekn.) Axel af trä, t. ex. en hjulstock.

AXELSVÄNGNING, f. 2. (fys. o. geogr.) *Jor-dens a.*, dess svängning kring sin axel.

AXFORMIG, a. 2. Som till formen liknar ett ax.

AXFÄSTE, n. 4. (bot.) På ett sammansatt ax, fästet, hvarpå småaxen sitta.

AXGÅNGEN, a. 1. neutr. — *et*. Som gått i ax. Brukas om sad.

AXIOM, äckslm, n. 3. (mat.) Allmän och obestridlig grund sanning, som ej behöfver bevisas.

AXIOMATISK, a. 2. (mat.) Som har egenska-pen af ett axiom: sjelfklar, allom tydlig, oveder-lägglig.

AXLA, v. a. 1. (föräldradt) Kasta, draga öfver axeln, påtaga. Brukades om klädesplagg. *A. trö-jan, kappan, jackan.* — *A. sig*, v. r. 1. *Draga, höja, rycka på axlarna.*

AXLÄNDE, n. 4. 1) Dragande öfver axeln, påtagande. Jfr. *Axla*, v. a. — 2) Höjning, ryck-ning på axlarna.

AXLUPEN, a. 2. neutr. — *et*. Se *Axgången*.

AXPLOCKARE, m. 3. — *ERSKÄ*, f. 1. Per-son, som på åkern samlar de efter skörden kvar-lemnade sädesaxen.

AXPLOCKNING, f. 2. Upphämtning på åkern af efter skörden kvarlemnade sädesax.

AZIMUTH, ättismutt, m. 3. (astron.) Den båg af horisonten eller vinkel vid zenith, som upptages emellan meridianen och den vertikäl, som går genom ett objekt vid observationstiden.

AZIMUTH-CIRKEL, ättismutt-sirkel, m. 3. pl. — *cirklar*. (astr.) Hvarje cirkel, som på

himmelen kan föreställas dragen genom zenith, vinkelrätt emot horisonten. Kallas äfv. Vertikal. **AZIMUTH-KOMPASS**, ättimutt-kämppass, m. 3. (astr.) En noggrant indelad kompass, försedd med en allång metallmaskin med två uppstående eller dioptrar, och begagnad att pejla

B.

B: n. 4. 1) Andra bokstafven i alfabetet. Har alltid sitt egna ljud. — 2) (i musik) a) Tecken, som utvisar, att en ton bör sänkas en half ton. Kallas egentligen *b quadratum*, men förkortningsvis endast *b*. — b) Namnet på tonen *b*, då den blifvit sänkt en half ton. — c) Namnet på den sträng eller tangent, som ger tonen *b*. — d) *b cancellatum* (s) utvisar, att en ton bör höjas en half ton. — 3) Ljudet, som uppkommer, då bokstafven *b* uttalas eller noten *b* i sång eller musik återgifves. — Man säger äfven *b-ton*, *b-ljud*, *b-sträng*, o. s. v.

BABAL, bal, nom. pr. m. sing. Afgud, som dyrkades af Syrier, Phenicier, m. fl. (Fig.) *B-s prest*, en som predikar en falsk och fördärlig gudalära. *B-s tjeneare*, anhängare af en sådan lära. *Tjena B.*, vara en sådan lära tillgifven.

BABEL, nom. pr. n. sing. 1) Staden Babel, som omtalas i bibeln. — 2) (fig.) Oreda, förvirring.

BABIAN, --än, m. 3. 1) (nat. hist.) Släkte af aporna, som utmärker sig genom sina grofva lemmar och sin fulhet. — 2) (i allh.) Apa af större slag. — 3) (fig.) Narraktig och vanskaplig människa. — 4) (sjöt.) Söndagseftermiddagsvakt.

BABORD, båbord, n. sing. indef. (sjöt.) Vestsidan af ett fartyg, ifrån aktern. Den högra kallas Styrbord. — *Ss. B-sida*, --svant, --sgast, m. fl. [Bagbord.]

BABORDSHALSPÅR, m. 2. pl. (sjöt.) *Lägga för b.* säges om ett seglande fartyg, då vinden kommer in om babord.

BABORDSQUARTER, n. 3. (sjöt.) Den del af manskapet på ett örlogsfartyg, som är indelad till vakt på babordssidan.

BABORDSVAKT, c. 3. (sjöt.) Den del af manskapet på ett handelsfartyg, som är indelad till vakt på babordssidan.

BABYLONISK, a. 2. Babylon och dess folk tillhörig eller angående. (Fig.) *B. förbittring*, högsta grad af oreda, villervalla, förvirring.

BACCALAUREAT, ----ät, n. 3. o. 3. Världighet af:

BACCALAUREUS, ---äreuss, m. 3. (lat.) Fordom benämning på den, som hade tagit lägsta graden vid ett universitet, motsvarande det nuyarande: Kandidat.

BACCHANAL, bacchanal, m. 3. Supplé, dryckeslag af jellsväldigt och osedligt slag. [Back--.]

BACCHANALIER, bacchanalier, pl. 3. 1) Fest till Bacchi ära, hos Greker och Romare. — 2) (fig.) Se *Bacchanal*. [Back--.]

BACCHANALISK, back---, a. 2. Som tillhör, har afseende på eller utmärker bacchanalier. [Back--.]

BACCHANT, backänmt, c. 3. 1) Bacchi prest ell. prestinna. — 2) (fig.) Qvinnu, begifven på dryckenskap.

BACCHANTINNA, f. 1. Bacchi prestinna.

någon himmelskropp, för att sedan, medelst räkning, derigenom finna kompassens missvisning.

AZUR, äsur ell. asur, m. 3. 1) Himmelsblå färg. — 2) (fig.) Azuren, himlavalvet. — *Ss. A-blå*, --färg. [Asur.]

BACCHUS, bäckuss, nom. pr. m. sing. 1) (rom. o. grek. myt.) Vinets gud. *Elu Bacchi lag*, dryckeslag. *Bacchi saft*, vinet.

BACCHUSFEST, bäckussfäst, m. 3. Se *Bacchanalier*.

BACCHUSBRODER, bäckussbrödr, m. 3. pl. — bröder. (Fig.) Drinkare.

BACK, m. 2. (sjöt.) 1) Den del af öfverdäcket, hvilken är emellan akterkanten af fockröstet och förstäfven. — 2) Ett slags tak öfver denna del af däckat, på större örlogsfartyg. — 3) Den ställning, ett segel har, då det af vinden pressas akterut emot masten. — 4) Träbunke, hvarur matroser om bord äta.

BACK, adv. (sjöt.) Tillbaka. *Brassa b.*, se följ. **BACKA**, v. a. 1. (sjöt.) Drifva seglen tillbaka mot masten.

BACKANAL, m. fl., se *Bacchanal*, m. fl. **BACKBÄR**, n. 3. Ett slags bär af smultronsläktet.

BACKE, m. 2. pl. *backar*. 1) Mindre, jordbetäckt höjd på jordytan. *Stenig, kal, skogbeväxt b. Uppe på b-n ligger der en liten stuga.* — *Syn. Se Höjd.* — 2) Sjelfva slutningen af en sådan höjd. *Brant b. Gå, rida, åka uppför, utför b-n. Midt i b-n. Fura b. upp och b. ned, färdas på en ganska backig väg.* (Fig.) *Vara öfver b-n*, hafva öfvervunnit de största svårigheterna af en sak. — 3) Mark i allmänhet. *Gå ut på b-n. Falla i b-n. Slå en i b-n. Regnet stod som spön i b-n*, det stortregnade. (Fig.) *Stå på bar b.*, vara utan uppehälle. *Sätta en på bar b.*, beröfva någon dess uppehälle.

BACKHARE, m. 2. pl. — *harar*. Hare af vanliga slaget. *Lepus timidus*. Ordet brukas föga, utom i figurlig bemärkelse, då dermed menas: en rädd stackare. *Bädd som en b. Han är en b. och springer vid första skott.* — *Syn. Se Poltron.*

BACKHUMLA, f. 1. Benämning på växtsläktet Rölleka. *Achillea Millefolium*.

BACKIG, a. 2. Full af backar. *B. mark, väg, trakt. B-t land.*

BACKIGHET, f. 3. Egenskapen att vara backig. **BACKKNALL**, m. 2. Liten, men brant backe. — *Syn. Se Höjd.*

BACKLAG, n. 5. (sjöt.) Benämning på dem af besättningen, som under resan äta och sofva tillsammans. *Jfr. Back*, m. 4. **BACKLANDIG**, a. 2. Full af backar. Brukas endast om mark.

BACKNING, f. 2. (sjöt.) Handlingen, då man backar seglen. Se *Backa*.

BACKSGAST, m. 2. (sjöt.) Matros, som är indelad till tjänstgöring på backen.

BACKSIPPA, f. 1. Växt och blomma af Sipp-släktet. *Anemone Pulsatilla*.

BACKSKÄRRAT, m. 3. (sjöt.) Benämning på de matroser, som tillhöra ett och samma Backlag; se d. o.

BACKSOVAL, n. 5. Liten bäck, som försär utför en backe eller bergshöjd.

BACKSTUGA, f. 1. Liten koja på landet utan egentligt jordbruk. — *Syn. Se Stuga.*

BACKSTUGUEJON, n. 3. och **BACKSTUGUSITTARE**, m. 3. En som bor i en backstuga.

BACKSVÅLA, f. 1. Se *Strandsvala*.

BACKTIMJAN, m. 3. sing. Växt och blomma af örtsläktet Timjan. *Thymus Serpyllum*.

BACKVÄPLING, m. 2. En art af Klöfver-släktet, som mycket odlas bland foderväxter. *Trifolium racemum*.

BAD, n. 3. 1) Kroppens nedsänkning, antingen helt eller hållet eller blott till en del, uti vatten eller något annat vätt ämne, eller också dess begjutning dermed, i afsigt att afskölja orenlighet, eller för att stärka eller återvinna helsen. *B. äro ganska helsosamma. Föreskrifva b. för någon. Tag, nytja b.* — Brukas äfven skämtvis om dem, som råkat falla i vattnet, t. ex.: *Han blef räddad ifrån att drunkna, men ett dugtigt b. fick han sig.* — 2) (bibl. o. teol.) *Nya födelsens b.*, själens rening genom den Hel. Ände. — 3) Sjelfva vätskan eller ämnet, som begagnas till badning. *Kallt, varmt, salt b. Gå i b-el. Stiga i, ur b-el. Sätta sig, sitta i b-el.* Se f. 6. Ångbad, Myrbad, Imbad, Sandbad, m. fl. — 4) Ställe, der man badar eller tager bad. *Allmänna, enskilda b. Forma b-en i Spaa. Resa till b-el ell. b-en. Gå till b-el.* — *Ss. B-dag, -tid, -timma, -vatten*, m. fl.

BADA, v. n. 1. 1) Taga ett bad (antingen genom nedsänkning uti eller begjutning med vatten eller någon annan vätska). Brukas både om bad i fria naturen eller inom hus. *När det är sommar, b-r han hvar dag i sjön. B. i ett badhus, hemma hos sig. B. i kallt, varmt, salt vatten.* — 2) Vistas på-en badort och der begagna baden för sin helsas skull. *Han har b-t två somrar i Strömsund.* — 3) (fig.) *B. i tårar*, gråta bitterligen. *B. i smett*, syttas hålligt, antingen af stark värme eller af ansträngande arbete. — *V. a. 1)* Nedsänka i vatten, eller annan vätska, hela eller en stor del af kroppen på en människa eller ett djur. *B. ett barn, en knäknud.* Om hästar och större hundar säges *Låga*. — 2) Tvätta, begjuta en kroppsdels med vatten eller annan vätska, vanligtvis för att stärka eller återställa den till friskt tillstånd. *B. ögonen med vatten. B. magen med vin.* — *B. sig*, v. r. Tvätta eller begjuta hela sin kropp eller någon del deraf med vatten eller annan vätska.

BADANDE, n. 4. (för akt., pass. o. neutr.) Handlingen, då någon badar eller badas.

BADANSTALT, m. 3. Inrättning, der allmänheten emot betänning betjenas med bad af olika slag.

BADARE, m. 5. 1) En, som badar och tvättar en annan. — 2) Person, som äger, håller eller förestår en badanstalt. — 3) *B. ell. B-mästare*, fälskär, som tillika håller bad och derjemte merendels är barberare.

BADCUR, se *Badkur*, 3.

BADD, n. 5. 1) Se *Baddning*, 2. — 2) Stark upphettning. *Han fick ett dugtigt b. ty han stod två timmar i solen.* — 3) Stark hetta. Endast i sammansättningen *Solbadd*, t. ex.: *Stå i värsta solbaddet.* — 4) (fig.) Säges om det, som sker med särdeles eftertryck. *Vi fingo ett dugtigt b. ty det höllregnade.* — 5) Stryk. *Gifva någon dugtigt med b.* — 6) Hyvd som göres för

hvar gång särskilt: omgång; skof, skede, sträcka. *Låta gå i ett b. Ännu ett b!* — Ordet brukas endast i det lägre umgängsspråket.

BADDA, v. a. 1. 1) Doppa en svamp, en linnelapp eller något dylikt i en vätska och dermed täta och ofta fukta en skadad eller sjuk lem, för att stärka eller hela den. *B. en lem. B. med olja, brännvin, olje, vin, o. s. v. B. om en lem*, sorgfälligt badda den på alla ställen. *B. in ett läkemedel*, göra, att det genom baddning intränger i kroppen. *B. på*, litigt och rikligen badda. — 2) (fig. fam.) Gifva stryk, pryglar. *Äfv. B. på.* — *V. n. 1)* Gifva stark värme från sig. *Solen b-r hett.* — 2) (fam.) Springa. *B. af*, springa bort. — 3) (fam. skämtv.) *Låta b.*, medgifva, att något (helst äfventyrligt, svårt eller farligt) sker. *Ja, låt b! det må gå hur det vill. Jag låter det b.; det går ju an att försöka.* — *B. sig*, v. r. (fam.) Njuta af stark hetta från solen eller eld. *B. sig i solen. B. sig för brasan, för kakelugnen.* — *V. impers.* Vanligtvis med tillägg af adverbet *Hett*. *Hetta starkt. Det b-r hett i dag, emedan det är alldeles klart.* — 2) (fig.) Gå hett till. Säges vanligtvis om krig, strid, slagsmål, svåra pröfningar, o. d. *Det b-de hett i bataljen vid Fredericia. Det b-r hett i en tentamen för professor*

BADDANDE, n. 4. (för akt., neutr. o. impers.) Handlingen, verkningen, då någon eller något baddar.

BADDARE, m. 3. (fam.) 1) Ovanligt stor, grof eller stark människa. — *Syn. Se Huggare.* — 2) Säges äfven om djur, stundom äfven om liflösa föremål, som i sitt slag äro ovanligt stora, eller i något visst afseende utmärka sig ifrån mängden. — 3) Person, som på något sätt utmärker sig genom andliga eller kroppsliga förmågenheter eller färdigheter. *En b. att springa, att simma, att åta, supra, orera, o. s. v. En b. i historien. Han är en b. att vara rik, qvick, rolig. Det var en b. så lång.*

BADDNING, f. 2. 1) Handlingen, då man baddar (se detta verb, v. g. bem. 1). — 2) Den vätska, hvarmed baddas. Äfv. *Badd*.

BADERSKA, f. 1. Qvinnu, som vid en badanstalt betjenar de badande. Kallas äfv. stundom *Badhustru*.

BADGYTTJA, f. 1. Särskilt slags gytja, som begagnas vid badning, för att stärka eller förbättra helsen.

BADGÄST, m. 3. Person, som begagnar ett offentligt bad, helst en längre tid.

BADHUS, n. 3. 1) Hus, byggt och inredt för badning. — 2) Se *Badinrättning*.

BADHUSTRU, f. 2. Se *Baderska*.

BADINRÄTTNING, f. 2. Ställe, försedd med alla nödiga behof för badning. — *Syn. Bad, Badhus, Badanstalt.*

BADKAPPA, f. 1. Enkom förfärdigadt plagg, liknande en kappa, som begagnas vid badning.

BADKAR, n. 3. Stort, aflångt kar af trä, sten, järnbleck eller koppar, hvori bad tagas.

BADKLÄDNING, f. 2. 1) Enkom förfärdigadt plagg af tunt tyg, som helt och sammanhängande betäcker kroppen, och påtages vid badning på öppen plats, samt behålles på i vattnet. — 2) Se *Badskjorta*.

BADKUR, m. 3. Fortsatt begagnande af bad såsom medel emot en sjukdom. [Badcur.]

BADKUR, m. 2. Kur, hvori den, som tager ångbad eller varma bad, sitter, på det att ångan bättre må kunna qvarhållas kring hans kropp.

BADLINNE, n. 4. 1) (kollektivt) Samtliga linnepersedlar, som vid badning begagnas, såsom iakan, handdukar, m. m. — 2) Se *Badskjorta*.
BADMASTARE, m. 5. Person, som har uppstigning vid en badinrättning.

BADNING, f. 2. Handlingen, då man antingen sjelf badar eller badar en annan.

BADNÖJE, n. 4. Nöje, som tillställs eller vankas vid en offentlig badinrättning, der badgäster uppehålla sig under bestända terminer.

BADORT, m. 3. Ställe, der större badinrättning för sjukas begagnande finnes.

BADPENNINGAR, m. pl. 2. Afgift för bads begagnande.

BADRUM, n. 3. Rum, der bad tagas, antingen gemensamt för flera eller enskilt.

BADSKIPP, n. 5. Fartyg, inredt till badning för allmänheten.

BADSKJORTA, f. 1. Fin yllemanter med ärm, som vid uppstignandet ur badet påtages, för att undgå förkylning.

BADSKÅP, n. 5. Enkom förfordigadt skåp, som begagnas vid dusch- och ångbad.

BADSTUGA, f. 1. 1) Större badrum för flera personer. — 2) Mindre badhus. — 3) Rum, der ång- och svettbad tagas. — 4) (egentligt) Kölna, torkhus på landet. — I de två sennare bemärkningarna sammandrages ordet ofta till *Badstu* eller *Bastu* och betyder då äfven detsamma som Stryk.

BADSTÄLLE, n. 4. 1) Öppen plats vid stranden af en sjö, flod eller å, tjenlig till badning och dertill begagnad. — 2) Badhus.

BADSUMP, m. 2. Byggnad, uppförd omedelbart öfver vattenytan, vid stranden af haf, sjö eller flod, samt inredd till badning.

BADVARM, a. 2. Lagom varm att begagnas till badning.

BADÖRT, f. 3. Ört, som är tjenlig till kryddbad.

BAGARBOD, f. 2. Liten bod, der bagarbröd försäljes.

BAGARBODHUSTRU, f. 3. Kvinna, som förestår en bagarbod och der försäljer bröd.

BAGARBODLUCKA, f. 1. En i fönstret till en bagarbod insatt lucka, hvarpå den, som vill köpa bröd, knackar, och hvarigenom brödet uträckes.

BAGARBRÖD, n. 3. Bröd, bakadt hos bagare.

BAGARE, m. 5. Näringsidkare, som till allmänhetens tjänst låter baka och försälja brödyvaror af alla slag. *Jfr. Hembagare*. — *Ss. Bagargesäll, -gosse* ell. *-lärling, -handtering* ell. *-yrke, -hustru, -kund, -ugn, m. fl.*

BAGAREMBETE, n. 4. Samtliga bagare i en stad, då de äro förenade i skrå.

BAGARFRU, f. 2. 1) En bagares hustru. — 2) Enka efter en bagare, som sjelf driver bageri-rörslac.

BAGARKORG, m. 2. Stor korg, hvari brödyvaror från bageri utköras till kunder eller till bagarbod.

BAGARKÄRRA, f. 1. Enkom inrättad packkärra för brödyvarors utkörande från bageri till kunder eller till bagarbod.

BAGARLÖN, f. 3. Betalning, som erlägges till bagare för bakning af bröd, hvartill man sjelf lemnat mjölet.

BAGARSTUGA, f. 1. 1) Litet särskilt hus eller stuga, der bröd bakas, och der äfven tvätt jemte andra hushållsgrönad fördräts. — 2) Särskilt rum, der bröd bakas, tvätt fördräts, m. m.

BAGARTAXA, f. 1. Se *Brödtaxa*.

BAGARVERK, se *Bageriverk*.

BAGASCHE, n. 4. 1) Tross, packning. — 2) (skämts.) Ressaker. — 3) (fig. sam.) Tross, pack, slödder. — *Ss. Bagaschkask, -kärra, -vagn, (Bagage.)*

BAGATELL, --ä't. **BAGATELLSAK**, f. 5. Småsak, loppisak. *Det är ingen bagatell att gifva ut så mycket pengar. Anse för en b., ringa akta, fasta ingen vikt vid.*

BAGERI, n. 3. 1) Inrättning, der bröd och skorpar bakas i stort. Kallas äfv. Bageriverk. — 2) Sjelfva stället, huset eller gården, der en sådant inrättning finnes. — 3) Konsten att tillverka bröd af alla slag.

BAGERIVERK, n. 3. Se *Bageri*, 1.

BAGGE, m. 2. pl. *baggar*. 1) Otskuren hane af färläggat. En utskuren kallas Gurnse. — 2) Ordet ingår i flera sammansättningar, för att utmärka vissa ordningar eller släkten af insekterna, såsom Skalbagge, Skinnbagge, m. fl.

BAGGE, m. 1. pl. *Baggar*. Förkortadt af *Norrbagge*. 1) Öknarn på Norrmännen. — 2) Norsk häst. Säges ej om stokratur.

A. m. Ordet, som icke har någon gemenskap med det föregående, anses hafva tillkommit genom förändring af *Bagler*, benämningen på ett maktigt parti uti Norge, emot hvilket konung Sverre hade en ganska långvarig och hårdnackad kamp att bestå. Förmodligen bör likväl dess upprinnelse sökas längre tillbaka. Rudbeck påstår, att redan i äldsta tider inbyggarna i Norge kallats Baggar, och sätter denna benämning i förbindelse med folknamnet Paictor, Paetor eller Pictor.

BAGGSÖTA, f. 1. (bot.) En art af örtsläktet *Gentiana*, hvars rot innehåller ett bittert, magstärkande ämne. *Gentiana lutea*.

BAJ! int. 1) Fyl! Säges till små barn, då de orenat sig eller äro elaka. — 2) Nyttjas som varning till små barn, att låta bli något orent, osnyggt, obehagligt eller skadligt. — Brukas äfven skämtvis till äldre personer, och utprepar stundom för mer eftertryck skuti: *Bay, baj!* — *S. n. 5. sing. Smuts.*

BAJ, m. 3. Liten halsvik, hvars ingång är mindre bred än midten, och hvarst fartyg hafva skydd för vissa vindar. Går djupare in i landet, än en Bugt, hvilken också är mera jemnbred. — *Syn. Se Fick. [Bay.]*

BAJADER, --där, f. 3. Indisk sångerska och danserska i templet, samt tillika allmän glädjeflicka. [*--där.*]

BAJONETT, --nätt, m. 3. En lång, i allmänhet trekantig jernspets, som vid nedra, tjockare änden vidgas till en häll, hvarmed den fastes vid ett infanterigevär, då man vill begagna det som stickvapen. — *Ss. B-anfall, -hålk, -spets, m. fl. [Bayonette.]*

A. m. Bajonetten har sitt namn ifrån staden Bayonne i Frankrike, der han först i nämnda land tillverkades, sedan Fransmännen lånat bruket deraf från Holländarne, och desse från Malayerna, som i krig ofta fastade sina långa dolkar vid änden af geväret, för att dermed kunna nedsticka sina fiender.

BAJONETT-EXERCIS, bajonettäckarsärs, m. 3. Exercis, hvarvid soldaten öfvas i begagnandet af bajonetten.

BAJONETTÅKTNING, f. 2. 1) Fäktning med musköt, då bajonetten är påskruvad. — 2) Konsten att så fäkt.

BAJONETHÅLK, m. 2. Nedersta ihåliga delen af en bajonett.

BAJONETTKLACK, m. 2. Pjes, som tjänar att fasthålla bajonetten vid geväret.

BAJONETTKLINGA, f. 1. 2. Den långa, trekantiga delen af en bajonett, ifrån hällken upp till spetsen.

BAK, n. 3. 1) Hela arbetet, bestyret för hvarje gång, då bröd bakas. *Frun är i dag sysselsatt med b.* — *Syn. Bakning.* — 2) Hvarje särskilt afdelning af ett bakningsarbete, hvarefter man gör uppehåll eller börjar baka annat slags bröd, taga af nytt slags mjöl, ur ett annat tråg, o. s. v. *Vi ha tre b. att göra i dag.* — 3) Allt det bröd, som bakas på en gång. *Det här b-et är godt, men det förra var dåligt.*

BAK, m. 2. 1) Den del på människor och fyrfotade djur, som utgör motsatsen till hufvudet och munnen. (Fig.) *Såga på ens b.*, baktala någon. — *Syn. Se Bakdel.* — 2) Den del på vissa verktyg, som befinnes sig på motsatta sidan till den, hvilken egentligen begagnas. *B-en på en knif, en såg, o. s. v.* (Fig.) *Taga sak på b.*, då man vill ursäktas sig eller afslå en misstanke, genom tal eller handling råka att fylla sig sjelf. — *Adv.* 1) Antyder ett läge, motsatt till läget af den förnämsta delen, sidan eller ändan af en levande varelse eller ett ting. *Tag fram skrinet ur vagnen; det står der b.* Vanligen brukas *Bak uti, bak i.* — 2) Bakom. *Jag stannar här på framsidan af huset; gå du dit b.* — *Prep.* Bakom. *B. berget, b. huset, b. skogen.* Säges mindre väl.

A. m. Såsom adverb brukas ordet mindre ofta, utan för det mesta i förening med andra adverbier eller prepositioner, såsom *Bakfram, Bakfö, Bakom, Bakut, hvilka* ses på sina ställen.

BAKA, v. a. 1. Tillreda af mjöl (antingen hoprördt till deg, eller vispad i mjölk med tillsats af ägg, socker, o. s. v.). *B. bröd, skorpar, konfekt, bakelser, pastajer, pepparkakor, pannkakor, m. m.* *Det är b-dt af senaste hvettmjöl.* — *B. i'n, se Inbaka.* — *B. ihop, tillsammans, v. n. 1.* Säges om klubbigt degiga ämnen, som fasta sig vid hvarandra.

BAKANDE, n. 4. Handlingen, då man bakar.

BAKARF, n. 3. Arf, som tillfaller någon eller dess barn eller afkomlingar, eller efter syskons eller syskonbarns afkomlingar.

BAKARFVINGE, m. 2. pl. — *arfvingar*. Den, som bekommer egendom genom bakarf.

BAKAXEL, båkåksal, m. 2. pl. — *axlar*. Axel till bakkdelen af en vagn.

BAKBEN, n. 3. Ett af de två eftersta benen på ett fyrfota djur. I lägre språk: Bakskank.

BAKBINDA, v. a. 3. (höjes som *Binda*) Bind ihop en människas händer bakpå dess rygg. Man säger både: *B. någon* och *b. händerna på någon.* — *Bakbindande*, n. 4. o. *Bakbindning*, f. 2.

BAKBOD, f. 2. Magasin eller förvaringsrum inmanför en salubod.

BAKBOG, m. 2. Bog på ettdera af bakbenen på fyrfota djur, som af människan användas till föda. — Motsatsen: Frambog.

BAKBORD, n. 3. Bord, som begagnas att baka på.

BAKBRÅDE, n. 4. Bråde, hvarpå man ifrån bakkbordet bortsläpper det tillredda, men ännu ogräddade brödet, och hvarifrån det sedan tages, när det bäres till ugnen att gräddas.

BAKBRÖD, n. 3. Nybakadt bröd, hvilket afsläppts och ätes till prof på baket, eller skickas som skänk till grannar och vänner.

BAKBULLE, m. 2. pl. — *bullar*. Bakbröd i form af bulle.

BAKBYGGNING, f. 2. 1) Byggnad på baksidan af en gård. — 2) Afslides belägen byggnad vid en herrgård, o. s. v.

BAKBÖJA, v. a. 2. (föga brukl.) Böja bakåt. — Nyttjas mest i part. pass. såsom adjektiv.

BAKDAĞ, m. 2. Dag, då man bakar eller ämnar att baka. (Ordspr.) *I dag b., i morgon smakdag*, först arbete och sedan njuta frukten deraf. *icke alla dar b-ar*, det vankas icke alla dagar godsaker, njutning, nöjen.

BAKDANTA, v. a. 1. Lasta någon på baken. Ordet börjar föräldras och har en något mera skärpt betydelse än *Baktala*. — *Bakdantande*, n. 4.

A. m. Stamordet till *bakdanta* är förmodligen beslägtadt med det engelska *taunt*, tadla, bespella.

BAKDANTARE, m. 4. -ERSKA, f. 1. 1) Person, som baktantat någon. Brukas i denna mening aldrig, utan i förbindelse med en genitiv eller ett pron. poss. i. ex.: *Se der, herr N:s, din b!* — 2) Person, som är fallen för att baktanta.

BAKDANTNING, f. 2. (mindre brukl.) Handlingen, då man baktantar.

BAKDEĞ, m. 2. Deg, hvaraf bröd bakas (till skillnad ifrån andra slags deg, som nyttjas till andra behof).

BAKDEL, m. 2. Se *Bak*, m. 1. — *Syn. Bak*, Baktanda, Anda, Akter, Stuss, Gump, Säte, Svans, Stjert, Ars, Fundament, Posteriora.

BAKDRAGT, f. 3. Se *Bakvagn*.

BAKDÖRR, f. 2. 1) Dörr eller mindre port, som ligger åt baksidan af ett hus eller åt en bakgata. — 2) Brukas stundom, mindre egentligt, i stället för Bakport.

BAKETER, båkätur o. bakkätur, prep. Efter (till rum eller tid), bakom. *Näst b. Fredman gick bror Mollberg. Tält b. alla julnöjerna kom en hal hos greve N.* (Fig.) *Lemna någon b. sig*, öfverträfva i skicklighet, färdighet. — *Adv.* Efter (till rum eller tid), bakom. *Han följde med i början, men blef snart b.* (Fig.) *Blifva b.*, öfverträffas af andra i skicklighet, färdighet; afv. (mindre brukl.) få dåliga affärer.

BAKELSE, m. 3. 1) (kollektivt) Bakverk af finare och behagligare smak, i smärre stycken af olika form, storlek och tillredning, som ätes vanligtvis till efterrätt, sedan man blifvit mätt. *Äta b. Göra, baka b.* — 2) Hvarje särskilt bakadt eller formadt litet stycke af sådan beskaffenhet. *Jag åt två b-r.*

BAKERST, a. 1. superlativ af *Bak*, adv. Som är eller befinnes sig längst bakåt. Brukas mindre ofta.

BAKFICKA, f. 1. Ficka på baksidan af en rock.

BAKFJERING, m. 2. Ena halvan af bakkdelen utaf slaktkratur, helst nötboskap. Motsätycke: Framfjering.

BAKFJÖL, m. 2. Se *Bakbråde*.

BAKFLOD, m. 3. 1) Flodvatten, som går rakt emot sitt vanliga lopp. Afv. och vanligare: Bakvatten. — 2) Strömning i hafvet, som går tvärt emot den vanliga riktningen. Afv. och vanligare: Bakström. — 3) Se *Uppsjö, Ebb*.

BAKFODER, n. 3. Foder baktill på en rock, en klädning.

BAKFÖRA, f. 1. Fora, som tages af förmän på samma ställe, der de redan ätemat en fora, och som nu med dem afsändes samma väg de kommit.

BAKFOT, m. 3. pl. — *fötter*. 1) En af de begre eftersta fötterna på fyrfotade djur. (Fig. o. fam.) *Hafva fått eller hafva något om b-en*, hafva blifvit narrad; äf. hafva börjat en sak i orätt väg. *Få något om b-en*, blifva narrad, vilseledd, m. m. — *Motstycke*: Framfot. — 2) (mindre riktigt) Bakben. — 3) (fig.) Fot under en möbel, på baksidan deraf. *B-fötterna på en stol, en soffa, ett spegelbord*.

BAKFRAM, adv. 1) Uttrycker, att någon eller något är vändt med baksidan åt det håll, hvaråt dess framsida i stället borde vara vänd. *I hastigheten ställde han hästen b. i skaktorna*. — 2) (fig.) Bakvänt, förvänt, på tok. *Göra allting b.*

BAKFÖNSTER, n. 3. Fönster på baksidan af ett rum eller hus.

BAKFÖR, prep. Bakom. *B. huset, muren, gårdsgården*.

BAKFÖRE, adv. 1) Baketter, bakom. *Sedan jag länge hållit jemna steg med honom, träffade jag och kom b.* — 2) Bakpå, bak till. *Åka b. Stöta till någon b.* — 3) Baklänges. *Hans af färer gå allt mer och mer b.* — Brukas i alla bemärkelser mindre ofta än här till förklaring anförda adverb.

BAKGAFVEL, m. 2. pl. — *gafvar*. Gafvel på ett hus, vänd åt baksidan eller bakgården.

BAKGATA, f. 1. 1) Sidosgata, som löper i samma sträckning med en hufvudgata eller en allmän plats. — 2) Afsides belägen gata. — 3) Brukas stundom, ehuru mindre riktigt, i stället för Tvärgata eller Gränd.

BAGIFT, f. 3. Se *Mellangift*.

BAGRUND, m. 3. Det, som på en taffel eller på teatern föreställas längst bort beläget. — *Syn. Fond*.

BAKGRÄND, m. 3. Afsides belägen, föga besökt gränd.

BAKGÅNG, m. 2. Gång på baksidan af ett hus, bakom huset eller åt bakgården.

BAKGÅRD, m. 2. 1) Särskilt gård, innanför den gård, som ligger åt gatan till eller der hufvudbyggnaden befinnes. — 2) Baksidan af en gård.

BAKHÄLT, a. 4. (om hästar) Hält på ens bakbenet.

BAKHAND, f. 3. sing. 1) Öfre eller yttre delen af handen. *Gifva ett slag med b-en*. — 2) (i kortspel) Se *Efterhand*.

BAKHAS, m. 2. Knävecket på ett djurs bakben.

BAKHJUL, n. 3. Ett af de två eftersta hjulen på en vagn med fyra hjul. — *Motstycke*: Framhjul.

BAKHUFVUD, n. 3. pl. — *hufvuden*. Bakdelen af ett hufvud, isynnerhet på en människa.

BAKHUGG, n. 3. 1) Hugg, som tilldelas någon till svar på ett förut af densamma erhållet. — 2) (fig.) Hvasst svar på tillvitelse eller stickord.

BAKHUS, n. 3. (af *Bak*, adv.) 1) Ett på baksidan af tomt eller gård beläget hus. — 2) Afsides hus vid gård på landet eller i staden.

BAKHUS, n. 3. (af *Baka*) Hus, der brödbakning verkställes. Större än Bagarstuga.

BAKHÄLL, n. 3. 1) Ställe, der man ligger i försät, för att angripa eller fänga människor eller djur. *Lägga i b. Lägga trupper i b. Lägga, ställa sig i b.* — 2) En eller flera, som för detta ändamål ligga i försät på något ställe. *Båka ut för, stöta på ett b.* — 3) (fig.) Hemligt förbehåll; hemligt afsigt; ord eller mening, oförmärkt insinuerad i tal eller skrift, för att sedan lättare vinna sin afsigt eller komma åt sin motståndare. *Hafva något i b.*, hafva någon hemlig afsigt.

Det der ordet, den der frasen var ett b. af honom, för att komma, dit han ville. — *Syn. Se Försät*.

BAKHÄR, n. 3. Hår på bakre delen af hufvudet på en människa.

BAKHÄRD, m. 2. Baksidan af en härd.

BAKHÄST, m. 2. En af stånghästarna för en vagn, som köres med spann. Kallas så till skillnad ifrån Framhästarna, hvilka gå framför dem.

BAKI, förkortadt af *Bakuti*; se d. o.

BAKIFRÅN, prep. Från ett bakom beläget ställe. *Han kom in b. gården*. — Adv. På baksidan, bak till, i ryggen. *Angripa någon b. Han blef skjuten b.*

BAKIGENOM, prep. 1) Igenom ett bakom beläget ställe. *Han kom in i huset b. trädgården*. — 2) Bakifrån igenom en kroppsdal eller ett föremål. *Få ett värjstyg b. armen*. — Adv. Från baksidan igenom. *Skynda dig att gå b. ty husporten blir snart stängd*.

BAKKAPPA, f. 1. Styfning af hårdt läder, under öfverledret bakpå foten af skodon.

BAKKAPPA, v. a. 1. Förse (skopplagg) med bakkappa.

BAKKLO, m. 3. pl. — *lor*. Den bakåt vända klon på vissa fåglars fötter.

BAKKONST, f. 3. Konsten att baka.

BAKKÄLKE, m. 2. pl. — *kälkar*. Kälke under bakdelen af ett vinterkädon. (Fig.) *Komma på b-n*, icke inom bestämd tid medhinnas ett förelagdt arbete eller något som man föresatt sig blifva efter i sina stycken, blifva efter sina läs- eller arbetskomrator; äf. få dåliga affärer.

BAKLÄND, n. 3. (sjö.) Ett land, som ligger bakom och synes uppför ett annat ifrån sjön.

BAKLASS, n. 3. Varor, som blifvit lagda i bakre delen af en vagn. *Den der vagnen har för mycket b. Lägga för mycket b. på en kärva*.

BAKLAST, f. 3. 1) Varor, som blifvit lagda i bakre delen af ett fartyg. — 2) Se *Baklass*.

BAKLÄSTA, v. a. 1. 1) Lägga varor bakuti ett fartyg eller bakpå vagn eller kärva. — 2) Lägga för mycket varor i bakdelen af fartyg eller vagn, så att den i jämförelse med framdelen för hårdt tynges.

BAKLÄSTANDE, n. 4. Handlingen, då man baklastar.

BAKLÄSTNING, f. 2. 1) Se *Baklastande*. — 2) (mindre brukl.) Se *Baklast* och *Baklass*.

BAKLÄR, n. 3. Lär af bakben på fyrfota djur.

BAKLÅS, n. 3. Vara i b., säges om en dörr, ett skåp, en kista, o. s. v., då vid nyckelns kringvridande axen råkat komma ur gånggängen, så att låset icke kan upp- eller igenläsas. *Dörren är, har kommit, har gått i b. Åkta dig att vrida i b.* (Fig.) *Gå i b.*, misslyckas, felslå, t. ex.: *affären har gått i b. för honom*.

BAKLÄDER, n. 3. 1) Läderstycke bak till på skodon. — 2) Ryggstycke på en soffett, m. m.

BAKLÄNGES, adv. 1) I riktning bakåt, med kroppen framåt vänd. *Gå, rida, åka, färdas b. Skjuta någon b. ut igenom dörren*. *Kasta, stå någon b.*, kasta omkull någon så, att han faller bakåt på ryggen. *Falla, kasta sig, slå sig b.* — 2) (fig.) Bakvänt, emot hopp eller uträkning, på tok. *Bakom går b. för honom*.

BAKMUR, m. 2. 1) Mur bakom en annan. — 2) Mur på baksidan af ett hus.

BAKNING, f. 2. 1) Förrättningen, då man bakar. — *Syn. Bakaude, Bak*. — 2) Sjelfva det bakade. *Jfr. Bak, 3.*

BAKOM, prep. o. adv. På eller till ett ställe, som är nära intill baksidan af en levande varelse eller ett ting. *Stå, gå, sitta b. någon*. *B. stolen, vagnen*. *Tag hit boken; hon ligger der b.*

BAKPENNINGAR, m. pl. 2. Se *Bagarlönn*.

BAKPLÅTS, m. 3. Plats, som är bakom en annan.

BAKPLÅT, m. 2. 1) Plåt på ändan af stocken på ett skjutgevär. — 2) Plåt, vanligtvis med inskrift försedd, på hufvudgafveln af en likkista. — 3) (pop. skämtv.) Lapp bak till på byxor.

BAKPORT, m. 2. 1) Port på baksidan af ett hus. — 2) Port åt en bakgata. — 3) Port till en bakgård.

BAKPUTS, n. 3. (mindre brukl.) Puts, som man spelar någon, till hämd för ett annat af samma person, hvar för sin sak varit föremål.

BAKPA, prep. o. adv. 1) På bakdelen, på baksidan af något. *En släck b. ryggen*. *B. papperet*, på andra sidan af ett pappersblad. *Sitta b. vagnen, åka b. Stå b. Rida b.* — Motsats: Frampå.

BAKRE, a. komp. af *Bak*. 1) Som är längre bakåt. — 2) (allmännare) Som har sitt läge på baksidan, bakdelen af något. Detsamma som *Bak* i sammansättningar, hvilket mera brukas. — Motsats: Framre.

BAKREM, f. 2. pl. — *remmar*. Rem, bak till på redskap, o. s. v.

BAKRENTA, se *Bakränta*.

BAKRESA, f. 1. Se *Aterresa*.

BAKRUM, n. 3. 1) (af *Bak*) Rum, som ligger bakom ett annat, isynnerhet bakom en försäljningsbod, o. s. v. — 2) (af *Baka*) Rum, der bak fördräts.

BAKRÄKNING, f. 2. 1) Räkning, hvarigenom afdrag göres på en annans räkning eller fordran. (Fig.) *Komma på b.*, icke punktligt betala; äf. få dåliga affärer. — 2) (fig.) Vedergrällning, hämd.

BAKRÄNTA, f. 1. Upplupen ränta, som lägges till kapitalet. [— ren—]

BAKSIDA, f. 1. Motsatta sidan till den förnämsta eller Framsidan.

BAKSITS, m. 3. 1) Förmästa sätet inuti en fyrstigs vagn eller släda. — 2) (mindre brukl.) Säte bakpå vagn eller släda. Vanligare: Baksäte. [— sits.]

Anm. Som ordet härleder sig ifrån tyska ordet *Sitz*, synes det vara mindre rätt att skriva det med *tt*.

BAKSKALL, n. 3. (jäg.) Den delen af skallfolket, som vid ett skall går närmast midtlinien. Detsamma som Dref.

BAKSKÄNK, f. 1. (pop.) Se *Bakben*. [— skänk.]

BAKSKLEPP, n. 3. Se *Afterskepp*.

BAKSKJUTS, m. 2. Skjutning tillbaka samma väg, som man förut skjutsat.

BAKSKO, m. 3. pl. — *skor*. 1) Jernsko till bakföt på häst eller oxe. — 2) Baklädret på en sko.

BAKSKO, v. a. 2. 1) Med jernskor beslä bakfötterna på häst eller oxe. *B. en häst*. — 2) Sätta nytt bakläder på skodon. *B. en galosch*.

BAKSKÖENDE, n. 4. Se *Bakskoning*, 1.

BAKSKÖNING, f. 2. 1) Handlingen, då man bakskor. — 2) Nytt bakläder på skodon.

BAKSKRUF, m. 2. pl. — *skruvar*. Svanskruf på ett skjutgevär.

BAKSKÄNK, se *Bakskänk*.

BAKSKÖRT, n. 3. 1) Skört bak till på vissa klädesplagg, som äfven hafva framskört. — 2) Nyttjas stundom mindre riktigt i stället för Skört.

BAKSLAG, n. 3. 1) Stöt eller slag, som nägongting återstudsande (klot, kula, boll, o. s. v.) gifver ett i vägen varande föremål. — 2) Ett jagadt djurs omkastning och återvändande åt samma håll, hvarifrån det förut sprungit.

BAKSLUG, a. 2. Som genom listiga och doliska anslag söker sin egen fördel på andras bekostnad. — *Syn. Se Listig*.

BAKSLUGHET, f. 3. Egenskapen att vara bakslug. — *Syn. Se List*.

BAKSLUGT, adv. På ett sätt, som förräder bakslughet. *Gå b. tillväga*.

BAKSPADE, m. 2. pl. — *spadar*. Stor, flat spade med långt skaft, på hvilken nybakadt bröd inskjutes i bakugnen och sedermera tages derutur. — *Syn. Kaksfade, Brödspade*.

BAKSPRÅNG, n. 3. 1) Språng eller hopp baklänges. *Hästen skyggade och gjorde ett b.* — 2) Steg, som man tager baklänges, för att hämta fart till ett starkt språng framåt. — 3) Återstudsning (af klot, kula, boll, o. s. v.) i mer eller mindre horisontell riktning.

BAKSPÅR, n. 3. Spår af människa eller djur, som vändt tillbaka samma väg de kommit. Brukas mest om djur. *Drifva på b.*, säges om jagthundar, då de följa ett spår åt den sidan, hvarifrån djuret kommit, men icke framåt.

BAKSTAG, n. 3. Se *Barometer*.

BAKSTAGSVIND, m. 2. (sjö.) Vind ifrån aktern, för-de-vind.

BAKSTAGSVIS, adv. (sjö.) Akter om.

BAKSTAM, m. pl. — *stammar*. Yttersta bakdelen af ett fartyg. — *Syn. Bakstaf, Akterstaf*.

BAKSTEG, n. 3. 1) Steg, som tages bakåt. — 2) Fotsteg bakpå en vagn för den, som skall sitta bakpå. — 3) (fig. föga brukl.) Aftagande, försämring. — Motsats: Framsteg.

BAKSTOCK, m. 2. Bakre delen af en gevärsstock.

BAKSTRÖM, m. 2. pl. — *strömmar*. Se *Bakflod*.

BAKSTRÖMNING, f. 2. 1) Strömmande tillbaka tvärt emot den vanliga riktningen. Säges om flod- och hafsvatten. — 2) Se *Bakflod*.

BAKSTUDS, m. 2. BAKSTUDSNING, f. 2. Studsning tillbaka i mer eller mindre horisontell riktning, t. ex. ifrån en vägg, o. s. v.

BAKSTYCKE, n. 4. 1) Stycke på bakre delen af ett föremål, t. ex. ryggstycket på kläder, bakläder på skodon, ryggstödet på soffor, stolar, o. s. v. — 2) Stycke af ett slagadt djurs bakdel.

BAKSTYNG, n. 3. (skrädd.) Styng, som tages tillbaka mot sömmeus vanliga riktning.

BAKSTÄLLNING, f. 2. Särskilt ställning, hvarpå bakbröden uppläggas, det ena uppför det andra.

BAKSTÖT, m. 2. Stöt, som en tillbakastudsande kropp ger ett föremål, hvilket befinnes i dess väg. — *Syn. Bakslag*.

BAKSÄTE, n. 4. 1) Det bakre eller förmästa sätet inuti en vagn. — 2) Säte bakpå en vagn. — 3) Säte bakom ett annat säte.

BAKSÖM, m. 2. pl. — *sömmar*. Söm, som går tillbaka i omvänd riktning emot den vanliga eller förut gjorda.

BAKTAG, n. 3. Tag, som göres bakifrån. *Hans motståndare kom genom en quick vändning bakom ryggen på honom och vrakte honom genom ett b. till marken*. *Taga ett b.*

BAKTAL, n. 3. (föga brukl.) Se *Baktalonde*.

BAKTALA, v. a. 1. Tala illa om någon på dess bak, d. v. s. i dess frånvaro. *Den, som*

Baktalar, kan möjligen tala sant; den, som förtalar, ljugar alltid. — *Syn.* Bakdanta, Förtala, Förtäla, Småda, Beljuga på baken, Belacka.

BAKTALÄNDE, n. 4. Händlingen, då man baktalar. — *Syn.* Baktal, Bakdantande, Förtal, Förtalande, Förtälande.

BAKTALARE, m. 3. (föga brukl.) 1) En, som baktalat någon. — Förekommer endast i förening med genitiv eller ett pron. poss. t. ex.: *Se der Herr As, din b.* — 2) En, som gärna baktalar andra. — Femininet *Baktalerska* nyttjas äfven stundom.

BAKTANKE, m. 2. pl. — *tankar*. Tanke, plan, förslag, som man behåller inom sig, tills tiden är inne för dess utförande. — *Syn.* Hemlig afstigt, Hemlig plan, Hemligt förslag.

BAKTASS, m. 2. En af de begge eftersta fötterna på vissa djur (kattor, lejon, vargar, harar, m. fl.).

BAKTILL, adv. Se *Bakpå*.

BAKTRAPPA, f. 1. 1) Trappa från baksidan af ett rum eller på baksidan af en byggnad. — 2) (mindre riktigt) Lönntrappa.

BAKTRÄG, n. 3. Träg, hvaruti deg tillblandas, knådas och bereds till bakning.

BAKUGN, m. 2. Ugn, hvaruti bröd och allt slags bakverk gräddas.

BAKUT, bakút, adv. I riktning åt baksidan. *Stryka b.*, draga tömmarna åt sig, så att hästarna skjuta vagnen baklänges. *Slå b.* (om hästar), sparka utåt med bakbenen. *Gå b. på skor*, hafva naman att gå på det sätt, att hälen skjuter baklädret ut öfver klacken. (Fig.) *Det går b.*, affärerna försämrar. — *Syn.* Bakåt.

BAKUTI, prep. o. adv. I bakre, eftersta delen af något: a) prep. *Kofferten står b. vagnen*; — b) adv. *Bakten står der b. Åka b.*, sitta på baksätet eller förnämsta sätet i en fyrstilsig vagn; äfv. sitta på eftersta sätet i en vagn med två säten, det ena framför det andra. — Sammandrages ofta till *Bakt*.

BAKVAGN, m. 2. 1) Eftersta delen af underredet på ett fyrhjultigt åkdon. — 2) Bakre delen af en vagn (både öfver- och underredet). *Säcken ligger i b-en*.

BAKVATTEN, n. 3. Vatten, som (i en ström, en hafsvik eller i hafvet) går tillbaka tvärt emot sitt vanliga lopp. I *Norrström* är b. ofta vanligt. (Fig.) *Gå i b.*, misslyckas, gå dåligt. — *Syn.* Bakflod, Bakström.

BAKVED, m. 3. sing. Grofbuggen ved, som begagnas till uppdagande af bakugnar.

BAKVERK, n. 3. 1) (egentl. mindre brukl.) Allt, som bakas, äfven bröd. — 2) (vanligare) Allt, som bakas, med undantag af bröd; således bakelser, kakor, pastajer, gorän, pepparkakor, konfekt, m. m.

BAKVIGT, c. 3. Öfvervågande vigt eller tyngd på bakre delen af ett föremål.

BAKVIGTIG, a. 2. Som har bakvigt; se föreg.

BAKVIGTIGHET, f. 3. (föga brukl.) Egenskap att vara bakviktig.

BAKVIDA, v. a. 3. (böjes som *Vrida*) Vrida bakåt.

BAKVÄG, m. 2. 1) Väg eller stig, som går bakom en byggnad, en gård, o. s. v. — 2) Ingång, på baksidan af ett hus eller en gård. — 3) Återväg. *På bortvägen gick det bra, men på b-en rådde han illa ut.* — Brukas i denna bem. mindre än: Återväg, Hemväg.

BAKVÄGG, f. 2. Vägg, som utgör baksidan af ett hus, ett rum, o. s. v.

BAKVÄND, a. p. 2. 1) Vänd bakfram. *Hästen stod b. i skaklorna.* — 2) (fig.) Förvänd, onaturlig. *B. metod.* — *Syn.* Se *Förvänd*.

BAKVÄNDA, v. a. 2. (mindre brukl.) Vända bakfram.

BAKVÄNDT, adv. 1) I ett läge, en riktning tvärs emot den vanliga, naturliga, riktiga. *Ställa hästen b. Taga, falla någon gång b.* — 2) (fig.) a) Förvänd, galet, oriktigt. *Bära sig b. åt Uttyda b. Förelaga, göra något b.* — b) Illa, olyckligt, på tok. *Det börjar gå b. för honom.*

BAKÄT, prep. Åt något bakom beläget ställe. *Han skulle gått ut genom porten, men i stället gick han b. trädgården.* — Adv. Åt baksidan. *Taga ett steg b.* Er hatt sitter bra mycket b. — *Syn.* Bakut.

BAKÄNDA, f. 1. **BAKÄNDE**, m. 2. pl. — *ändar*. 1) Den bakåt belägna delen af en kropp, ett föremål. — 2) Säte, stuss, bakdel.

BAL, m. 3. Större dansnöje, antingen enskilt, efter inbjudning, eller offentligt, då inträdesbiljetter emot betalning hållas allmänheten tillhanda. *Hålla, gifva, ställa till en b. Använda en b. Gå, fara, vara på b.* — *Syn.* Se *Dans*. — *Ss.* *B-dag*, -klädd, -klädnad, -prydnad, -rum, m. fl.

Ann. *Bal* är egentligen ett fransyskt ord, ursprungligen betecknande sig ifrån det tyska *Ball*, packe, hvaraf dansgillen i en äldre tid fingo namn, emedan det var en gammal nedertysk sed, att i byarna, på andra och tredje påskdagen, de vuxna flickorna församlade sig, för att å den unga hustru, på hvars bröllop de sist hade dansat, öfverlämna en med ull och fjädrar uppfyllt packe, hvar emot den var förpligtad att bestå dem fri musik till dans.

Ofta förekomma äfven de fransyska uttrycken: *Bal masqué*, maskeradbal, och *Bal paré*, pralubal, då gästerna äro klädda med yttersta omsorg.

BAL, m. 2. 1) Packe af vissa handelsvaror. *En b. bomull.* — 2) Tio ris papper. — 3) (föga brukl.) Ulbredt strö för kreatur att ligga på. — 4) Rede för fåglar vid häckning.

BALA, v. n. 1. *B. för en fågel*, göra rede åt densamma, när den skall häcka. *B. för sig*, säges om en fågel, då den själf reder ho åt sig. — *B. ned*, v. a. 1. (föga brukl.) *B. ned en säng*, ligga och vräka eller vältra sig i en bäddad säng, så att den uppskakade fjädern åter blir nedpackad och bädden kånas hård. *B. ned gräset*, ligga eller vältra sig i gräset, så att det blir nedtryckt till marken. — *B. sig*, v. r. 1. (om fåglar) Trycka sig till marken och flaxa med vingarna.

BALANIT, --it, m. 3. (geol.) Stenvandladt sköl af en mångskalig mussla.

BALANS, balängs, m. 3. 1) Vågbalk. Kallas äfv. Vågbalans. — 2) Jemnvigt (både i egentlig och ågurlig bem.). *Hålla b-en. Förlora b-en. Komma, falla ur b-en. Jfr. Handelsbalans.* — *Syn.* Se *Jemnvigt*. — 3) (handl.) Utslaget af jernförelsen emellan debet och credit vid slutet af en räkning eller vid ett bokslut. *Utgående b.*, i slutet af bok eller räkning. *Ingående b.*, öfverförd till början af bok eller räkning. — 4) Rist i kassa, varulager, inventarier o. s. v., för hvilka bör redovisas. *Vara, komma på b. Proprie b.*, brist i en redogörare leverering, d. v. s. att han upphurit mera, än han lemnat ifrån sig. — Balans kallas allt efter omständigheterna: Kassabrist, Magasinsbrist, Inventaribris, o. s. v. [Balance.]

BALANSCONTTO, n. 4. Se *Balansräkning*.

BALANSERA, -langn --, v. n. 1. Hålla sig i jemnvigt. *B. på spänd lina.* *B. väl* säges ett fartyg, då det under krängning ej tryckes djupare ned akter än för. — V. a. (handl.) *B. en räkning*, afsluta en räkning medelst utförandet af skillnaden emellan dess debet och credit. *B. en summa till påföljande år*, öfverföra balansen i räkning eller bok för ett visst år till början af det påföljande årets. — *Balansera* en, n. 4. o. *Balansering*, f. 2. [-cera.]

BALANSERKNIF, -långsär --, m. 2. pl. — *knifvar*. Bordknif, hvars blad uppväges af skaffets tyngd, så att det ej kommer åt duken.

BALANSERSTÅNG, -långsör --, f. 2. pl. — *stänger*. Lång stång, hvarmed lindansare hålla balansen, då de dansa på lina.

BALANSMÅL, -långs --, n. 5. (admin.) Mål, som rör redovisningsskyldig tjänstemans iråkade balans.

BALANSRÄKNING, -långs --, f. 2. Räkning eller Conto i en hufvudbok, bestående i ett sammandrag af alla de öfriga Conto's, med uppgift å beloppet af det på hvarje af dem befintliga saldo. *Utgående b.*, som är öfverförd ifrån föregående årets bok till början af det innevarande årets. *Utgående b.*, som upptager saldot af alla Conto's i boken och öfverföres till nästa års bok.

BALANSSTÅNG, se *Balanserstång*.

BALAST, se *Barlast*.

BALDAKIN, --kin ett klång, m. 3. Tyghimmel öfver en tron, en predikstol, en säng, o. s. v. [-quinn.]

BALDESRBA, n. 4. (betyder Balders ägonbryn) Örtan Anthemis Cotula. Kallas äfv. Surkullor eller Surtuppor.

BALG, m. 2. sing. 1) Se *Balja*, 2. — 2) Ägn. — 3) Belg, stor buk. — Ordet, hämtadt ifrån det tyska *Balg*, är nu mera nästan obrukligt.

BALGFRUKT, f. 3. (bot.) Fruk, innesluten i baljor, såsom de ärtblomsstriga växterna hafva.

BALGSTEKEL, m. 2. pl. — *klar*. Insektsläkte af Steklarnes ordning. Ichneumon.

BALJA, f. 1. 1) Läderfodral, hvaruti sablar förvaras insteckna. Man säger vanligtast *Sabelbalja*, 2. (bot.) Enrummigt, tvåvåligt frögrönne, med fröen fastade endast vid öfre fogen. Äfv. *Fröbalja*, *Ärtbalja*. Bör nog skiljas ifrån *Skida*. — 3) a) Till hälften (eller mindre) afsågad tunna. — b) Litet, öppet, afångt rundt träkärl, som vanligen brukas till sköljning, fotbad; o. d.

BALK, m. 2. (Egentl. Bjelke) 1) Den på en väg horisontellt liggande stängen, i hvars begge ändar vägsälarna äro fastade. Kallas vanligtvis *Vägbalk*, äfv. *Balans*, *Vägbalans*. — 2) (sjöt.) En af de på tvären i ett fartyg, emellan dess sidor liggande, uppåt bugtiga, starka bjelkar, på hvilka däckplankorna hvilat. — 3) En hufvudafdelning i allmänna lagen. Kallas så, emedan lagens hufvudafdelningar i äldsta tider inskuros i träbjelkar. Brukas mest i sammansättningarna *Giftermålsbalk*, *Ärftbalk*, m. fl. — 4) (herald.) Tvärs öfver gående bälte, som afdelar en vapensköld i tre delar. — 5) Ojemhet i papper. — 6) Inre sidan af kanten på en biljard.

BALK AF, se *Ålbalk*.

BALKONG, balkång, m. 3. En af galler omgifven liten uthyggnad ifrån öfre våningen af ett hus, merendels utanför ett dörrfönster. [Balcon, Balkon.]

BALKVÄGARE, m. 5. (sjöt.) Benämning på de starka plankor, som användigt ifrån förn till aktern uppbära balkarna.

BALLAD, -äd, m. 3. Berättande lyrisk dikt, med episkt ämne, vanligtvis hämtadt ifrån folksagan och i dess anda behandlad. [Ballade.]

BALLASRUBIN, ---in, m. 5. (mineral.) Blekröd spinell: ett slags ädelsten.

BALLAST, se *Barlast*.

BALLET, ballet, m. 3. 1) Större, figurerad dans på skådebanan, hvaruti genom flere dansandes medverkan en bestäm handling framställs. — 2) *B-en*, de af en teaterpersonal, som utföra balletterna. [Ballett.]

BALLETMASTER, m. 3. Person, som uppsätter, ordnar och har närmaste tillsyn vid balletterna på en teater.

BALLISTA, ballista, f. 1. Fordom brukligt krigsmaskin, hvarmed kastades grofva pilar.

BALLISTIK, ---ik, f. 3. (victensk.) Konsten att beräkna kastade kroppars (särdeles bombers) bana.

BALLOTTERRA, v. n. 1. Rösta medelst afgifvande af en svart eller hvit kula. — *Balлотterande*, n. 4. o. *Balлотtering*, f. 2. — *Ss.* *Balлотteringskula*.

BALONG, balång, m. 3. 1) Stor, vanligen af med gummi bestrukt taft förfärdigad luftholl, som, fylld med en gas, lättare än den atmosfäriska luften, höjer sig af sig själf och derför begagnas vid luftseglingar att draga gondolen eller luftskeppet. — 2) (kem.) Ett slags stor recipient. — 3) (kok.) Ett slags egen tillredning af en kaff-främferding, ett svinhufud, en kalkon, o. s. v., då benen uthagas, en färs inlägges, det hela formaras till en boll, kokas å la braise och anrättas med ostron- eller champignon-sås. *B. af hammel*, tillagad af fårkött, med eller utan brynta rötter. [Balong, Ballon.]

BALSAM, m. 3. 1) (kem. o. apot.) Starkt luktande, tjock vätska, dels naturlig, som fås af flera träd och buskar, dels konstgjord, som bereds af eteriska oljor, harts, fett, m. m., båda af stor nytta i medicinen. — 2) (fig.) Tröst, lindring, lisa.

BALSAMASP, f. 2. Se *Balsampoppel*.

BALSAMDOFT, n. 5. (poet.) Balsamisk värlukt.

BALSAMDOFTANDE, a. 1. (poet.) Som utångar en balsamisk värlukt.

BALSANDOSA, f. 1. Äggrund dosa af metall eller sten, som fordom brukades att deruti förvara värluktande balsam eller andra slags oljaktiga värlukter.

BALSAMERA, v. a. 1. Bereda ett lik till varaktighet emot förruttnelse, derigenom att inellvorna uttagas, hvar efter kroppen fylles och ingnides med vissa kryddor och kemiska sammansättningar. — *Balsamera* en, n. 4. o. *Balsamera*, f. 2.

BALSAMIN, --in, m. 3. 1) Blomsterväxt med prydliga blommor, som omvexla i flera skiftningar emellan rött och hvitt, samt ofta blifva dubbla; ursprungligen kommen ifrån Ostindien. — 2) (fig. pop.) Smekord, betydande ungefär det samma som Hjertegryn.

BALSAMISK, a. 2. 1) Som liknar balsamdoft. *B. doft, lukt*. — 2) (fig.) a) Värluktande samt derjemte stärkande, lindrande, uppriskande. *B-t läkemedel*. *B. luft, ånga*. *B. sömn*, tuf och stärkande. *B. andedrägt*, ren, frisk, behaglig. — *Syn.* Se *Värluktande*.

BALSAMPOPPEL, f. 2. pl. — *popplar*. Ett slags träd af poppelsläktet, inhemskt i Nordamerika, och hvars blad om våren äro beläckta med ett värluktande harts. *Populus balsamifera*.

BALSAMTRA, n. 4. Den vålluktande, till rökelse begagnade veden af Balsamträdet.

BALSAMTRAD, n. 3. Strykt och arabiskt trädslag, som lemman den berömda Meckabalsamen. Balsamodendron gileadense.

BALSAMÄPLE, n. 4. Den äggformiga, gula eller röda frukten af ostindiska gurkväxten *Morindica balsamina*.

BALUSTRAD, --ad, m. 3. Genombrutet bröstvärn, kring altanen, balkonger, altaren, vid trappor, broar o. s. v., bestående af små, tätt in till hvarandra stående pelare eller dockor med betäckning uppöfver till lagom höjd att stödjä sig på. [—ade.]

BAMBOCCIAD ell. **BAMBOCHAD**, bamm-bäddschad ell. bamm-bäddschad, f. 3. (mål.) 1) Målning, som framställer missbildade figurer. — 2) Föreställning ur hvardagslivet, synnerligast den lägre folkklassens, såsom: bondkalas, dryckesglillen, spelare, fyllbunder, slagsmål, o. d.

Aum. Benämningen är hämtad ifrån Italienska ordet *Bamboccio* (krymping), såsom den i nys omnämnde genre utmärkte nederländske målaren van der Laar på spo kallades af de romerska målarna, i anseende till hans vanskaplighet och löjlige utseende.

BAMBU, bambu, m. 3. sing. Ostindisk rörväxt, med blågröna blad, behärd och ihåligt stam; blir stundom 60 fot hög och 1 fot tjock, samt begagnas af infödingarna till byggnad af hus och farkoster, till vattenledningar, takäckning, papperberedning och flera slags husgerädsaker. De spåda blomkronorna och rötterna ätas som sallat och grönsaker. — *Se B-skog.*

BAMBUKÄPP, bambukäpp, m. 2. Käpp af bamburör.

BAMBURÖR, n. 3. 1) Sjelfva den ihåliga stammen eller röret på bambuväxten. — 2) Hela bambuväxten. — 3) *Se Bambukäpp.*

BAMBUSMÖR ell. **BAMBUSOCKER**, n. 3. sing. En sockerlik gyttning uti bamburöret. Kallas äfv. *Tahaschir*.

BAN, f. 1. sing. 1) Förkortadt af *Bana*. Brukas nästan endast i poetisk stil och om himlakropparnes banor. *Solens b.* — 2) (tekn.) Den öfre jemna ytan af ett städ, på hvilken hammaren slår; äfv. den undre jemna ytan på en hammare, hvarmed den träffar ett föremål, när man hamrar.

BANA, f. 1. 1) (egentl.) Banad väg. Brukas i denna ordets ursprungliga bem. nu icke, utom i sammansättningarna: Körbana, Jernbana; se dessa ord. — *Syn. Se Väg.* — 2) En för något särskilt ändamål utstakad, inrättad, jemnad väg eller plats, såsom: Rännarbana, Ridbana, Skådbana, Fäktbana, Isbana, Kalkbana, Repslagarbana, Kägelbana, o. s. v., hvilka alla ses på sina behöriga ställen. — 3) En himlakroppens omloppskrets. *Solens, planeternas, jordens, en komets b.* — 4) (fig.) a) Lefnadslapp. Äfv. Lefnadsbana. — *Syn. Se Lefnad.* — b) Lefnadsyrke. *Han har gått in på en b., som är passande för honom. Den presterliga, borgerliga b.-n.* — *Syn. Se Yrke.*

BANA, v. a. 1. *B. väg, bryta, rödja, jemna väg; göra väg farbar; (fig.) öppna utväg fram genom mötande hinder* (t. ex. genom en folkhop, fiender, o. s. v.); äfv. öppna tillfälle ell. möjlighet för någonting, gifva anledning till, underlätta något. *Ingen väg är ännu b-d genom den öde nejden. Han skyndade att b. henne väg genom trängseln. Med svärtdet i hand b-de vi oss väg genom fiendens leder. Denna roman skall b. honom väg till lyckan. Yppigheten*

b-r vägen för lasten, och denna för brottet. — *Banande*, n. 4.

BANAD, a. p. 2. *B. väg, stig, farbar väg, jemn stig.*

BANANAS, bananass, **BANANASFRUKT**, f. 3. eller **BANAN**, banan, m. 3. Frukten af *Bananas-trädet*.

BANANASTRÄD, n. 3. Tropisk växt med blott ettårig stam, som blir ända till 20 fot hög; med 12 fot långa och 2 fot breda blad, samt saltig, vålsmakande och närande frukt, kallad *Bananas* eller *Banan*. *Musa Sapientum*.

BANCO, se *Banko*.

BAND, n. 3. 1) Någonting tjenligt att binda med. Deuna ordets allmänna bem. är likväl genom bruket inskränkt till följande: a) Våfd, mer eller mindre smal remsa af vilkorligt längd. Man har således Linne-, Bomulls-, Siden-, Ylle- och Halflinband, m. fl., hvilka alla ses på sina ställen. I denna betydelse (af fabriksvara) brukas ordet alltid i plur.; äfv. säger man *Bandstycke*. — b) Längre eller kortare slump af ett bandstycke, fastad eller fastsydd vid eller omkring någon del af klädeseln eller andra saker, antingen för att dermed kunna hopbinda, fästa, sammanhålla, eller ock för prydnad skull. Sådana äro t. ex. Skjortband, Strumpeband, Skoband, Mattband, Mössband, Ordensband, m. fl. Hopfästa med *b. knyta till b-en* på en *lifröja*. *Lösa upp b-en* på något. — c) I cirkelform hopböjd, smal och tunn, klufven trädeltning eller på lika sätt hopböjd skena af jern eller koppar, till att sammanhålla allehanda slags laggbär, eller hjul och hvarjehanda maskiner; således: Tunnband, Jernband, m. m. *Slå b. om en tunna, en hjulstock.* — d) Benämning på jernstänger, som inslås i murar till murverkets bestående: Murband. — e) Tåg, rep o. d., som begagnas till en persons kroppsliga fängslande. Brukas äf om något slags fängselsredskap af jern. Med uttrycket *b. och bojer* menas deremot sådana både af hampa och jern. *Lägga i b. och bojer*, hårdt fängsla. — f) Hopsnodd halm till sådeskärfvars sammanhållande: Sidesband. — g) (kir.) Bindel, hvori en sjuk lem uppbäres. *Bära, hafva armen i b.* — h) Bandlik prydnad af hår, perlor, guld, silver, juveler o. s. v., som bäres kring halsen, armen eller i håret: Halsband, Armband, Perlband, Hårband, o. s. v. — i) Läderrem eller ring af metall, som sättes om halsen på en hund, antingen till prydnad eller för att binda honom. — k) (anat.) *Se Ligament.* — 2) Någonting sammanbundet, förenadt: a) En sammanhållad och med öfverdrag af skin, pergament eller papp försedd del af ett tryckt eller skriftvet arbete. *Hela verket består af sex b.* Ofta tecknas dermed äfva hvarje bunden bok, äfven om den utgör ett helt för sig. Så säger man t. ex.: *Biblioteket består af 2000 b.* — Med *Band* menas och blotta öfverdraget, i och för sig sjelft, utan afseende på det inbäddade; i denna mening hör det till bem. 1). Man säger sålunda: *Ett vackert, alla konditioneradt, nött b. Franska, engelska, däniska b.* — Förvexas ofta med *Del*, hvilket är oriktigt, emedan ett band ofta kan innehålla flera delar. — *Syn. Tom, Volym.* — b) (i brädspel) Tvenne brickor, satta på en tunga. *Göra b. Bryta ett b.*, taga bort ena brickan af de två, som utgöra bandet, och flytta henne till en annan tunga. — 3) (fig.) a) Något, som i andligt hänseende förenar, såsom Kärleksband, Vän-skapsband, Äktenskapsband, m. m. *Ett varaktigt b. förenade deras själar. B-et emellan honom*

och mig är nu slitet. Egennyttans b. förenar många människor, den sanna vänskapens ganska få. — b) Något, som tvingar, som ålägger juridisk eller moralisk nödvändighet, förpligtar, förbinder: tvång, förbindelse, förpligtelse. *Hon leder honom i b. Hafva b. om foten*, vara hindrad att företaga något; äfv. stå i beroende af någon annan. *Lägga b. på, tygla, t. ex. lägga b. på sin vilja, sina begär. Lägga b. på sig*, beherrska sig, dämpa sin ilver, sina sinnesrörelser, återhålla sin vrede, hindra utbrottet af någon lidelse. *Del är ett b. på honom*; det hindrar, återhåller, tyglar honom, tvingar honom att underkasta sig ens behag och vilja, att hålla sig i skrankorna. *Jag har b. på honom*, jag har medel att nödgå honom rätta sig efter min vilja, mina önskingar, eller att afhålla honom ifrån utförande af sina planer. *Se äfv. Ledband.* — c) Förening emellan människor, i och för något brottsligt, olagligt, dåligt ändamål. Så t. ex. Rofvarband, Tjufband. *Ett b. af skurkar, banditer, spelsknyttare, bedräglare, skålmare, speltare.* — *Syn. Parti* (i dålig mening), Rote, Följe. — *Se B-bod, -fabrik, -fabrikör, -form, -formig, -handel, -lök, -prydd, -våfnad, -våfvere, -våfverska, -våfveri, -varor.*

BANDA, v. a. 1. 1) Slå band om (laggbär). *B. en tunna, en så, ett kar.* — 2) *B. vax* (vid värbekning), genom fina darkslag gjuta vaxet öfver en kringgående cylinder, hvars andra hälft omgifves af kallt vatten, så att vaxet stelnar till tunna band.

BANDAD, a. p. 2. *B. pelare*, i spiral vriden.

BANDAGAT, bandagat, m. 3. (mineral.) Agat, som visar figurer, liknande band.

BANDAGE, bandagäs, m. 3. (fr.) Band, hvarmed en sjuk lem uppbädes.

Aum. En och annan har härjat skriva *Bandasch*.

BANDAGIST, --schäst, m. 3. En, som sysselsätter sig med förfärdigande af kirurgiska apparater, bindlar, bandager, o. d.

BANDBORDER, bandbårdr, m. 3. pl. Ett slags guld- eller silverborder, med slät, linvästlik grund, vädda såsom figurerade sidenband, med guldet eller silfvet endast synbart på rättsidan. Kallas äfv. *Halfborder*.

BANDEROLE, banngerdär, m. 3. (fr.) 1) Trumpettlofs. — 2) Vimpel.

Aum. Man skriver nu temligen allmänt *Banderol*.

BANDHAK, n. 3. Hak i ett tunnband, hvarmedelst det hakas ihop och sammanhållas.

BANDHAK, m. 2. pl. — *hakor*. Tunnbindarverkttyg, hvarmedelst stäfverna sammanhållas och banden fästas på ett laggbär.

BANDHUND, m. 2. 1) Vaksom och argstint hund, som vanligen om dagarna hålles bunden vid sin koja, men om qvällarna släppes lös, för att under natten bevaka gården. *Arg som en b.* — 2) (fig.) Person af arg och ilsken karakter, som ofta utöser ovet mot folk. *Ovetigare människor ges icke än han; det är en riktig b.*

BANDIG, a. 2. (om tyger) Fäsonerad i bandform.

BANDIGHET, f. 3. Tygers fäsonering i bandform.

BANDIT, bandit, m. 3. (af ital. ordet *Bandito*, som egentligen betyder Landsförvist) 1) (uti Italien) Lönnmördare, som gjort till sitt yrke att morda människor emot betalning. — 2) (i allm.) Mördare, stråtröfvere, bof.

BANDITAKTIG, a. 2. — *Som liknar en bandit till utseende, eller dess karakter och lefnadssätt. Brukas både om person och sak.*

BANDJASPI, bandjässpis, m. 2. sing. (mineral.) Bandig jaspis.

BANDJERN, n. 3. 1) Tunt, platt och smalt utsmidt jern, som begagnas isynnerhet af tunnbindare till jernband. — 2) *Se Bandknif*, 2.

BANDKNIF, m. 2. pl. — *knifvar*. 1) Snickarverkttyg, bestående af ett långt, brast jern med handtag i begge ändar. — 2) Tunnbindarverkttyg, hvarmed banden tillskäras och neddragas öfver tunnstäfverna. — *Se B-spån.*

BANDKRÄM, n. 3. sing. Hvarjehanda slags bandvaror, som hållas till salu.

BANDLINNING, m. 2. Linnig, gjord af band.

BANDMÅSK, m. 2. *Se Binnickmask*.

BANDNING, f. 2. 1) Bandningen, då man bandar (laggbär eller vax). — 2) Samteliga banden på ett laggbär.

BANDNÄGEL, m. 2. pl. — *naglar*. Jernnagel till sammanfogande af hvarjehanda trävirke.

BANDOLER, **BANDTLER**, se *Bantler*.

BANDPIL, f. 2. Mindre buskartadt träd, som växer på åtskilliga ställen i Halland och Skåne. Egentligen: Holländsk B. *Salix lanceolata*.

BANDPIPA, f. 1. Bösspipa, hvars yta visar bandformiga ränder.

BANDQVARN, f. 2. Sjelfarbetsande bandväfstol, hvarå 30 till 40 band på en gång kunna vävas.

BANDQVIST, m. 2. Qvist, vidja, som hopvrides till tunnband för mindre laggbär eller till band omkring en risknippa.

BANDROS, f. 1. Prydnad af band, knutna och hopfästade i form af en ros.

BANDRULLE, m. 2. pl. — *rullar*. 1) Rulle att rulla upp band uppå. — 2) Så mycket band, som på en gång blifvit upprullade på en rulle.

BANDSKÖ, m. 3. pl. — *skor*. *Se Dragsko*.

BANDSTAKE, m. 2. pl. — *stakar*. Smidig, mindre gren, som begagnas till tunnband; gräfte *Bandqvist*; jfr. d. o.

BANDSTOL, m. 2. 1) Eget slags väfstol, hvarå band vävas. — 2) (tunnb. o. snick.) Särskilt bänk eller stol, hvarå med handknifven tunnband m. m. tillskäras.

BANDSÖM, m. 2. pl. — *sömmar*. Sömmad med band, som göres till prydnad eller för att bättre bevara mot mötnig.

BANDTÄNG, m. 3. sing. (bot.) Mångårig hafsväxt, som torkad begagnas till stoppning i taddrasser och förekommer som handelsvara under namn af preparerad hafsgräs. *Zostera marina*.

BANDVIPPA, f. 1. Bandros med stora, utbredda öglor.

BANDYXA, f. 1. Ett slags tunnbindaryxa, hvarmed tunnband tillhuggas, m. m.

BANE, m. 3. sing. *Se Bana*, f. Brukas i denna form endast i uttrycken: *Bringa å b.*, företaga, sätta i verket; *komma å b.*, företagas, sättas i verket, göras till talänne; *vära å b.*, vara i verket, under utförande.

BANE, m. 3. sing. (det isländska *Bani*) Vildsam död. *Gifva någon sin b. Han fick der sin b. Det blef hans b.* — *Se B-hugg, -slag.*

BANEMAN, m. 3. pl. — *män*. En, som gifvit någon sin bane. Brukas helst i högre stil, och aldrig utan med bifogad pronomen eller substantiv i genitiv. *Hans, konungens b. Åhta dig, han kan lätt bli din b.* — *Syn. Mördare, Dräpare.*